

nepopolno

Setev in žetev.

Povest za slovensko ljudstvo.

Spisal

Pribislav Ogrinec.

Srečen!

Obraz iz življenja med vojaki.

Spisal

Andrejčekov Jože.

Slovenskih Večernic XXXIII. zvezek.

Na svetlo dala

družba sv. Mohora v Celovcu.

1875.

Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu.

Slovenski ljud
Setev in žetev.

Povest

za

slovensko ljudstvo,

spisal

Prbislav Ogrinec.

Slovenskih Večernic XXXIII. zvezek.

Na svetlo dala

družba sv. Mohora v Celovcu.

Z dovoljenjem visoko čast. kerškega knezoškofijstva.

1875.

Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu.

Ljubljana

II l 26.0854

IN = 030003326

I. „Mir vam bodi!“

Na Kranjskem Gorenskem leži pod podolgastim gričem raztegnena, prijazna vas, recimo Podgričje. Okoli snažnih, večidel zidanih poslopij so gosti, sadni vertovi, pod temi travniki in nekaj niže se razprostira rodovitno vaško polje na ravnem.

Tri reči so bile, zavoljo katerih so Podgričanje že od nekedaj sloveli tudi pri svojih bližnjih sosesčanih: prva, zares prelepa, proti jutranjemu solncu obrnjena lega vasi; druga, njih nenavadna ročna in točna pridnost pri poljedelstvu, da so okoličani nagajivo le rekali: Podgričanje vse zeleno poženjajo, samo ajdo beló; in tretja, da so podgriški mladi fantje najrazbojnejši bili v celem okraji. In ravno ta gerda lastnost je bila tako močno vkoreninjena pri njih, da skoraj ni minulo leto, v katerem bi ne bili podgriški fantje ubili katerega domačega ali vnanjega človeka; ne tedna, zlasti ne nedelje, da bi ne bili pretepali se, in skora; ne dne, da bi ne razgrajali po noči. Toda ne samo po domači vasi, tudi v bližne soseske so hodili rogoviljit, tako, da kedar je v okolici kje bil kak pobj, je sploh rekalo se: „Podgričanje so bili!“

Blizo vse to, kar je hvale ali graje vrednega moglo se reči o podgriških vaščanih sploh, veljalo je o Vrednjakovi domačiji in njenih prebivalcih še posebej. Vrednjak je bil najpremožnejši Podgričan, in kdor je hodil skozi vas, tistega oči so najdalje počivale na njegovi lastini. Eden je pravil, kako lepega sadja obrodeva zlasti njegovo drevje sleherno jesen; eden je terdil, da tako goste pa tako tečne kerme ne nakoševa, ter toliko pa tako dajevitega žita ne naženja noben drug vaščan, in nihče ni mogel nikoli dosti se nagledati njegovih dveh, na nekoliko vzvišanem selišči za streljaj vsaksebi stoječih, zidanih hiš z zgornicami, in družega priročnega poslopja okoli njih. Vsak je le blagroval očeta Vrednjaka, češ, da on je pravi mož, kateremu se vse izhaja po sreči, kakor si želi in sam hoče.

Ljudje, tako govoreči, so do malega prav sodili o Vrednjaku in njegovem gospodarstvu. On je res imel lastnosti,

kakoršnih treba komu, da je dober gospodar na kmetih. On je namreč rad molil, rad delal in vedno skerbno varčeval pri vsem. Po taki vse hvale in zvestega posnemanja vredni poti si je pridobil lepega premoženja. In ker so bližnji in daljni sosedje čislali pa spoštovali ga zavoljo njegove ponižne priljudnosti, poštenosti in posebno zaradi njegovega kmetovanja vsem na izgled, on sam pak je zadovoljen bil s tim, kar je imel, bil bi res prav srečen ta Vrednjak, pa imel je edina otroka, dvojčka sinova — silno nerodna oba!

Lipe in Jaka še le v dvajsetem letu, pa sta s svojim razuzdanim življenjem prizadevala že veliko pohujšanja ter starišem bridko grenila stare dni. Močna na telesi in derzna na duhu pa brez blažeče, šolske odgoje in zlasti ošabna na očetovo veljavno ime, sta svojim vaškim verstnikom postavljala se s surovostjo, ker nista mogla s čim boljšim skazevati se. Bila sta toraj prava podpihovalca in poglavitna načelnika vsim podgriškim regovilježem. Vodila sta jih iz domače vasi tudi v bližnje soseske na poboje, šuntala jih na tepeže med sabo, poleg pa tudi njim samim zabavljala in žugala ter vsacega klicala na kos in korajžo. Zlasti med večernimi ponočnjaki in razgrajaci sta Vrednjakova dva bila prava na mesti in zadnja ugnana.

Tako je bilo tudi na malega Šmarna dan. Vsi dobri podgriški vašcanje so bili že davno prišli od popoldanske službe božje ter že mirno uživali nočni pokoj; Vrednjakov oče in mati pa sta še vedno čula v hudih skerbeh ter z žalostjo in strahom pričakovala malopridnih sinev domú.

„Veš,“ začne žena očitaje možu, „to je sad tiste tvoje krive prizanesljivosti, ko nisi nikoli imel prave, ostre besede za njuno nevbogljivost, ko si jima puščal hudomušno samovoljo, da sta po svoji otroški termi počela, kar sta hotela.“

Mož molči. Vest mu pravi, da je res vse premalo berzdal huda nagnenja še otroških sinov ter tako veliko sam zadolžil njuno zdajno popačenost.

„Ko sta Lipe in Jaka bila še majhna,“ spominja žena, „in sta jela iz doma zahajati po vasi, jaz kratko in malo nisem hotela tega terpeti, ker sem vedela, da tisto postopanje jima bo le na kvar in pohujšanje. Ko sem zategadelj jima branila, si ti zagovarjal ju, češ, da fantiča sta še premlada in preslabotna, da bi mogla delati kaj prida. Ona dva sta le predobro zapominjevala si tisto tvoje potuhovanje, potem toliko menj marala za moje svarjenje, in zanašaje se na te tem brezskerbneje povlačevala se tje okrog.“

Mož nima, da bi ugovarjal, ker zdaj sam spoznava, da žena ga ne kara po krivem.

„Ko sem jaz toraj silila,“ nadaljuje žena, „naj bi fantiča že raje hodila v šolo, da bi vsaj ne imela vedne priložnosti potepati se, in da bi verhi tega vendar tudi učila se marsikaj koristnega za življenje, fanta sta pa branila se v šolo — si spet ti njuni opehljivosti šel na roko, češ, ker nimata veselja do šolanja, da tudi ne bota naučila se ničesar, pa da tega njima tudi treba ni, ko naj beta ostala in kmetovala doma.“

Mož še zmerom molči tiho premišljeva je svoje krivo, po pravici očitovano ravnanje.

„In ko sta fanta tako brez učenja kolikor večja, toliko gorša in surovejša postajala, nič več marala za moje lepe opomine, in sem jaz hotela z gerda, s šibo, navajati ju nazaj na pravo pot, dokler sta še vklanjala se, — nisi ti puščal dotekniti se nobenega, ampak si raje prepiral in kregal se z mano, kakor da bi bil sam s svojo izdatnejo besedo priganjal mlada svojeglavca k pokorščini in k dobremu.“

„I saj sem jima vsaki čas trobil na uho, da bodita doma, pa da vbogajta, vbogajta!“ zavrača mož nejevoljen s slabo vestjo.

„Pa vendar nisi nikoli s pravo resnostjo in ostriostjo poprijel ju, to veš! Zatoraj sta fanta verjela, češ, da le ti ju imaš v resnici rad in jima hočeš dobro, ko jima po volji puščaš vse; jaz pa, da sem zavistna, da jima le iz sitnosti in nevoščljivosti ne privoščam krivih potov in dél. In jela sta na ravnost sovražiti mene, toliko malomarneje prezirati moja, dobro namenjena opominjevanja, ter čedalje hujše razvajati se, tako, da sta zdaj Bogu in ljudem za gerdo spodtiko, nama za križ in nadlogo in hudo pokoro, in meni — da je sram me, da sem mati njuna!“ toži pomilovanja vredna in začne bridko ihteti.

„Saj sama sebi delata. Kakor si postiljata, tako bodeta ležala,“ tolaži se oče z grenkim čutom v serci.

„Ali vendar,“ méni mati, „najina otroka sta! Nama izročena od Boga. Midva bova odgovor dajala za nju. Ko bi toraj že ne šlo za nič družega — meni je za njuni duši! No, pa stariši svojim otrokom po pravici želé tudi posvetnega blagora. In glej, koliko sva tudi midva skerbela, terpela od zgodnega jutra do poznega večera, varčevala in skupaj spravljala — vse zlasti le za svoja otroka, da bi njima dobro bilo že na tem sveti. Ti si v svoji ljubezni za nju zidal še eno hišo pa prikupil toliko zemljišča, da imamo

zdaj dva dobra grunta. Menil si, češ, tako ima vsak svojo domačijo, nobenemu ne bo treba na tuje ali v vojake, ampak oba bota lahko ostala in bivala doma, kjer je človeku najljubše in najboljše. Nadejal si se, da ti bota za veselje in podporo na stare dni. — Res, hvala Bogu! imamo vsega toliko, da bi bili najini dobri nameni z lahko izpolnili se: da bi vsi štirje lepo v miru, brezskerbno, zadovoljno in srečno skupaj živeli doma; pa žalibog — ravno narobe! In zakaj to? Zato, ko ti nisi otrok potrebno strahoval v pravem času; zato, ko si v preveliki skerbi za njun telesni in posvetni poboljšek s cela zanemarjal tudi izrejati in odgojevati ju tako, da bi zdaj znala tvojih žuljev in trudov sad spodobno rabiti in obračati sebi na dobro in prid, in nama na veselje. Zato midva zdaj po svojih otrocih namesto kaj veselega in dobrega uživava le vse hudo: žalost in bridko gorje — da se usmili Bogu!“

„I kaj se more? Vsaki stariši pač nimajo sreče s svojimi otroci,“ meni mož slabo tolažeč se.

„Pa veliko po svoji lastni krivdi ne,“ pristavi žena in ga poprime še za eno napačno reč, rekoč:

„Glej, kolikrat ti pravim — zakaj jima daješ denarja! Ravno s tim si jima sam prožil priložnost, da sta mogla začeti hoditi po kerčmah, vaditi se slabe družčine in nesrečnega pijančevanja, po čemer prihaja vse drugo hudo.“

„Zdaj že dalje časa nisem nobenemu nič dal,“ izgovarja se mož.

„Tedaj pa sama jemljeta — denar ali pa kaj družega, kar potlej na skrivnem prodajata, da imata za pijačo. Od kod bi pa sicer dobivala? Glej tako daleč sta že! Saj pravim, kaj bo še iz njiju, če ostaneta taka, da se ne poboljšata?“

Tako toži in vzdihuje mati ter začne milo jokati. Vsaki trenutek stopa tje k oknu poslušat, kedaj in kedaj da spadena sina že prideta domu?

Nekaj pred polnočjo se na enkrat zasliši razuzdan, fantovski hrup zmerom bliže in bliže. Pijana, razposajena druhal se ruje in prisuje po vozarah pod hišo. Kolnejo, pridušajo se pa po travnikih razmetavajo ograje — iz same hude mušne prevzetnosti. In med najglasnejimi sta ravno Vrednjakova dva, Lipe in Jaka.

V pričo tacega, gospodov dan skrunčega početja vboga mati od straha in groze kar trepeta. Nekaj ji pravi, da zdaj in zdaj šiba božja udari po teh razuzdancih: da drug dru-

zemu naredi kaj hudega — morda kdo pobije katerega Vrednjakovega, ali da ona dva potolčeta kacega družega.

V tem, ko še premišljuje to, naenkrat nastane velik krik med druhaljo, in kmalu potem buren polom in tepež.

„Saj sem vedela — moj Bog!“ vsklikne vstrašena mati in hiti moža silit, naj naglo gre mirit.

„Da še mene pobijejo divjaki!“ odverne nevoljni mož in počasi odide skozi vrata. Ko pride na plano, je že serdit boj. Čez nekaj čuje iz občnega hrupa terpko zaječati svojega sina Jaka in Lipeta klicati na pomoč. Razbojna druhal se potegne s tepišča, in odhajaje se porogljivo krohotaje. Nekdo vpije:

„Zdaj pa ima, kar je iskal — najmočnejši!“

„Kaj pa je, kaj?“ oglašajo se oče brodeč v temi.

„Ubili so ga, Jaka, ti prokleti tolovaji! roti se Lipe s hripavim glasom.

„Kje pa je Jaka, kje?“ bridko poprašujejo oče in iščejo po mračnih tleh okrog.

V tem mati prinesó svetilnico in zdaj zagledajo Jaka z obrazem ležečega na vozarah v mlaki kervi, ki mu še zmerom teče iz zevajoče rane preko čela nad sencem. Privzdigujejo mu glavo in roke, kličejo ga po imenu, pa Jaka se ne gane in nič ne zavé, kakor mertev. Mati kakor obupana le Boga še kliče na pomoč, toži in zdihuje, toliko da sama ne zgrudi se od bridkosti.

Lipe prinese golido vode iz bližnjega vodnjaka. Močijo ga po obrazi, spirajo mu rano in čez dalj mu začne zavest počasi povračati se.

„Zdaj vidiš — to je, ko nista nikoli sita in nikedar ne ugnana!“ očitajo oče Lipetu.

„Lahko, ko so vsi šli nad naju,“ hudi se Lipe.

„Jaz sem že star,“ pravijo oče, „pa to je zmerom bilo in pa bo: Kdor se dela močnejega, tisti dobiva več, in najmočnejši na tepišči je največkrat ubit!“

Ponočni roj in poboj je izdramil veliko bližnjih sosedov, ki zdaj sestrašeni in nevoljni pridejo na kervavo tomljišče. Z velikim trudom spravijo težko ranjenega pod domačo streho, kjer zlasti mati potem v kar najhujih skerbeh za njegovo življenje vso ljubo noč čuje pri njem in streže, zraven pa toči grenke, grenke solze.

Dva dni leži Jaka v strašnih bolečinah. Obraz mu zateka, vročina ga kuha, sapa žene, vžiti ne mere ničesar niti z najmanjo besedico potožiti svojega hudega terpljenja. Poklican zdravnik spozna, da bolnik ima črepino vterto in da

je v smertni nevarnosti. Tretji dan potem že pada v medlevice, da mati v neznanu skerbi zlasti za njegovo neumerjočo dušo brez daljnega odlašanja pošljejo po duhovna, naj bi vsaj podelili mu zakrament sv. poslednjega olja, ko žalibog ni veliko upanja več, da bi nesrečni Jaka mogel tudi še izpovedati se.

Po končanem sv. opravilu obernejo se duhovni oče proti vaškim možem, ki so iz obližja prišli pobožno počastit delitev sv. zakramenta in jih nagovoré:

„Možje! to so pač obžalovanja in graje vredne reči, ti pretepi in poboji med vami. S takimi gerdimi surovostmi žali se Bog, posamnim družinam nakopavajo se nepotrebni križi in težave, vaščanom prizadeva veliko sitnost in neprijetnost in celo slovensko ljudstvo pripravlja se ob dobro ime.“

Možje prikimujejo priznavaje, da duhovnik govoré živo resnico.

„Zatoraj,“ nadaljujejo duhovnik „je soseskinih mož vestna dolžnost, skerbeti, da se odpravijo le-te pregrešne in gerde razvade, ki razdirajo blagostanje družinsko in občinsko, ter da se blagi mir poverne in ohrani soseski.“

„Častiti gospod!“ oglasi se eden sosedov, „to je pač res, kar vi pravite. Vaščanje le prezeló čutimo hudo gorje, ki nam izvira po teh nesrečnih tepežih. Toda, naj si prizadevamo, kakor hočemo: naj opominjamo, svarimo, žugamo: — vse ne pomaga nič!“

„Nič, nič, gospod!“ pristavi hitro drug, „ker zdajni, mladi svet je strašno shujšan in spačen: da ne mara ne za lepo, ne za gerdo besedo, niti nima strahu pred gosposko, ki je dandanašnji vse premehka proti takim razbojnim fantinom!“

„Le čakite,“ poprimejo duhovnik, „tako hudo vendar še ni, da bi nobene pomoči več ne bilo zoper tako nadlogo! Jaz sem sam že premišljeval to reč, in menim, da tudi našel pot, po kateri bi se najberž dala ta škodljiva napaka odstraniti. Rad vam povem svojo misel.“

„Prosimo za vaš dobri svét. Radi hočemo ravnati se po njem. Saj nam bo vsem le na blagor!“ pravi vaški župan in se spoštljivo pokloni.

„Pred vsem,“ začno duhovnik, „je treba, da vsaki stariši dobro, po kerščansko odgojujejo svoje otroke: da jim že v nežni mladosti vcepijo strah božji, zakaj, kdor se Boga ne boji, tistemu se zastonj žuga in grozi; potem, da jih neprenehoma napeljujejo k dobremu pa odvrčajo od slabega:

da jih toraj sami zgodaj uče kerščanskih resnic in čednost, ter zraven jih pridno pošiljajo v šolo, in v cerkev k službam božjim v nedeljah, ter da jih nikoli ne puščajo brez dela pohajkovati, kajti leno postopanje je začetek hudobij. Tako odgojeni otroci ostajajo dobri, obnašajo se lepo, čednostno, in veselje delajo starišem na stare dni.

Kdor pak zamudi dobro odgojiti otroke, nad tistim se hudo maščuje ta zagrešek. Dekleta mu zahajajo na pot nersramnosti in fantje gerdo osurové, kakor žalibog sprevidimo nad tolikimi izgledi, kateri vsi so znamenja in nasledki veči del slabe odgoje.

Praša se zdaj: kaj je storiti starišem, ki imajo že odraslene nerodne, pokvarjene otroke? Odgovor ni težak. Skušati morajo pripeljati jih nazaj na pot poboljšanja, in sicer, da jim z lepimi, prijaznimi besedami stavijo pred oči pregrešnost, zaverženost in slabe nasledke tiste razvujenosti, katerej so udani. V jezi zmirjati in dajati zbodljive priimke, ne pomaga nič; marveč še le hujša stvar: to naj si vsaki stariši dobro zapomnijo!

Kako zlasti ravnati z nerodnimi sinovi, tako zvanimi rogovileži in pobojniki?

Pred vsim: ne in trikrat ne dajati jim denarja za nedeljsko in prazniško pijančevanje! Kdor ravno že hoče svojemu sinu priboljšati pijačo, ta naj stori to med tednom. Kupi naj mu kozarec vina k natezivnemu delu. To bo fantu na korist, dajalo mu zdrave kreposti in budilo ga k hvaležnosti. Ali le vaditi ne v kerčmo! Tam je slaba tovaršija doma; tam se nezmerno pijančuje zdravju na škodo; tam se gerdo beseduje in žali Bog; tam je kletev, prepír, razpor in tepež! Vsakdo vé, da zlasti pijani hodijo na pobjo. Zato, če vam je mari, da svojih sinov varujete pred pobjostvom, ne dajajte jim priložnosti posejati po kerčmah!“

„Da, da častiti gospod,“ vgovori župan, „na tanko je res, kar nam tu pravite. Tepó se le vinjeni, malo-malokedaj trezni: to dobro vemo. In če smo že dozdej ravnali se po vaših besedah, bomo se posebno še za naprej. Ali je pa to, da vsaki stariši svojih sinov nimajo tako v rokah. Veliko je vaških fantov, ki si sami služijo denar!“

„Takim, če ne marajo za lepo, svarečo besedo, treba je žugati in tudi vresničiti kaznovanje: da se jim namreč prikračuje, ali tudi popolnem uterga delež, katerega bi sicer, ko bi dobri bili, smeli pričakovati od hiše. Nerodnemu, pijančujočemu ali razbojnemu sinu naj se z lepa ne voli go-

spodarstvo, če je le kak drug otrok še pri hiši," podučujejo duhovnik.

„Tudi to“, pravi župan, „imamo v navadi že od nekedaj, ker nas izgledi uče, da kar dober gospodar z žulji in trudom leta in leta prideluje, tisto v kratkem požene neroden ali zapravljiv naslednik.“

„Rogovilježu pa, ki niti za opomine niti za žuganje starišev, ali če teh nima, za svarjenje svojih bližnjih nima nobenega poslušnega ušesa, takemu naj izvoljeni, soseskine možje pridejo v okom. Kakor hitro razgraja in kolne, ali žuga in poziva na boj, naj prvi sosed opominja ga k miru. Če po tem le ne vboga, naj vsak tak berž, brez odlašanja zatoži se gosposki, ki že ukroti rogovilježe, to si bodite v svesti. Da, ravno to, da vi brez vsake opore pustite fantine razgrajati za vasjo; da nihče nima poguma z ostro besedo zavračati jih k pokoju; da vsak malomarno pravi, kaj meni mari tuj? — to je velika, velika vaša napaka! Razsajaji vedoči, da jim nihče ne vkrivi lasú, ne bojé se nikogar in vam pred očmi počenjajo, kar se jim ljubi. Ali dajte jim po mojem nasvetu potrebnega strahu, in prepričali se boste, da bodo bali se vas in varovali se razbojstva.“

„Gotovo“, poterdi župan, „ko bi bil kdo, da bi naše rogovilježe ostro in koj poprijel za vsako nerodnost, imeli bi strah in deseti del toliko bi jih ne bilo. Ali je pa spet to, da kdo naj bi storil to? Vem, da nobeden ne rad. Zakaj, če na primer jaz prevzamem ta posel, sovražili me bodo vsi rogovilježi, in vsaki čas mi je bati se, da kak tak razposajenec mene pričaka in se maščuje nad mano.“

„To modro govorite, oče župan“, pravijo duhovnik, „pa tudi jaz nisem imel na mislih, da bi posamezen kdo prevzemal ta neprijetni posel, o ne! Cela vas, cele soseske možje naj bodo odgovorni in sodniki o ti reči! V ta namen je samo treba, da vsi možje zberete se na posvêt in skupaj sklenete, da iz vseh soseskinih mož obstoječi srenjski svêt gosposki naznani slehernega, ki kakorkoli kalí blagi soseskin mir. Da, vidite, to je sila potrebno in ravno to vam posebno naročam in priporočam. In ko storite to, potem ste veliki dobrotniki celi soseski, pridobite si zasluge pred Bogom in ljudmi, hvaležnost vseh dobrih vaščanov in zgodi se vam, kar gotovo vsi želite: mir vam bode!“

Možje se spoštljivo zahvalijo za duhovnega pastirja blagi poduk ter z veseljem obljubijo, da hočejo v ta namen sklicati srenjski zbor že prihodno nedeljo.

2. Zgubljen sin.

Kakor navadno bolnikom, tako tudi Jaku berž nekoliko odleže po sprejemu sv. poslednega olja. Nasledne dni potem pa se spet shujša njegov stan, da stariša neprenehoma v hudih skerbeh pričakujeta odločnega izida.

Med tem tudi družinsko življenje pri Vrednjaku postaja čedalje pusteje in neprijetneje. Če je hiša zavoljo nerodnosti obeh sinov že poprej zelo pogrešala tistega blažečega soglasja, katerega treba med domačimi, da blagoslov pospešuje gospodarstvo, zdaj po ti žalostni dogodbi vseli se toliko nesterpneje napetje med sinova in stariša. Bodi si pri jedi ali pri delu in kjer se srečujejo, noben več prijazno ne pogleda nobenega, vsi kar molčé. Jaka je priklenjen na posteljo, Lipe dela z nevoljo in nekako jezo, oče na tihem tuhtajo in prenašajo bridko prevaro o svojih sinovih, in vboga mati ima nepresledno rosne oči, zlasti po noči kar glasno preihiteva, češ, da toliko se je trudila in toliko prigospodinila, da bi njej in njenima otrokoma lahko bilo dobro, pa ima le žalost in bridko gorje na stare dni. In če ravno drug družemu ne očita ničesar, vendar vsi čutijo, da tako ne more dolgo več trajati. Osodepolna ura pride prej, kakor mislijo.

Kakor rečeno in naročeno: prihodno nedeljo popoldne snidejo se vsi podgriški možje na javnem, vaškem prostoru, pa po kratkem pomenku enoglasno sklenejo, da vsacega, kdor bo od zdaj za naprej še obnašal se nerodno javno preklinjal, rogovilil, jemal kakoršnokoli orožje v roke in če tudi samo žugal ž njim — da vsacega tacega brez odlašanja nazzanijo gosposki.

Ta sklep izvedó še tisti večer po celi podgriški vasi. Vesel ga je vsak, komur je vaški mir le količkaj na serci. Saj vendar nobeden pameten noče vednih preteпов in pobojev — pa za prazno nič! Celó večina fantov spozna, da vaški možje s svojimi nameravami jim hočejo le dobro; zato sklenejo odpovedati se dozrajnemu razbojnemu življenju. Nekateri tudi storé to iz strahú pred sramotečim zaporom in pred zagrozeno kaznijo, in le malo najrazuzdanejih se porogljivo posmehuje vsemu temu, brije norce nad odpadlimi tovariši in nad debro voljo srenjskih očetov, ter se celo zarota, da posehmal hočejo na kljub temu še toliko bolj nagajati in drevariti. In med temi zadnjimi najsilnejši je ravno Lipe Vrednjakov.

Da bi precej pokazal, češ, kako malo se boji tistega žuganja, pregovori peščico svojih priveržencev, da še tisti

večer gredó ž njim v kerčmo, pa jim plačuje pijačo, dokler ima še kak krajcar v žepu. Potem s pijanimi prirazsaja v tiho vas, kjer hrujejo in se nalašč rujejo, vihté kole, razbijajo in zabavljivo vpijejo proti hišam: „kdo nas bo tožil gosposki?“

Ali tudi vaški možje se ne dadó sramotiti. Tretji dan potem vsak teh rogovilježev dobi poziv iz uradnije. Po kratki preiskavi je vsak obsojen na teden zapora in dan posta; Vrednjakov Lipe pa kot vseh kolovodja in tudi še zaradi tega, ker se je surovo in žaljivo obnašal proti nekaterim preiskovalnim osebam in ker je žugal srenjskim možem — on pak je polovico ostreje kaznovan.

Vsi miroljubni Podgričanje odobrujejo in hvalijo vaških mož nagli in krepki poprijem, ker so si v svesti, da le tako, možato in brezobzirno postopanje proti svojeglavnim opehovalcem utegne jih ukrotiti. Tudi Vrednjakova stariša nadejaje se, da pričujoča ostra kazen morebiti vendar še poboljša razuzdanega Lipeta, tožita zlasti le zato, ker sta jima sinova sama po svoji nerodnosti kriva, da je eden prišel v zapor, eden pa na bolniško postelj.

Čez teden dni pridejo uporniki tihi in krotki domú. Noben ne razsaja, niti ne požuga nikomur. Vaških mož resna volja je do dobrega poparila njih hudomušnost. Drugač Vrednjakov Lipe. Ko je čez štirinajst dni izpuščen iz zaporovnice, hiti na ravno v kerčmo, pa brez denarja pije na upanje, dokler se vpijani. Potem buren hiti domú.

S tlečim obrazem se priguglje in prisopiha v hišo, ko je družina ravno pri obedu. Oče in mati se ga kar vstrašita, celo Jaka, ki je tretji dan že spet tudi po konci, zgane se kakor pred neprijetnim pogledom. Nekaj časa vsi molčé, potem Lipe, ki je bil med tem sedel na klop, začne potnjavo meriti izpod čela pa zareži:

„Kaj tako molčite? Le molčite, bom pa jaz govoril! kaj mislite, da se kaj bojim katerega!“

Stariša spominjajoča se duhovnikovega priporočevanja nočeta žale besede ziniti nad pijanega.

„Vem, da si ne upate reči nič! Tisto pa znate, dajati me zapirat po ječah, jelite?“ grozi se Lipe.

„To si storil si sam, glej, prav sam!“ zaverne oče.

„Aha sam! Saj vem, kaj vam ni prav: da ga pijem kak polič! Zato me izdajate!“

To očitanje bridko vreže mater v serce. Ne more se dalje premagati, da bi mu ne rekla:

„Če ravno že hočeš slišati, povem ti z lepa, kar ti gre: da midva kratko nič več ne terpiva tvojega pohujšljivega življenja; da iz najinih rok niti krajcarja več ne doboš za pijančevanje, za razgrajanje in ponočevanje, ker midva nočeva za tvoje nerodnosti in hudobije odgovor dajati na sodni dan.“

„Kakor hočete: kar tako, zastonj vam pa tudi ne delam doma, preklete, da ne!“

„Kaj nemaš vsega dovolj: jesti dosti in čedne obleke in kar ti je treba. Bodi, kakor se spodobi poštenemu človeku, in nihče ti ne poreče ničesar, rada ti dava časi kaj priboljška.“

„Da bi me imeli, kakor otroka! Raji grem, še danes! Bom že živel.“

„Kaj pa, če greš? kaj imava kaj dobrega od tebe? Nama vsaj ne boš vedne preglavice, skerbi in žalosti prizadeval, pa blagoslova božjega pehal od hiše. Da, če ne misliš drugačen — boljši biti, le kar pojdi, pa za zmerom!“

„Dajte mi doto!“

„Za tacega nadležnika nemava nobene dote midva. Raje dava vbogim, bo bolje. In to tudi storiva, gotovo!“ žuga mu mati z grenkim čutom v serci.

„Pa sami imejte, le imejte vse! Nikoli vas ne prosim za nič!“

Rekoč hiti v hram ter začne pripravljati se za na pot. V dobri uri že ima zbranih najpotrebniših reči pa brez odloga z zvežnjem v roci stopi čez prag.

Materi se hudo vžali in milo stori, ko zdaj vidi, da je sinu resnoba. Trepetaje postopi za njim in pravi:

„Saj ti ne branim, le pojdi v imenu božjem! Toda to premisli, na kakšni poti si, in zakaj? Glej, ti zapuščaš domačo hišo ravno zdaj, ko je najbolj te treba za delo doma. Ti greš po sveti povlačevat se, ko bi ravno najbolj mogel pomagati in streči nama na stare dni. Ti odhajaš le zato, da bi nama izpred oči toliko ležje gerdo živel in doprinašal hudobije — toda to vedi, da Bog te vidi povsod ter da njemu ne odideš nikjer! Vsak človek poreče, da krivo ravnáš in Bog — naj bi ti prizanašal! Misli si pa to, da „kdor starišev ne vboga, tepe ga nadloga“ in tudi tebi — ne bode se ti dobro godilo! Gotovo se pokesaš, ti zgubljeni sin!“

„Pusti, kar pusti ga! kakor si dela sam, tako mu bode!“ pristavi oče mimo gredé.

Lipe še ni bil po polnem popačen. Materini dobri opomini mu še gredo k sercu ter ga navdajajo s strahom, in zlasti očetov kratki pridevek ga terpko vreže v persi. Spo-

znava svoje krivo ravnanje proti dobrim starišem in čuti očitajočo vest zato. Vendar misel, katero je že davno gojil, da bi namreč vsaj nekaj časa proč od svojih starišev živel prav po svoji volji in strasti — ta huda, pregrešna misel je močnejša, kakor notranji svareči glas, in Lipe gre. Kam? tega sam ne vé; pa zanašaje se na svoje krepki dlani ne boji se, da ne bi kjerkoli dobil dela in dobrega zaslužka ter po tem vstrezal svojemu poželjenju.

Jaka se kaj ne zmeni zaradi Lipetovega odhoda. Nekaj pomenljivo pravi: „Saj ne pojde daleč in ne za dolgo. Kmalu bo nazaj.“ Oče menijo: „Naj le gre, vsaj vidi, kako se živi med tujimi ljudmi. Potlej bode pa bolji.“ Le mati kar ne morejo vtolažiti se in zelo kesaje se, da so tako rekoč podili ga od hiše, milo jokajo in izdihujejo in na tihem ga priporočujejo Bogu.

3. Kervavo znamenje.

Po omenjenem zaporu nekaterih razposajenih podgriških fantov si vaščanje komaj nekoliko oddahnejo od neprestanega strahu pred poboji, ko nenadoma nov, grozen dogodek prešine celo vas. Drugi dan po Lipetovem odhodu, v nedeljo jutro, najdejo namreč doli pod vasjo, na polji, kakih deset minut od Vrednjaka, tik vozar pod tako imenovanim „debelim orehom“ — domačega fanta ubitega!

„Čegav je? Kdo ga je?“ hlastno poprašujejo ljudje, ki so od vseh strani privreli na ubojišče.

Na mestu ga precej spoznajo. Verteljev Jernejec, edini sin revnih, bajtarskih starišev. Po zgodni očetovi smerti je sam dan na dan hodil v tlako. Bil je dober, ročen delavec, zato je zmerom toliko prislužil, da je pošteno hranil sebe in svojo, vedno bolehavo, že staro mater. Bil je močne postave in rad je metal se pa rad roval. Poleg je imel to slabo lastnost, da je v sabote večera, ko je potezal dnino, pa tudi v nedeljah popoldne navadno posejal po kerčmah in nalašč pil čez mero le sebi za hudomušno korajžo.

Cudé se vsi zdaj povprašujejo, kako pač je zgodilo se, da Jernejec tù leži ubit, pa nihče ni po noči čul nikakoršnega boja niti krika nobenega. Nekedo méni, da Jernejec je ne mara sinoči, na sabotni, plačilni dan po svoji navadi nekaj pijančeval, zašel med kake tovariše, sperl se

ž njimi, pa so stepli ga, da je do tû-sèm še privlekel se, potem pa omagal.

„To ni moglo biti,“ ugovori ranjcega dober prijatelj, in pripoveduje: „Jernejec je ta celi teden vkladal apnenico, sinoč prejel plačilo, brez dvoma res nekoliko pil, toda še zdrav šel domú. Nekaj pred polnočjo sem slišal ga in dobro poznal njegov glas, ko je gredoč po cesti še ukal. Tepen bi ne bil vriskal več! In glejte,“ pri teh besedah ubitemu privzdigne glavo, „on je samo enkrat zadet, samo en udarec preko levega senca! To je prvi mah mu bil na smert. Vse to očitno kaže, da ubijalec je vedel, da Jernejec prihaja tod mimo, in da je tukaj za orehom pričakal ga in napadel.“

Pričujoči vsi poterjujejo tako razlaganje: In v tem, ko še na mestu milujejo ranjcega ter se grozé nad neznanim ubojnikom, pridejo poklicani sodnijski preiskovalci, podpišejo vse okolščine hudodelstva pa dadó merliča prenesti v mertvašnico.

Drugi dan veliko vaščanov pride k pogrebu. Vsakemu je žal, da čversti mladenič je moral v svojih najlepših letih že umreti, in le malokedo more solze zderžati se v pričo revne zapuščene matere, ki na kraji preranega sinovega groba obupana steri in nima solze nobene več!

„Bog mu bodi milostljiv! Lehko bi bil še živel,“ vzdihne marsikater pogrebec vračaje se s pokopališča.

Župan nekako boječ se pristopi k duhovnu in kakor bi hotel oproščenja prositi za to hudodelstvo pravi:

„Gospod! mi smo ravnali po vašem nasvêtu, in zares je na enkrat jelo iti že vse na bolje. Poprejšno, skoraj dnevno razgrajanje je že do dobrega ponehalo, o poboji ni bilo sluha več o nobenem. Bili smo že zeló veseli, na tihem smo vas hvalili za tako dobri nauk, kar nenadoma, kakor strela z jasnega, pride to kervavo dejanje.“

„To je hud nasledek vaše prejšnje zamude. Ta uboj je kakor posamezen ledeni zern, ki sem ter tje cepne tudi še potem, ko se že polega huda ura. Veseli me, da le spoznavate mojega priporočevanja dober sad. Le kakor sem vam naročeval, delajte še na dalje, in prepričali se boste, da v ne dolzem času bodo s korenem izderte vse te surove razvade, ki vodijo do tako strašnih hudodelstev,“ odgovoré duhovnik in srečevaje gručo mladih fantov pristavijo z naglasom proti njim:

„Boste videli, da vino je zvernilo tega v grob!“

Čez nekoliko dni se začne preiskava po ranjcem. K zaslišanju so pozvani njegovi tovariši, potem vsi poznani vaški razgrajáci in zlasti vsi tisti, ki so proti zadnemu bili

v kaki dotiki ž njim. Preiskovalci pred vsem poizvedó, da ranjki je poslednji večer res bil v kerčmi, da je tudi precej pil, potem pa čisto v miru ob enajstih po noči odšel, kakor sam rekel, domú. Po nadaljnem izpraševanju se razkaže, da le nekedo, ki je sovražil in hotel maščevati se nad rajnim, mora biti ubojnik. A kdo bi bil tisti?

Podgriški fantje vedó le za enega, ki zavoljo neke Zmedeževe Lenke že dalje časa ni mogel rajnega Jernejca tepeti, ki je zavoljo te deklina, za katero sta oba hodila in vodila jo po kerčmah, že večkrat se prepiral ž njim, in ne še davno bil tepen od njega, da še zdaj bolan in hrom leži doma — Vrednjakov Jaka! Ali kdo bi mogel ravno njemu zdaj v takem stanu prisojevati tako kervavo dejanje? Nihče si ne more tega misliti. Pač pa gosposka, kakor hitro ji to pride na znanje, pošlje po Jaka in po njegove stariše.

Serdit in roteč se sprejame Jaka sodnijski poziv. Z belim pertom obvezan okoli glave pride k dnevju. Tu priznava, da on ranjenemu res ni bil ravno prijatelj, ali še menj pa tolik sovražnik, da bi bil le mislil na tako hudodelstvo! Jaka zagotavlja, da nič ne vé, kdo je zadnjikrat otepel ga, in kar sebi na obrambo najbolj poudarja, je to, da terdi, da on v tem časi niti zmožen ni bil, da bi bil delal kaj, ko niti izpod strehe ni mogel, nikar da bi hodil bil na boj.

„Če kdo mene dolži ubojstva,“ pravi na zadnje, „mi po krivem to podtika le iz hudoželjnosti in pa zato, da bi sum odvrčal od sebe, ker nekateri so taki, da jim nič ni za človeka, da merijo kar na smert. Mene, toliko da niso že ubili, tega so pa!“

Pričujoča Jakova stariša poterjujeta, da kar je Jaka bil tepen, ni se genil iz doma. Vendar tenkovestna mati na sodnikovo natančno izpraševanje pové, da Jaka je vbojno noč pervikrat ležal spet na svisljih.

Ta materina objava zelo poteži sum na Jaka. Ker vendar ni nobene priče, ki bi bila njega videla na kervavem dejanji, toraj tudi sodniki sicer ne izrekó nobene določne sodbe, pač pa zelo sumljivega Jaka obderžé v zaporu, dokler bi še natančnejša preiskava proizvela pravo resnico.

Lehko si je misliti, kako ta sinova osoda popolnem vniči Vrednjakova stariša, stara že in slaba pa posehmal sama domača na dveh gruntih. Kdo jima bo pa zdaj pomagal zemljišča obdelovati? Ali veliko, neprimerno huje, ko ta posvetna skerb, stiska serce nesrečnima starišama bridka zavest, da edina otroka sta oba po sveji lastni nerodnosti tako zašla, da en se potepa po sveti, en pa sedi in

terpi v zaporu. Raje bi bila prišla ob vse premoženje, kakor da morata doživeti tako sramoto svojih sinov. In kar je zlasti za občutno mater najstrašnejše gorjé, kar jo peče noč in dan, da bi raje bila mertva, kakor živa, to je grozna misel, da Jaka vendar-le utegne biti pravi ubojnik. Spominja se namreč, da je večkrat slišala ga na postelji hudo žugati. In v neznani skerbi za njegovo prihodnost neprenehoma zdihuje in nič več ne vteši vročih solzá.

Podgriški možje pa, da bi oteli očiten spominek vsem nerodnežem na svaritev, postavijo na ubojišči lesen križ, h kateremu zdaj pa zdaj poklekne marsikater dober vaščan in pomóli za vbozega ranjega dušo, in kateremu vsi sploh le pravijo: „kervavo znamenje.“

4. Slabo znanje, slab zakon.

Kakor nenaden tresek je popisani uboj prodramil in pretresel vse Podgričane. Očetje in matere imajo zdaj dovolj očiten, kervav izgled, kam popeljava fantinsko pijančevanje in po tem razburjeno rogoviljenje; toraj začnó toliko določneje in ostreje paziti na svoje sinove. Vaški fantje v strahu, da jim je smert tako nategoma pokosila dobrega tovariša, začnó vendar-le bolj berzdati svoje nesrečonosne strasti pa zvesteje varovati se priložnosti in krajev, kateri so do zdaj zavajali jih na pot razuzdanosti. Tako počasi mine poprejšno razpiranje med stariši in sinovi po posameznih hišah in mesti do zdanjega ponočnega hrupa in razgrajanja vseli se prijazen, večerni pokoj po celi podgriški vasi.

Prava mertvaška tihota pa je kakor tlačeča môra od zdaj vlegla se na družino Vrednjakovo. Stariša vsa vničena kar nemo pohajata, kakor bi drug družega se bala in sramovala. Veselja nimata več nobenega na sveti, ker vedna misel na razuzdana, nevredna sinova jima greni vsako trenutje. Mati vsa poterta pričakuje le smerti še, da bi je rešila neznane bridkosti; očeta obhaja le, da bi grunt kar dal v najem, potlej pustil vse in odšel kam. Posli začnó zapuščati hišo, katero domači in sosedni vaščanje z grozo jemljejo v misel in jo stavijo si v svarilen izgled. Tako je poprej najbolja in najznameniteja podgriška domačija na nagloma ob dobro ime, ob veljavo in vso srečo!

Čez mesec dni pride Jaka iz zapora domu, ker niso mogli prepričati ga, da je hudodelnik. Opiraje se na to on

zdaj proti vsakemu, kdor hoče ga poslušati, toliko nadležneje terdi, da je nedolžen. Toda vse njegovo zagotavljanje mu kaj ne pomaga. Vaščanje mu ne verjamó in se ogibajo ga, kakor steklega pesá, kajti ljudska govornica je davno že njega zaznamovala ubijalca.

Kakor jezen na vse Podgričane začne tudi Jaka zaničljivo prezirati neprijazne mu vaščane; celo za svoje poprejšne tovariše se dalje ne méni, niti mu več ni mari, da bi ponočeval, pijančeval ali sploh zahajal po razuzdanih potih, kakor poprej. Narobe, odsihmal derži se vedno le doma, najraje samuje in molkuje, dela veliko in marljivo in kedar pa s čimer le more skuša starišem postreči, s kratka, po vsem se ponaša tako, kakor bi kesal se svojega pretečenega, nerodnega življenja, in kakor bi hotel zdaj popraviti, kar je bil zagrešil poprej.

Ali dobro ime, enkrat izgubljeno, ne da se več z lahka spet pridobiti nazaj. Podgričanje sicer vidijo Jakov hitri preobrat na bolje, toda zá-nj ne dadó niti dobre besede. Pravijo si med sabo, da to je le potuha njegova, češ, da bi na videzno zakrival svojo hudobijo, pa slepil ljudi. In bojé pa ogibajo se ga, kakor poprej, nobeden mu ni prijatelj. Edino le stariša začneta iz nova zajemati nekoliko upanja. Tolažita se namreč, da dovolj neprijetne skušnje, katere je sin do zdaj preterpel po svojem pohujšljivem življenji, so pač spametovale ga, da je sklenil posehmal pošteno živeti. To mnenje se jima toliko bolj vterdi, ko mine dobrega pol leta, da Jaka niti enkrat najmanj ne greši zoper svoje poboljšano obnašanje. Oče začne celo spet misliti, da po tem takem bi morda vendar ne bilo napačno, da bi zdaj, ko je sam od starosti in zlasti od togovanja že zeló opešal in onemogel, izročil skerbi in težave vsaj polovico gospodarstva svojemu sinu Jaku. Previdnejša žena vendar možu svetuje, naj vsaj še nekaj časa poterpi z gruntom v svojih rokah. Ona namreč še nima popolnega zaupanja, da bi bil Jaka že stanovitno se spreobernil; temveč se še zmerom boji, da zdaj zaterto hudo nagnjenje v njem utegne še in še priburiti iz njega, in da bi on kot gospodar verhi tolike že prizadete jima bridkosti potlej morda še surovo preganjal ju — kakor se žalibog godi toliko starišem, ki neprevidno, prezgodaj prepuščajo gospodarstvo svojim gerdo nehvaležnim sinovom!

Ta materin premišljeni nasvèt prenagne tudi očeta, da še počaka pol leta. In ko Jaka tudi v tem časi ne stori ničesar, nad čemer bi kdo mogel pritoževati se, tedaj oče naznani sinu svoj sklep. Jaka je ves vesel te ponudbe, da

začne kar sam ob sebi obetati, da potem bode le tem raje delal, pa toliko bolj stregel njima, starišama. Po tem takem da oče brez odloga njemu prepisati polovico gospodarstva, eno hišo in za en grunt zemljišča. Zlasti po ženinem priporočevanju izgovori si pa znatega poboljšek v pridelkih in denarji, ako bi kedaj morda ne mogel razumevati se z gospodarečim Jakom. Za tak, mogoč slučaj, si tudi priderži drugo hišo in ostali del posestva, katero bi pripustil zdaj potepajočemu se sinu Lipetu, ako bi utegnil verniti se in njegovega zaupanja skazati se vrednega.

S početka Jaka dobro poprime svoje gospodarstvo. S pomočjo slabših poslov — dobri niso marali služiti pri njem — začne obdelavati obeh gruntov zemljišče, da si stariša kaj obetata po njem. Enako ta dva za pervega časa tudi čisto povoljno izhajata pri njem, da v hiši najmenj ne čutita njega gospodarja. Ali le prekmalu se pokaže, da je Jaka res le navidezno poboljšal se in prekanil stariša, ter da je mati dobro pogajala, ko je opominjala svojega moža, naj bode previden pri prepuščevanju grunta.

Jaka namreč se ženiti začne, in pri ti priložnosti pride pervikrat spet v navskrižje s starišema. Ona dva želita, naj bi on poiskal si poštene in čednostne neveste, da bi bila dobra gospodinja in tudi dote imela njegovemu premoženju pristojne. Ali take bi on, tako slabo razglašen, prvič ne dobil prelehko in drugič tudi ne mara si iskati je. On marveč hoče le Zmedežovo Lenko, za katero je davno že hodil in zavoljo katere najbolj tudi prišel na sum pa v preiskavo zarad zadnjega ubojstva.

Zlasti mati skuša z lepimi besedami pregovoriti ga, naj ne jemlje take deklina, ki nema najmanje dote, ki je sploh le slabo preklicana, ki je do zdaj z malopridnimi fanti rada povlačevala se po kerčmah, pa tudi ž njim samim bila v napačnem, slabem znanji, iz kakoršnega nikoli ni dobrega zakona. Verhi teh mu navaja se sto družih razlogov, da ta ženska kratko in malo ni zá-nj, da ne bo razumeval se ž njo, ter da ona mu ne prinese blagoslova božjega k hiši; pa Jaku je vsaka beseda zastoj. On tišči, da zá-nj je le Lenka, ki jo ima rad, in s katero se dobro zastopa, ter da njemu je toliko menj treba bogate neveste, ker je sam premožen dovolj. Ker pa skerbeča mati vendar le še skuša odverniti ga od te nesrečne izvolbe, začne on surovo rohneti, češ, da zdaj že sam ob sebi lahko dela, kar hoče, pa ženi se, kjer njemu drago, ker zdaj je sam svoj gospodar. In ne maraje za materine opomine, ženi in oženi se po svoji glavi.

V prvih mesecih se res dosti povoljno obnaša ta novi zakon. Vrednjakova stariša se pomirita zaradi iz prva nevshečne jima neveste. Voščita si, naj bi vsaj en sin le bil že pri stanovitnem kraji. Ali le prezgodaj se pokaže, da materine slutnje niso bile neopravičene. Lenka je bila bajtarskih starišev hči. Poprej je hodila in delala le po tlakah. Nikjer, najmanj pa doma ni imela priložnosti vaditi se v raznostranskih rečeh, katere mora znati vsaka dobra gospodinja gruntarska. S početka ji je mož spregledaval, ali le mimogrede in z lahka grajal marsikako napačno opravljanje. Toda česar se učila ni z mladega, to ji tudi zdaj noče v glavo. Ima marveč še to slabo lastnost, da méni, da le ona prav dobro zna in ravna vse. Zatoraj raje pogerdanjava, kakor bi skušala možu vstrezati. Jaka nasproti misli, da ravno ona, katero je on tako rekoč iz beraštva in potepaštva povzdignil do dobrega gospodinstva, ima zlasti biti njemu poslušna. Zato jo čedalje živeje poprijema za vsako reč, katere mu ne dela po godu, in ona — mu kljubuje toliko terdovratneje! Vse to pa stori, da začneta drug drugzega zmirjati in zbadati, po čemer tem hitreje dozori prvi rezni razpor med njima.

Necega popoldneva Jakova mati in Lenka ravno kerhljate krompir za sajo. Pride on mimo pa gleda. Mati nekako posebno ročno znajo vsakemu kerhlju prirezati po dva očesa in na globoko toliko krompirjevega mesa, da se vidi, da bode kál iz prvotnega telesa precej dobival dovolj rastilne moči. Lenka kar po verhi prisnema tenke olupke časi brez vsacega očesa. Jaku se zdi, da skoraj nobeden njenih kerhljev ne bode kalil, še menj rasel kaj prida: da bi toraj pač bolje bilo, da bi ona ne zrezala nobenega krompirja. Nevoljen se pripogne, izterga ji krompir iz rok in zareži:

„Saj ne znaš nič, baba zabita! Vidiš, tako se reže, jelite mati?“ pravi in hiti jej kazati.

Mati raje molči, da bi ne povodila kacega prepira. Ali Lenka jezno in zbudljivo zagolči:

„Več sem zrezala krompirja, kakor si ti videl ga, več!“

„Da, da, jezik imaš dober, to je! Za delo pa za nobeno nisi za nič, niti si ne daš dopovedati kaj,“ očita ji on.

„Pa sam réži! Zakaj si pa jemal me, če ti nisem za nič! Saj nisem jaz ponujala se tebi!“ Rekoč pahne posodo od sebe in rine po konci.

„Bog, da sem te hotel — da imaš zdaj jesti kaj in oblačiti se s čim,“ oponaša Jaka.

„O vem — saj druga bi nobena ne bila tako neumna da bi bila jemala tacega tolovaja!“

Na tako njeno očitanje je ogenj v strehi. Jaku na hip zavre kri. Popade motiko in z ročem vdari po nji. Ker je ne doseže, skuša pa z bodljivo besedo. V eni sapi ji na dan vleče njeno poprejšno revščino, njeno pohujšljivo obnašanje in sploh vse njene zlasti njemu znane grehe. Nasproti temu tudi ona tiho ne požira grencega grajanja. Z ostrim jezikom mu očita njegove prejšne nerodnosti, in na zadnje s tlečim obrazom pristavi, češ, da vsakdo vé, kaj je on — največi gerdun in ubijalec!

Jaka serdito plane za njo. Ona s silo uide v hram in se zapre; pa on lomi vrata, kolne in žuga, da kar ubije to prokleta ciganko. Po dolzih prošnjah in neodležnem pogovarjanji se materi posreči, da ga spet vtolaži nekoliko. Potem en čas kakor besen divja okrog hiše, potlej si ogerne plašč in odide. Drugi dan pride vinjen domu in pohaja, kakor čern oblak, ki ima vsak čas treščiti iz njega. Vendar slehern mu hodi v kraj in varuje se reči mu kaj, zato ne pride do kregú in potem do skoraj gotovega pretepa.

Ali odsehmaj je Jaka na enkrat ves spremenjen. Prijaznega očesa nima več za nobenega domačega, najmenj za ženo. Govori le malo in z malokterim. Dan na dan se menj briga za dom in gospodarstvo, pač pa začne zmerom pogosteje zahajati spet v kerčme, kakor za časov svojega fantovanja.

Dolgo časa ne upata si stariša niti žena reči mu kaj zaradi tega. Nekaj, ker se bojé ga, poleg pa tudi, ker vedno še pričakujejo, da mu samo ob sebi poverne se spet skerb za dom, kedar mu jeza ohladi se do dobrega. Ali poteče kvatra za kvatro, da Jaka čedalje večkrat pijančuje, in zmerom bolj in bolj zanemarja gospodarstvo. Njegovi spoznajo po tem, da on se udaja spet svoji poprejšni razvadi, katero je bil nekaj časa že opustil. In ker zeló čutijo, da to mu vsaki dan bolj ruši hišno blagostanje, začnó po malem in z rahlo besedo svariti ga. Toda on se njihovim dobro namenjenim besedam časi kakor gluh vtaji, večkrat pa rezno zoperstavi in za hudo skrega, ter po tem hiti v kerčmo, češ, da bi v vinu udušil si jezo, prav za prav pa le, da služi svoji na novo izbujeni strasti, pijančevanju. Po tacih pripetljajih pozno po noči prihaja domú in potlej je do malega vsakokrat kaj in čedalje več prepiranja. Opominjava ga mati, kateri vest ne pusti, da bi kar mirno puščala svojega sina.

pohajati po napačnih potih; poprijema ga pa tudi žena, ki je časi sicer sama rada ž njim posejala po pivnicah, pa tudi učila se, da to ne pelja dobro človeka.

Necega popoldne se Jaka spet odpravlja na pot v bližni terg. Postopi žena za njim, pa prosi, naj vendar gleda, da v pravem časi pride domú.

„I, kaj mora tvoj jezik spremljati me zmerom na vsako pot!“ zarezí ji nazaj.

„Slehern človek lahko do večera najé se in napije. Ni treba, da bi do polnoči poviseval po kerčmah,“ spotika se ona.

„Če pijem, saj pijem za svoje! Nobenemu nič mari!“ zavrača Jaka odhajajoč.

„Ni tako! Ti po nepotrebem zametaš denar in gubiš čas. S tem škoduješ celi hiši, tudi meni, ko je polovico mojega. In imaš otroka, ki ti je skerbeti za njega!“

„O ti preklicana baba! Zahvali se, da te terpim še pri hiši, ki nisi čisto nič prinesla k nji. Malo bom jaz poslušal katerega!“ zavrača jo nemoč bolje izgovarjati se.

Mati je vselej le nerada vtikala se med prepirajoča se mlada dva. Ve namreč, da to bi, kakor pri drugih povsod, delalo še večo razdražbo med njima in bi tako ona vdeleževala se tujih grehov. Ali v tem slučaju se ji zdi, da bi težila si vest, ako bi svojemu, na krivo pot zavijajočemu sinu tako rekoč še potuho dajala z molčanjem. Toraj pravi:

„Jaka, vbogaj jo to, kar ti pravi. Ti zdaj en čas sém že spet počneš, kakor ni prav, kar se ne spodobi pred ljudmi, še menj pred Bogom, in kar ti utegne na veliko škodo in gorje biti, če ne odjenjaš.“

„Da, da, saj vem, da jo podpihavate vi!“ zadere se jezno in zaničljivo nazaj, pa roteč se jima pokaže herbet.

Kasno v noč prihruje domu. Začne rogoviljiti po hiši in rohneti, češ, da on ne potrebuje nobenega, ki bi gospodaril ga in mu ukazoval, kaj mu je in kaj ni početi. Ker mu žena, na katero je svojo nevoljo hotel otresti, zaklene se v hram, začne pa režati nad materjo. Priverja se, da več ne terpi, da bi podpihavali in šuntali po njegovi hiši.

„Jaz sem mati tvoja in pred Bogom dolžna, svariti te pred hudim. In dokler bom živela, pravila ti bom, da je gerdo in pregrešno to ponočevanje, ki se ne pristuje nobenemu, najmenj pa oženjenemu možu.“

„Kar tiho mi bodite! Vas ne poslušam!“ kriči surovi sin proti svareči materi. In ko ta kljubu temu skuša spominjati ga njegovih dolžnost, katere on zdaj tako zeló zane-

marja, zgrabi jo on, rine do praga in čez-nj, potem pa serdito zaloputne vrata za njo.

Mati bridko joka! —

Stariša, ki sta dozdej v eni hiši z Jakom in njegovo družino večidel prebivala in navadno tudi obedovala, prese-lita se koj drugi dan v drugo hišo, raje sama, kakor da bi njiju nehvaležni sin še suroveje pehal čez prag.

Jaka po tistem dnevi začne po svoji stari, pohujšljivi razvadi živeti. Velikrat kar po več dni skup ostane iz doma. Obnaša se proti slehernemu nekako neznano potnjavo, da se vsak boji ga že od daleč. In tudi, Bog varuj, ko bi kdo rekel mu kaj! Žena, ki je že davno zgubila vse spoštovanje do njega, pusti ga v miru, pa živi sama za-se in za edinega otroka. Oče, ki nikoli ni imel serca svariti ga kaj, tudi zdaj le na tihem z žalostjo gleda, kako njegov sin lehkomišljeno in brezvestno zapravlja lepo premoženje, katero je on pripravil mu z veliko skerbmi in žuljavimi rokami. Le Jakova nesrečna mati z bridkim čutom potožuje svojemu možu, češ, da sin je zdaj zapadel strasti, katere je privadil se že za mladega, ter da tega je veliko kriv mu on, oče, ki mu v pravem, mladostnem časi ni dajal potrebnega strahu. In sosedje pa vaščanje, ki se menijo o njem, pravijo, da Jaka pač dela to, da tako pije, zato, da bi z vinom udušil hudo vest, katera ga peče pač zaradi kervavega hudodelstva.

Tako preteče tretje leto Jakovega gospodarenja. A pri Vrednjaku, ne davno še najslavnejši in najveljavnejši hiši podgriški, postale je v tem kratkem časi žalostno, žalostno!

5. Skušnje po sveti.

V teh treh letih, ko so omenjene reči doma godile se z enim Vrednjakovim sinom, Jakom, skušal je drugi, Lipe, pa po sveti, kako je živeti.

Po razporu s svojimi stariši, ko je bil Lipe tako daleč pritaval od doma, da mu je glava ohladila se, jel je sam sebe popraševati: kam in zakaj? Na to dvoje vprašanje ne nahaja nobenega pravega odgovora. Spozna marveč, da je na po polnem krivem potu: prvič, ker brez pravega razloga zapušča svoja dobra stariša, svojo očetovsko hišo in priljubljeni, rojstni kraj, in drugič, ker gre po sveti kruha iskat, ko ima doma ga dovolj in pa dobrega. In začne že kesati se svojega nepremišljenega ravnanja, pa misliti, da najbolje in

najčedneje pač bi bilo, ko bi obrnil se in šel nazaj domu. Le bojazen, da bi potlej kdo mu oponašal, da je skesal se in skujal, ta ga še zaderžuje, da nedoločen stoji in prevdarja, kaj bi?

V tistem osodnem trenutji pride in pripoje tropa veselih fantov po cesti proti njemu. Lipe že od daleč spozna nekatere in tudi oni njega.

„Kam pa, Lipe, kam?“ poprašuje ga dober znanec.

„Kam pa vi?“ praša tudi Lipe.

„Pojdi z nami — na Hervaško delat železnico.“

Lipetu se hipoma razvedri lice in zadovoljno nabere obraz. Nič povšečnejega ni moglo v tem sitnem slučaju priti mu na proti. Fantje, ki hitro spoznajo to, začno vsi nago-varjati ga, naj le kar pridruži se jim in gre ž njimi. In najbolji znanec njegov, ki je dobro vedel za Lipetove ter-njeve razmere s stariši, začne mu z živimi besedami staviti pred oči, češ, da za ves svoj trud doma nima družega, ko zmirjanje materino, doli pa, da je zaslužka na polne roke ter da bo živel, kakor ptič!

Tako je Lipe naglo in lahko prenagnen. Radosten z glave potegne klobuk, poziblje ga v zraku, veselo zavriska vsem na korajžo in gre ž njimi.

Tretji dan so na mestu. Koj dobi dela dovolj. Lipe pride v plaz da lomi in razstreljuje skalovje. Pri tem je od zgod-nega jutra do poznega večera vsaki dan, in s početka mu res tudi dobro ugaja to vriščavo življenje v družini toliko sodelalcev. Saj zdrav je, krepek je, dela lahko in plačo ima dobro. Na večera je sicer vselej zelo izdelan in truden, ven-dar zato pa ima tudi dober groš, da si lahko v kerčmah poživlja opešane ude. Tega tudi ne opušča nobenega večera, pa poleg mu dober del zaslužka zmerom še ostaja za ne-deljo. In to ravno, da more v praznikih s svojimi tovariši brez vseh skerbi popijati in razsajati po kerčmah, to je naj-veče veselje njegovo, ki mu dela, da z lehka pozablja težkega tedenšnjega truda, poleg pa tudi s kervavimi žulji pri-služenih novcev, katere v tacih prazniških dneh zapored za-pravlja do zadnega krajcarja.

Kake tri mesece je Lipe še tako po vsem zadovoljen pri gradnji železnice, potem pak mu tudi tako življenje čedalje menj ugaja, dokler se naveliča ga in mu v dobrem polletu s cela presedati začne. Godi se mu pač, kakor sploh človeku na sveti. Vsak si želi le tistega, kar nema, in kedar enkrat doseže, potlej ne mara več, ampak spet hrepeni po čem drugem. Lipetu namreč se pristudi ta železniška tlaka,

zlasti zavoljo vedno enoličnega dela, in drugič tudi zato, ker je tako rekoč vprežen v ure. Kako so bila dela doma vsa drugača: prijetnejša, mikavnejša, ker različnejša. Delal je pač tudi terdo, toda skoraj vsaki dan kaj družega in vsaki dan kje drugej na pijaznem, domačem zemljišči. Koliko del mu je bilo za pravo igračo! Koliko, če ravno težkih, kakor n. pr. košnje, je veselil se, kakor le kake slovesnosti! Tukaj pa od davej do drevej in dan na dan zmerom pri tistem vertanji v tla! In kaj ima zato? Po pravici govoriti — pravo nič! Tisto nedeljsko pijančevanje — da zapravlja ves svoj terdi zaslužek, in da ga potlej boli glava: to vendar ni noben dobiček, ali poboljšek življenja! Da, zdaj sprevidi, da vseh teh šest mesecev težkega truda je delal le za svoj ljubi želodec, ter ga od vsega tistega veselja, ki si ga je bil obetal, ali kakoršnega je sem ter tje tudi užival — nema na posled nič, čisto nič! Ali ni toraj zelo nespameten, da daleč od ljubega doma terpeva po tujem sveti, da nateza svoje moči in vsporablja svoj život tako rekoč le drugim na korist? Ali bi mu ne bilo desetkrat bolje za vse, da bi bil ostal doma? Le sprehajaje se po domačem gruntu delal bi zlasti za blagostanje svojih prihodnih dni. Tam doma bi z dobrim vspehom pri opravlilih sam imel veliko pravega veselja, napravljjal ga pa tudi svojim dobrim starišem. Poleg tega bi doma imel lahko vest, kakoršne tukaj nema in ne more imeti. Da, zdaj Lipe spozna, kako krivo ravna!

Po tem dobrem spoznanji je vsaki dan tudi slabše volje. Železniška tlaka mu naglo postaja čedalje zopernejša in nesterpnejša. Večkrat že namerja, da bi kar pobegnjl domú. Toda privarčeval še ni nič; priti pa kar s praznimi rokami v vas, se sramuje, ker bi se zdelo, da je slabo življenje prignalo ga. Poleg bi tudi rad kakega tovariša sabo imel za sopotnika. Toda koga? Nobenemu si ne upa razodeti svojih misel, ker ga je sram.

Necega lepega, kersnikovega jutra, ko Lipe ves čmeren vlačí težke skalnate okruške iz plazú, pripoje po zeleni rebri mimo njega vesela tropa koscev in grabljavk. Lipeta čudno gane ta mili prizor. Kar ž njimi bi šel na košnjo. Pomisli si na domačo senožet; spominja se, koliko ljubega veselja je v vsacem letu v tem časi užival na nji, in bi tudi letos ga lahko! Hudo se mu stoží. Žalosten povesi glavo in duhta. Da, domú, domú! pravi na tihem sam sebi in v tistem hipu sklene temu pustemu življenju prej ko za vselej dati slovo.

Kar v tistem hipu se uterga in zvali robata skala proti njemu. Skala bobni, delalci kričé — Lipe vá-se vtopljen kakor v sanjah odskoči pa ravno pod njo! Teža ga verže po tleh, potare mu desno stopál in strašno odere meča na levi nogi. Sam ne more več vzdigniti se po konci. Dva tovariša ga v cizi odpeljeta v bližno bajto, kjer je sploh prenočeval.

Tu in zdaj Lipe še le po polnem spregleda svoj nemili stan, kakoršnega je bil izvolil si sam. Kolikor more presoditi: najmanj mesec dni ne bo mogel nič delati. Ali kdo bode hotel med tem časom streči mu, kdo ogibati se ga, kdo dajati mu živeža?

V tacih mislih mu strašno tesno prihaja pri serci. Velikrat na tihem izdihuje, boječ se, ko bi mu noga nikoli več zdrava ne bila. In kakor žerjavica ga neprestano peče kesanje, da je kedaj hodil iz doma, ter da že ni vernil se nazaj. Edina tolaž, katero nahaja pri dolgočasnem pestovanji svojih nogá, je to, da je pri radodarni družini, ki mu gostoljubno streže, da mu toraj vsaj lakote ni treba terpeti. On jim sicer obeta obilnega povračila, kedar pride domu; ali zdaj more za vso njih dobroto dajati le hvaležne besede.

V tem nemilem stanju se Lipe čez dolgo spet enkrat spomni na Boga in njegovo pravično previdnost. Verovati začne, da to, kar terpi, mu je za kazen in pokoro, ker je doslej tako gerdo preziral vse božje zapovedi, pa tako nerodno živel po svoji glavi. In sam pri sebi sklene, da kakor hitro bo mogel na noge, jel bo drugače, bolje živeti.

V dobrem meseci se mu zacelijo leva meča in tudi desna stopal mu toliko ozdravi, da more počasi hoditi. Za silo bi zdaj že spet lahko šel kamenje lomit. Ali posehmal mu tako preseda to delo, da bi najraje niti ne videl ga nikoli več. Vendar je tudi le misliti ga sram, da bi čisto brez denarja tako rekoč priberačil domú. Ali kako čé drugač?

Celi teden si s temi mislimi beli glavo. Na vse zadnje méní, da mu vendar-le ne kaže družega, da bo moral vsaj še nekaj tednov iti železnico gradit. Pa zgodi se drugač.

Za večera ravno pred dnevom, ko hoče Lipe iz nova stopiti v neugodno mu tlako, pride bližnjega, jako premožnega seljaka hlapec popraševati, ko bi med železniškimi gradilci morda kacega dobrega škoporeznika dobil za svojega gospodarja. Lipe to slišati berž postane poln veselega upanja. On je posebno dobro vajen tega dela. Tu bi morebiti v najkrajšem časi prislužil si nekaj denarja.

„Koliko je pa zaslužka?“ praša Lipe radovedno.

„Kakor je delalec,“ odgovori hlapec in pové, da njegov kučegazda ima nad dvajset goved in štiri konje; da je lani neki Slovenec iz kranjskega Gorenškega cele tri mesece rezal pri njem in na dan prislužil si do dva goldinarja, ter da toliko dela in zaslužka čaka tudi njega zdaj, če hoče iti ž njim.

Lipe si ne da dolgo prigovarjati. Še tistega večera se poslovi od svoje gostoljubne družine pa odide s hlapcem. Drugo jutro se pogodi z gospodarjem, potem pa se nemudoma ročno poprime rezanja. O poldne pride gazda pogledat in je zelo zadovoljen z rezanico izpod Lipetovih rok, češ, da ni prekratka, ki bi zabijala se v želodci, ne predolga, kakoršne bi rada ne zobala živina. Zvečer Lipe preračuni, da je zaslužil nad dva goldinarja. Ves srečen na tihem sklene, da vsaj en mesec po zdaj ostane pri tem delu. V tolikem časi meni prislužiti toliko, da bo vsaj na videz bogat prišel v svojo domačo vas.

V enem tednu je Lipe po polnem udomačen pri svojem zdanjem gospodarji Veljaniči po imenu. Po čemer se mu tukaj še posebno prikupuje, je to, da vsa hiša kaže ponosno blagostanje in splošno obilnost vsega, če tudi se vidi njen gospodar le priprost seljak. Radoveden, kako je ta mož prišel do tolicegega premoženja, praša enega hlapcev. Ta mu pové, da Veljanič pred tridesetimi leti, ko je jel gospodariti, ni imel družega, ko borno hišico z dvanajstimi orali zemljišča okoli nje, zdaj pa, kakor Lipe sam vidi, postavno hišo, kakor malo graščino, okrog nje do tristo oralov posestva, njiv, travnikov, vertov, pašnikov in gozda in poleg še na tisoče premoženja v denarjih. Hlapec stermečemu Lipetu tudi razloži, kako je njegov nekedaj borni gospodar začel in kako delal, da si je tako opomogel.

„Veljanič,“ pripoveduje hlapec, „edini otrok vbozih starišev, je imel strica, tudi revnega učitelja na deželi. Tega je posebno veselilo poljedelstvo in sploh kmetijstvo. Ali ker sam ni imel zemljišča, kjer bi dejansko kazal svojo poljedelno spretnost, skušal je pa svoje šolarčke podučevati, kako se vspešno in dobro kmetuje. Po poduku v šoli jemal jih je sabo na polje in tamkej jim razlagal, kako imajo razumeti njegove besede. Zlasti pak mu je mari bilo, da bi pred vsemi svojega stričnika, malega Veljaniča, naredil čilega kmeta in terdnega gospodarja. In to, kakor se vidi, je tudi kar najbolje posrečilo se mu. Mladi Veljanič je rad poslušal svojega strica in še kot šolarček že ves hrepenel biti le kmetovalec. Petnajst let star je znal že orati, sejati, vlačiti,

kositi in mlatiti. In ker je vsako reč delal s prevelikim veseljem in redko spretnostjo, so stariši prepustili mu gospodarstvo, ko je bil star še le osemnajst let. To je mladega Veljaniča spodbodlo še k večji marljivosti. Vse, kar gospodarstvenega je kedaj učil se v šoli, skušal je zdaj na svojem polji, na travnikih in po sadnih vertovih. Poleg je tudi še zmerom rad prebiral razne gospodarstvene liste in podučujoče knjige ter vedno skušal svoje kmetovanje ravnati po taci pisanih vodilih in priporočilih. Sosedje so sicer s početka majali z glavami, češ, da pri kmetijstvu velja le stara, ter da le kmet sam ve najbolje, kaj shodno za njega, in da mladi Veljanič bode pač slabo vozil, če bo kmetovati učil se iz bukev, itd. Toda on se ni zmenil za njihovo govoričenje, marveč je modro in stanovitno skušal po svojem poduku in prepričanji, delal pridno in neutrudljivo poleg pa tudi skerbno varčeval. In tako po taki poti je čedalje hitreje množil si vsestransko premoženje, da je zdaj gospodar, desetim sosedom kos in vsem za podučilen izgled.“

Neka zdaj neznana želja Lipeta obide po ti hlapčevi pripovedi, želja namreč, da bi tudi on to in tako bil, kar in kakor ta Veljanič. Ali mu je to pa mogoče? Stariši, to vé, namerjajo njemu dati polovico posestva, en grunt — če jim skaže se vrednega take njihove dobrote. Njegov grunt bi toraj koj iz početka že polovico veči bil, nego prvotni Veljaničev. Ko bi tedaj on tako po njegovem izgledu ravnal in njemu enako srečo imel: mogoče — lahko bi postal Veljaniču raven gospodar. Da, vsa pripomočna sredstva so mu na roko; treba mu je le volje še terdne. Hoteti mora! In Lipe pri ti priči sklene, da kmalu hoče dejansko vresničevati to svojo misel, če mu le zdravje dá ljubi Bog. Pred vsem pa se odloči toliko časa še ostati pri Veljaniči, da se na tanko seznanj z njegovim izverstnim gospodarenjem.

Pri sleherni priložnosti tedaj Lipe pozorno opazuje, kako mu začenja njegov kučegazda in kako dela, da mu vse tako dobro velja. Kar vidi, vse si na tanko zapominja.

Po leti je Veljanič ob štirih zjutraj že na nogah, in budi hlapce, kateri toraj še niso po konci. O poli petih mora vsak omit in oznažen biti pri delu. Če kako zanikarnost opazi pri katerem, berž ga spodobno ošteje; vendar ga radi imajo vsi njegovi ljudje in vbogajo, ker po krivem nikoli ne zmirja nobenega.

Pika pet mora že napreženo biti za oranje ali sploh za dela na polji. Vsako delo mu mora na tanko zgotovljeno biti; če ne, hlapcem pomaga z nekaterimi germečimi udrihi.

Vendar od nikogar ne zahteva, čemur bi človek ne bil kos. Če mu kdo izperva ne dela vsega po volji, rad poterpi ž njim, pa mu pokaže in ga podučí s prijaznimi besedami.

Ob desetih hoče živino imeti izpreženo. In konji in voli so tako že navajeni tega reda, da kakor hitro v zvoniku odbije deseto uro, ne da nobeden več spraviti se za brazdo, ampak kar obstojé. Čas, kedaj ima živini pokladati se, je terdno odločen. Toraj mora tudi vse pospravljeno biti z dvo-rišča: orodje, katero se več ne potrebuje, vsako spet na svojem odločenem mestu. In nič ne mere huje razjeziti Veljaniča, nego če je kaka reč po zanikarnosti zaveržena kam.

Kakor predpoldne, tako je tudi popoldne vsakemu hlapcu točno odmerjeno svoje delo. Le za večera po končanih dnevnih opravilih jim je dano na voljo, da smejo nekoliko prosti pohoditi in si oddehovati, ali ob devetih pa mora vsak že pri kraji biti v postelji, drugač pa v gotovi si svesti, da pojde od hiše.

Tolika Veljaničeva natančnost se izperva zdi Lipetu nekaj prenapeta in sitna; toda kmalu spozna, da ta redoljubnost je dobra, koristna, ker le tako se hrani prikupljiva, in tudi živini vgodljiva snažnost po vseh prostorih, in le tako je vsaka reč v časi potrebovanja precej pri rokah, da se dragi čas ne trati z nepotrebnim iskanjem.

Na enak natančni red pri vsakem poslu ima tudi gospodinja dékle navajene. Vse ji mora svetiti se in lično pa ročno opravljeno biti, kakor po škerpcih.

In Veljanič, kakor je premožen, vendar zmerom sam nadzoruje vse; poleg mu nobeno delo ni preprosto, ampak, kjer treba, tam je prvi zraven in zadnji.

Vse te opazke so čedalje všedše Lipetu; le žal mu je, da je samo za slamorezca pri Veljaniči in ne tudi za hlapca, da bi pri vseh delih tudi sam pomagal in vadal se za svoje prihodno, samostojno življenje. Ko se toraj zgodi, da opeša najstariši hlapec, ki je petnajst let služil že pri Veljaniči, namestuje ga Lipe s pravim veseljem in pri tem se skaže tako dobrega delavca, da ga Veljanič zaprosi, naj bi hotel za stalnega hlapca ostati pri njem, češ, zlasti za slamoreznika, pa tudi za pomagača na polji in senožeti, kedar pridejo velika dela.

Lipe ne preudarja dolgo. Za dobro plačo se udinga za celo leto, ker misli si: v tem kratkem časi ne morem bogvé kaj zamuditi na svojem očetovskem domu, marveč tukaj priučiti se in pridobiti si marsikaj, kar mi bode zljajševalo vračevanje domu k žaljenim starišem.

Posehmal je Lipe najpridneji in najrabljiveji hlapec Veljaničev. Ta sam od dne do dne bolj čisla v vsem spretnega Lipeta in tako se kmalu ugodi velika prijaznost med njima. Lipetu je to tem bolj po volji, ker ima priložnost s svojim gospodarjem veliko meniti se o gospodarstvenih zadevah in učiti se za svojo boljšo prihodnost. Ia Veljaniču je pravo veselje svojemu radovednemu in ukaželjnemu hlapcu razlagati, po katerih vodilih se on ravna in vspešno napreduje pri svojem gospodarstvu. Neko nedeljo po poldne, ko Veljanič in Lipe tako skupaj sedita na klopi pred hišo in se spet menita o gospodarstvenih rečeh, pravi Veljanič:

„Vidiš, ljubi moj, jaz sem si po branji podučnih spisov in po svoji lastni izkušnji séstavil ta-le pravila za gospodarstvo:

Pervič: kmet prideljuje, kar potrebuje sam za-se, in da ima kaj za prodaj. To je njegova reč. Njegovi pridelki pa so dvoeverstni: Taki, ki prihajajo iz rastlinstva, in taki iz živalstva.

Drugič: kmet mora natanko poznati lastnost tistih rastlin, katere seje ali sadi, in tistih živali, katere vzreja. Posebno dobro mora vedeti, kaj vsaki rastlini in vsaki živali treba, da se dobro ponaša. Le tako je mogoče, da zanje takih potrebnost oskerbi na način, ki ga stane najmenj potroškov in ki jim najbolje vstreza. Skušati mora toraj po polnem podučiti se, kakih tvarin in ledin rastlinstvo sploh, in kakih vsak sadež posebej potrebuje za svojo vspešno rast. Ravno tako mora vedeti, kak živež vsakateri živali najbolje in posebno še, kaj ji bolje pristuje za telesno razvitje in moč, kaj za vzrejo masti ali mleka.

Tretjič: živalski živež, razun soli in vode, prihaja zgolj iz rastlinstva. Zato je kmetu najvažneje, da rastlin potrebe dobro pozna, kajti le če veliko tečnih rastlin prideljuje, ne manjka mu klaje za živino.

Četertič: tvarine, ki pospešujejo rast rastlinja so dvojne. Perva versta jih vshaja iz tal, ki pa nemajo lastnosti, da bi vshlapevale v zrak. Tudi ne morejo rastlin živiti, če se poprej ne pripravijo v stan, v katerem jih raztopi voda in potem skozi drobne koreninice vodi rastlinam v stebela. Zatoraj se te tvarine imenujejo terde, neshlapljive. Vendar so rastlinam za rast ravno tako potrebne, kakor druge, ker kakor bi človek ne mogel od samega mesa, od same vode, ali same soli ali sladkorja živeti, ravno tako tudi rastline ne od samih takih tvarin, pa naj združene z družimi bodo še tako gnojilne!

Druga versta tvarin, ki živé rastline, ima lastnost, da se lahko spremeni v zračno pa tudi terdo podobo. To so tiste tvarine, ki na primer, če zgorí kos lesa ali zavre kup gnoja, zginejo, da človek ne vidi kam. Vračajo se nazaj v zrak, zato se imenujejo zgorljive, vbežljive tvarine. Te so poglavitno tiste, ki zgoščene rastlinam strojijo telo, katero potlej nezgorljivi živež poteza v se in predeljuje v svoje bistvo. En del teh se pogostoma nahaja v zraku in vodi; drugi pa se nareja še le po trohnoti v persti in v gnoji in posebno godí pri vročem gnoji, kar potem gnoj po polnem spridi za rabo. Zato mora kmet zlasti paziti na to, da zabrani vhajanje tacih tvarin, ki so bistveno potrebne rastlinam za živež. Da gnoj ne zavreva, mora se terdo potlačiti ali večkrat napojiti z vodo, in najboljše pa oboje, če je mogoče.

Petič: ker se po vsaki žetvi njivam odteza veliko tacih, rastlinam za živež potrebnih tvarin, morajo se zmerom spet nameščevati, če se hoče, da njiva ostaja rodovitna. Da, le več in več še jih mora napeljavati se, če se hoče rodovitnost njive povišati. V ta namen pa nam služi gnoj, ki ga dobivamo iz hlevov in prirejamo na gnojišči. Gnoj je kmetu poglavitna tvarina, s pomočjo katere prideljuje bogate, dajevite žetve. Druge tudi za gnojenje služeče tvarine z živalskih odpadkov ali tudi iz rudninstva so ali predrage ali imajo take primesi, da ugajajo le v vsemu vstrezajočih slučajih. Za tega delj pri nas še niso našli, kako bi brez hlevnega gnoja polje za dalje časa ohranili rodovitno.

Šestič: za hlevni gnoj velja pa tudi gnojnica, ki nema nikakoršnih škodljivih tvarin, kakor menijo nekateri kmetje. Nasproti, gnojnica je najboljši gnoj, zato tudi tam, kamor se razceja, vse tako naglo in krepko šine v rast.

Sedmič: ker je tedaj hlevni gnoj od največe važnosti za poljedelstvo, zato je kmetu poglavitna naloga, da kar najbolje mogoče varuje ga z gnojnico vred in saj ne pušča, da bi kako tratil ali sprideval se mu. To pa se zgodi, če se vlovi gnojnica in one hlapljive tvarine, ki nevidoma puhté iz gnojišča. Kdor pušča, da se mu tudi najmanjši del gnoja zgublja, ta denar meče skozi okno, in nihče naj ne toži slabih časov, ki pusti gnojnico razcejati se po potih. Tak je vsak sam kriv svoje revščine, ker zameta svoje dobro, in treba bi bilo postaviti mu varuha (jeroba).

Poljedelcu je, kakor pregovor veli, „gnojna jama res zlata jama.“ Zato se še berač boji hiše, pri kateri ne vidi gnoja, in zato ima vsak kmet najbolj gledati, da si pripravlja dobrega gnoja, kajti gnoj je živelj vsega poljedelstva. Da

je to živa resnica, učile so me večletne skušnje, in brez dvoma bi si ne bil prigospodaril toliko lepega premoženja, da nisem skerbno ravnal se po tem“ — pravi Veljanič z neko posebno živostjo in radostna zadovoljnost se mu obrazuje na lici, ko po teh besedah oči obrača po prostrani, plodoviti lastnini.

V pričo tega se Lipetu iz nova ugreje serce in goreča želja, da bi tudi on mogel kedaj tako govoriti. In dobro si zapomni ves ta gospodarjev poduk ter zdaj še enkrat sklene o svojem časi zvesto ravnati se po Veljaničevih pravilih.

V tacem prijaznem razmerji s svojim gospodarjem Lipetu hitro poteče prvo leto službe. Ker je v tem časi tako dobro ugajalo mu vse, kar je bil delal, poleg priučil se in prislužil, in ker bi Veljanič silno nerad pogrešal tako dobrega hlapca, tedaj Lipe še za eno leto ostane pri njem. Ali na konci družega leta mu misel na dom in domače bolj ko kedaj hodi po glavi. Za tega delj Veljaniču razodene svoje družinske razmere, katere ga tako rekoč silijo, da mora domu. Veljaniču je sicer zelo žal za zgubo pridnega Lipeta, vendar noče dalje zaderževati ga, marveč mu po verhi velike letne plače da še znatno nagrado, češ, ker je Lipe ves čas pri njem tako marljivo in zvesto delal in obnašal se mu na največe zadovoljenje. Tako ga odpusti, želeč mu veliko srečo doma.

In Lipe s štiri sto goldinarji v žepu, z marsikako dobro skušnjo, marsikakim blagim sklepom za prihodno življenje — napoti se proti svoji slovenski domovini.

6. Moč vesti.

Jesenska polnoč je ravno na malega Šmarna dan in ravno tri leta potem, kar je tisti prvi fantovski pretep bil v Podgričji — ko Vrednjakov Lipe po dvodnevem, neprestanem potovanji zelo spehan prispe v tiho domačo vas. Prišedši tje pod osodepolni „debeli oreh,“ odloži zveženj na tla in sam poleže po priležni tratini, da bi nekoliko premišljeval, kako naj se bode opravičeval, ko stopi pred stariše. Misel, da je že precej terpel za svojo lehkomišljenost, in njegov terdni sklep res poboljšati se, to mu nekoliko lajša vest; vendar dobro spoznanje, da je gerdo žalil svoje stariše in jako nehvaležno obnašal se proti njim, to mu v tem trenutji zelo teži serce. Kako naj bode njim obtoževal se? Kako prosil jih odpuščenja? Spomni se na „zgubljenega sina.“ Kakor ta, blizo tako je grešil tudi on; zatoraj hoče

tudi on tako skesano ponižati se pred njimi. Neki dobrodejen čut ga sprehaja pri teh mislih, kakor grešnika, ki se obtoži in kesa svojih napak. In komaj že čaka, da bi zazorilo jutro njegovega novega življenja tukaj, na milih domačih tleh.

V tem hipu se pretergajo oblaki na temno zagernem nebesi, in blede polumesec rahlo razsveti mirno in tiho dremajoči kraj okrog njega, da se tudi Vrednjakove hiše belo lice nekaj razločuje v pomraku. Lipetu glasno skoperni serce, tako milo in ob enem tudi nekako čudno tesno mu prihaja pri tem, tri leta pogrešanem pogledu. Dalje časa globoko ganjen stermiti tje v svoj ljubi dom, katerega je lehkomišlieno zanemarjal toliko časa!

Kar se pa Lipetu v tem resnem trenutji zdi posebno nenavadno, in kar bi bil nocoj najmanj pričakoval tukaj, to je mertvaška tihota, ki kraljuje preko vse podgriške vasi. Kaj Podgričje nima nobenega mladega fanta več, ali so vsi ne mara res poboljšali se in slovo dali nekdanjemu ponočevanju, da nikogar nikjer ni več čuti celo nocoj ne, po prazniku, ko je poprej bilo največ razgrajanja? — radoveden povprašuje sam sebe.

Na enkrat zasliši nekako šumenje v obližji. Ko se ozre, opazi kacih dvajset korakov pred seboj — leseni križ, „kervavo znamenje.“ V tem, ko osupnen premišljuje, kaj bi pomenil ta križ tukaj, bliža se človek s poljšjo kapo na glavi in z debelim kolom v roci, ter obstoji tik pri križi. Po nekaterih pozornih pogledih okrog sebe zavihti kol in zviškoma trešči ob križ, da pod težkim udarcem zaječi in se skrehnen obesi navzdol. Na to ga z ročnimi hipi po polnem pomlati in potolče na tla. Potlej pograbi kosce za koscem pa jih z neko peklensko meržnjo razmeče na vse strani po njivah. Tedaj pa hitro begoma odide.

Lipeta, ki je izza orehovega debela gledal to neznano početje, obhajala je merzla groza. Čemu je križ stal na tem mestu, kjer ga pred tremi leti ni še bilo? To mora brez dvoma kaka strašna skrivnost biti v zvezi z njim — ugiba in sumi Lipe. Ali kdo je ta neznani človek?

Pri tem vprašanji, katero si na zadnje zastavi Lipe, pretrese ga na enkrat huda slutnja. Zazdí se mu namreč, da je videl bil — svojega brata. In če tudi skuša otrebiti se tega suma, vendar se mu čedalje živeje dozdeva, da tisti skrivnostni človek je po vsi svoji postavi bil pravi Jaka. Tudi bežal je proti Vrednjakovi hiši.

Ko se Lipe čuti spet samega, vstane in korači tje na mesto porušenega znamenja. Pobitega in razmetanega križa ne najde nobenega kosca več, pač pa razbojni kol, katerega je popustil ubežnik. Pobere ga, in roka se mu trese, ko ga derži in ogleduje z nekako grozo. Na enkrat ga spreleti strah, da bi kdo utegnil tako videti ga tukaj ter njemu podtikati to sumljivo početje, porušaj križa. Za tega delj hitro položi kol, kjer je bil, gre po svoj zveženj pod orehom, potem pa naglo odide proti domu.

Prišedši do hiše, čuje glasen prepir v stanici. Ta pozni, polnočni nepokoj osupne Lipeta. Kaj mora to biti? Strahom posluša. Hitro razloči brata v kregu z žensko osebo, katere pa ne pozna po glasi. Zdaj čuje žensko serdito zadreti se: „Kratko in malo: jaz ne terpim, da bi ti zmerom popijal in o polnoči hodil domu.“

„Jaz te ubijem, baba, če mi nisi tiho!“ heršči Jaka in rogovili.

Lipe se umakne izpod stene in hitro zleze na svislji počakat jutra. A tu se ga polasti hud nemir. Teh malo besedi namreč, katere je ravnokar čul pod oknom, mu do dobrega opravičuje sum, da poprej pod debelim orehom je res videl Jaka. Da je pač neka huda skrivnost njegovega brata gnala na tako neznano početje po noči, to se zdi Lipetu gotovo; zatoraj sklene dokler z lahko vestjo mogoče, molčati o vsem, kar je videl in slišal nocoj.

Zjutraj celo za rano zapusti svoje prenočišče in gre v hišo, v kateri je od nekedaj navadno stanovala cela družina.

„Dobro jutro!“ nazdravi proti prišli ženski, v kateri precej spozna tisto Zmedežovo Lenko.

„O Lipe!“ — vsklikne ona začudena, da Lipe ne vé, ali je oveselila se ga ali morda vstrašila se. Ali, kakor bi ne zmenil se za to, hitro praša:

„Ali sta oče in pa mati še zdrava?“

„Zdrava oba!“ Toda zdaj nekaj časa sèm stanujeta v oni hiši. Ta je zdaj najina — moja in Jakova.“

„Tako?“ pristavi Lipe kolikor mogoče ravnodušno na videz; in vendar, kar je na sveti, nikoli ga ni nobena beseda tako bridko vrezala v serce, kakor to kratko sporočilo Lenkino, da hiša je zdaj njuna! Čudno neprijetno ganen odide ven proti drugi hiši in vstopi. V veži pri ognjišču zagleda mater.

„Dobro jutro! Bog vam daj zdravje, mati!“ nagovori in v roke seže materi, ki vidno globoko ginjena mora sočutno izgovoriti samo njegovo ime:

„Lipe!“

V tem, ko si sin in mati še nemo stojita nasproti, pride k njima tudi oče, ki je slišal in po glasi berž spoznal svojega sina. In srečni starec — vesel sinu seže v prožečo roko, kakor mati. V tem trenutji sta pozabila vse, kaj žalega in hudega jima je storil bil „zgubljeni sin“.

Starišev tolika ljubezen in prizanesljivost Lipetu čudno omehča serce. Skor do joka ganen z mehko proščim glasom pravi:

„Mati — oče! — jaz sem gerdo ravnal z vami — jaz spoznam. Prosim — odpustite mi! Meni je zelo žal!“

„Saj ti odpustiva, če boš bolji!“ odgovorita stariša ob enem.

„Bolji! Bog mi je priča, da sem že davno imel in še imam edino to misel in željo: biti bolji!“

„Potlej bodi brez skerbi. Midva ti rada odpustiva vse,“ zagotovi mu mati svitlimi solzami v očeh.

„Da, rada!“ poveri tudi oče.

„O jaz sem že davno, davno kesal se,“ pravi Lipe ves srečen, „da sem pustil vas in hodil po sveti; in kedaj bi bil že vernil se nazaj, pa je sram me bilo vračati se s praznimi rokami. Zato sem odlašal in čakal tako dolgo, in ko bi tega ne imel na vesti, da sem vas in domačo hišo zanemarjal toliko časa, ne bi bilo za vse napačno, da sem nekoliko skušal sveta. Spametoval sem se o marsičem in veliko dobrega priučil se za ravnanje prihodnega življenja, kolikor ga mi še da Bog. Vidite!“ pri teh besedah potegne torbico iz zvežnja, odpre in začne jemati iz nje, „vidite, tu imam, kar sem ta tri leta prislužil si na tujem: štiri sto goldinarjev. Dam jih vam, jaz jih ne potrebujem.“

S temi besedami očetu ponudi denar.

Oče se ga brani, in mati pristavi:

„Ne, ne Lipe! Saj midva imava, kolikor potrebujeva, kar si prislužil, to je tvoje, zlasti, ko se vidi, da zdaj znaš bolje obračati denar.“

„Jaz bi iz serca rad dal ga vam, da bi kaj boljšega si privoščili — da bi malo povernil vam, ko sem vam toliko hudega prizadel,“ méni Lipe.

„O le imej ga sam, pa obračaj ga dobro; potlej bova vesela tudi midva. Le imej ga!“ sili mati, pa neizrečeno dobro se ji zdi ta nenadna ponudba, ker posnema iz nje, da sin ima boljše serce, in zlasti, da je res volja ga živeti pošteno.

Po ti srečni spravi s starišema Lipe v malo besedah izvé razmere svojega oženjenega brata Jaka, njegovo slabo življenje in surovo vedenje proti starišema. Po tem tudi Lipe na kratko pripoveduje, kod je hodil, kje bil, kako je godilo se mu po sveti, in kak je njegov zdanji terdni sklep za prihodnost.

Na konci svojega pripovedovanja Lipe tudi omeni, kaj je nocoj doživel pod debelim orehom. Stariša grozeč se sprejmeta novico o porušaji tako zvanega kervavega znamenja in berž tudi stermečemur Lipetu razodeneta, kaj je pomenjal tisti križ.

„O, pa kdor je storil to, da je lomil božji križ, gotovo — tisti je ubil ranjcega Verteljevega Jernejca!“ vsklikne vidno prestrašena mati in pristavi: „Terpeti in gledati ni mogel kervavega znamenja, ker je bilo priča njegovega strašnega hudodelstva: zato je šel ga pobijati. — Ali si poznal tistega človeka?“ praša mati trepetaje.

„Kdo je bil?“ praša tudi oče.

„Sodim pač, kdo,“ pravi Lipe vidno v zadregi, „vendar, ker nisem dobro poznal ga in bi brez dvoma prišel v preiskavine sitnosti, ko bi imenoval koga, zato ménim, da je bolje, da ne imenujem nikogar niti nikjer ne pripovedujem, da sploh kaj vem.“

Na to tudi stariša obljubita, da hočeta v tisti namen molčati, in Lipetu povesta, koliko bridkega strahú sta že prestala zavoljo nesrečnega poboja, ker je Jaka na sumi bil in na preiskavi. Ko Lipe čuje še natančneje sporočilo o tem, potem niti najmenj ne dvomi več, da njegov brat je pravi hudodelnik, in v teh mislih mu silno tesno prihaja pri serci. Da bi toraj to ne izbudilo starišev pozornosti in njega tako rekoč ne prisililo izdati jim strašno skrivnost ter s tim zagreniti jim že prvi dan svojega prihoda: hiti Lipe ven iz hiše, češ malo pogledat, kako je kaj že spremenilo se tačas, kar njega ni bilo doma.

Kmalu obide celo zemljišče in vidi, da povsod pri poslopji, po vertih, po njivah in travnikih treba po zdanjem njegovem prepričanji dosti drugače začeti, da bode več vspeha in boljšega pridelka pa napredka pri vsem. Ali vse te nepopolnosti in napake, katere zdaj vidi veljavne pri hiši in celem gospodarstvu, so mu skor na veselje, kajti le dobro se mu zdi, da se tu podaja mu toliko priložnosti po Veljaničevem načinu poprijeti se vsacega dejanja ter novega, razumnega pa napredujočega gospodarja skazavati se vsem sosedom za posnemanja vredni izgled. Stanovati hoče v hiši

pri stariših, streči jim na vso moč ter tako vsaj nekoliko popravljati, kar je bil doslej po svoji nerodnosti in lehkomišljenosti zanemaril in zagrešil proti njim. V bratove družinske razmere ne bode vtikal se, ampak skušal ž njim živeti v miru in kolikor mogoče z lepo, prijazno besedo, posebno pa z dobrim izgledom napeljavati ga nazaj k spodobnemu in poštenemu življenju.

Tako je Lipe v kratkem spet sprijaznjen s svojim domom in v duhu ima tudi že narejen najlepši načert za svoje prihodno dejanje in nehanje. Toda človeku ni še zadosti, da samo spozna in obžaluje svoj greh, ampak tudi primerno pokoro delati za njega odpuščenje je treba! Lipe je pač že zelo kesal se napak, katere je bil zadolžil pred časom, posehmal pak mora tudi njih bridke nasledke čutiti z vso ostrostjo. Greh se prej ali pozneje maščuje nad grešnikom!

7. Nove poskušnje.

Kakor ogenj po slamnati strehi, šinila je po podgriški vasi novica, da „kervavo znamenje“ je pokončano. „Kdo ga je?“ strahom poprašujejo vaščanje, in vsak naglo pristavlja: Kdor je to storil, tisti je ubijalec ranjcega Verteljevega Jernejca;“ kajti vsak sodi, da le huda vest je krivičnika gnala na tako bogokletno početje, da je šel rušit križ, ker je vedno spominjal ga na kervavo dejanje. Nihče ne vé imenovati hudodelnika, a čudni slučaj, da ravno v noči te dogodbe je Vrednjakov povernil se domu, ta zdaj vseh pozornost na enkrat oberne na Lipeta. Dokler njega ni bilo v vasi, je „kervavo znamenje“ mirno stalo na svojem mestu; prvo noč pa, ko on pride je križ vničen! Ali ni on, Lipe, storil tega? In to vprašanje jih napeljava na marsikaj, kar dozdej niti mislil ni nobeden. Ali Lipe ni tisti dan pred ubojem morda le na videz, da bi laglje slepil ljudi, šel iz doma, ostal pa v kacem bližnem skrivnem zakotju ter priprežal in ubil ranjcega, katerega je sovražil, kakor njegov brat Jaka. In kolikor bolj pretresajo stikljaj vseh teh reči, toliko bolj se jim zdi, da ravno Lipe je porušil „kervavo znamenje“ in ubil Jernejca.

Na večer gre Lipe oglasit se k županu, ker sta mu stariša povedala, da ta je večkrat že popraševal po njem. Gredoč skozi vas vidi, kako mu vaščanje hodijo s poti, kako skrivaj čudno muzeč se pogledujejo in šepetajo za njim, nihče

pa mu prijazno ne pride proti, da bi pozdravil ga in poprašal, kako mu je kaj bilo po sveti?

Lipe méni, da vaščanov tako obnašanje mu velja le zato, ker je dosegmal res živel tako, da Podgričanje nikakor ne morejo zaupanja in spoštovanja imeti do njega. Milo in bridko se mu toraj stori, ob enem pak si to jemlje za kaznen, in pokoro in dela tem terdneje obete, da v kratkem hoče z novim življenjem prepričati ljudi, da je še vreden človeškega spoštovanja.

Tudi župan od strani meri Lipeta, ko mu pride v hišo.

„Slišal sem, da vi nekaj poprašujete po meni. Kaj bi pa radi?“ praša Lipe vidno maloserčen.

„I, kaj bi popraševal jaz! Menj ko slišim od človeka — raje imam. Gosposka me nadleguje zaradi tebe: kje si? ko kar tako ongaviš tam po sveti!“ odverne župan terdo in osorno.

„Bil sem na Hrovaškem. Gradil sem železnico in škopo sem rezal za dober zaslužek,“ pravi Lipe, da bi vsaj v nekoliko dobro vero pripravil se pri župani. Potlej pristavi:

„Posehmal bom pa doma.“

„Če boš doma, ti že rečem, da glej, da bodeš kaj drugačen, kakor si bil, če ne —“

„Oče — prepričali se boste, da bom, kakor pravite — drugačen, bolji, kakor se spodobi človeku! Jaz sem bil do malo časa sem še premlad, preneumen in prelehkomišljen! Zdaj mi je žal!“ reče Lipe z določno besedo, da se kar zavzame župan in nekaj zvedavo pogleda mladeniču v obraz, češ ali ima res voljo storiti, kar govori? In kakor na poli dvomeč in na poli verujoč maje z glavo pa pravi:

„No, le glej — potlej je prav. Je že dobro!“ S temi nekoliko mešjimi besedami mu namigne na odhod.

Lipe posnema iz tega, da župan vendar ima vsaj nekaj zaupanja v njegovo dobro voljo in poboljšljivost, in to ga močno osereči in osreči. Dokaj veselejši stopi čez prag.

V veži mu pred oči pride županova hči, kacicah osemnajst let stara dekle pa cvetoča in zala, da Lipe kar ostermi in obstane.

„O — Nežika!“ zajecelja on čudeč se.

Dekle povzdigne oči pa ravno tako hitro jih spet povesei proti tlam, zarudi v lica in kar molčé beži proč izpred njega, kakor oplašena serna pred lovcem.

„Nežika, Nežika — kaj me ne poznaš več?“ kliče Lipe za njo; toda ona se najmanje ne zmeni za njega. Glej! za mladega sta krave skupaj pasla, pela, norela in mila prija-

telja si bila na vaški dobravi, zdaj pa ona niti pogleda nima za njega!

Globoko razžaljen in sramovaje se odide Lipe. Nobeno očitanje, nobeno zaničevanje še nikoli ni tako bridko rezalo ga v serce, kakor to Nežikino tiho preziranje! In vendar nje ne more sovražiti zato, ker spoznava, da je sam kriv si takega opravičenega preziranja od njene strani. Da, celo tem živeje k sercu mu gre to zalo dekle, ker s tega njenega obnašanja posnema, da ona je pač še nepopačena, da toraj zaničuje razuzdanost in nerodnost ter čisla le čednostnega človeka. Domu gredoč misli le na njo, misli, da bi srečen bil, ko bi mu Nežika bila prijazna! In zdi se mu, da to bi mu bila, ko bi on imel dobro ime. O, koliko bi Lipe zdaj dal za dobro ime! — In v tem trenutji v tretjič priseže, da brez odloga hoče Podgričanom dejanski pokazati, da ni še čisto spriden, marveč da še more in zna dober pa pošten biti in vreden spoštovanja človeškega.

Pred vsem Lipe svojih starišev prosi, naj njemu dovolita, da on po svojem znanji obdeluje njih grunt in sploh vodi njihovo gospodarstvo. Stariša mu tem raje prepustita to, ker sta sama stara že težko delala in ker to jih reši mnogo skerbi. V zaupanji, katero zdaj stavita v njega, mu verhi tega tudi še obljubita, da, če bode dober, hočeta kmalu ves grunt njemu prepisati v last. Po tem takem je Lipetu zdaj ravno toliko zemljišča in premoženja sploh izročnega za obdelavanje in oskerbovanje, kakor njegovemu bratu, samo-svojemu že gospodarju, Jaku.

Najprvo se Lipe loti gnojišča, ker je pri Veljaniču učil se, da gnojna jama je zlata jama za poljedelca. Sicer sta njegova stariša že od nekedaj dosti dobro ravnala z gnojem, vendar nikakor še po pravi vrednosti cenila ga. Celo nič nista rabila gnojnice, ampak puščala jo stekati se na travnik ravno pod hlevi, po čemer je trava tako hoholela, da je precej polegala in da osmrajene pa posvalkane v gnojnici ni jesti hotela živina. Žlebovi za iztekanje gnojnice iz hlevov so bili še celo pomanjkljivi. Tudi na jamo, v katero bi se lovila gnojnica, in na trombo, s katero bi vzdigala se ven iz jame, ni mislil še nikdo.

Lipe tedaj s pomočjo treh, na svoje stroške najetih delalcev stavi nov tlak v hlev. Dá mu nekoliko napeto lego, da bo gnojnica izpod živine raje odtekala in nabirala se v žlebu, ki ga pokrije le z debelimi krajniki, da bode v potrebnem časi lahko iztrebil se, in ki vodi v jamo samo za gnojnico. Le-to jamo koplje na seženj globoko, natlači jo po

dnu z ilovco, ob krajih pa obzida, tako da nikjer ne bode izpuščala gnojnice, ampak držala je za polivek petim do sedmim oralom, in da toraj ne bode treba v neprilичnem časi zajemati je in izvažati. Tudi stranišnico napelje v to jamo, in da raje priteka, kapnico s strehe navodi v stranišča.

Lipetovi delalci pri tem delu nekaj zmajujejo z glavami, češ, da ne morejo prav verjeti, da bi tudi gnojnica kaj prida veljala za gnojenje. Menijo, da bo poljske sadeže pokvarila. In Jaka, ki popoldne precej vinjen pride gledat to novo naredbo, začne se debelo smejati in pravi: „Če hočete verjeti: ta sparjena gnojnica iz te luknje bode kar posmodila, kamor koli jo polijete.“

Lipe ugovarjalce zaverne. „Res je,“ pravi jim, „da utegne gnojnica škodovati, toda le, če se napačno rabi. Zato neumni menijo, da ne velja za na polje, ali celo, da sploh ni za rabo. Pa ž njo je, kakor z žganjem. Če ga zavžiješ pristojno merico, ogreje te in včversti, če pa preveč, verže te za plot. Tako tudi preobilo polite gnojnice, zlasti še v časi vročine, zamori in popari sadeže. Zategadelj je pa treba gnojnico rešiti njene poparljive moči. To se zgodi, če se pusti dalje časa stati v jami; če si ji primeša vode, ali če se vá-njo nameče stolčenega gipsa. Vsakako pa mora o deževnem vremeni polivati se gnojnica, ker v takem, vlažnem časi nikoli ne škoduje nikjer.“ Tega se je prepričal pri Veljaniči.

Tik zraven jame za gnojnico da Lipe prirediti plitvejo globelo za gnoj, da bode o priliki mu priročneje škropiti in napajati ga ž njo. Berž potem da izkidati iz hlevov, in na gnoj večkrat potrositi persti. To, menijo Lipetovi delalci, je čisto prazno delo! Druzega ne, kakor da se oteži gnoj in množi delo, ko se perst prevaža sem ter tje: češ, saj gnoj ima tudi na njivi tako moč do persti, kakor na gnojišči.

„To je ena, katero je zamislil si že kak tak učenjak, ki za mizo sedi in pa piše, kateri pa mora smejati se vsak kmet, ki umé svojo reč,“ méni Jaka.

Lipe se spomni, kaj je o ti zadevi pravil mu Veljanič in reče:

„Le počaki! Če pustiš kup gnoja nepotlačenega in nenačudenega, tedaj se ti vgreje in vname in toliko časa gori, da ves siv in terhnel in kakor pepelnat postane in več ni za nič.“

„To vem. Kolikrat mi je že zgodilo se,“ pravi Jaka samosvestno.

„No vidiš!“ nadajuje Lipe, „če pa z vodo ali z gnojnico poliješ gnoj, ne bode v nemal se ti in kazil, ampak spremenil v mastno goščo, ki potlej najboljše gnoji.“

„Ne rečem. A kaj le-ta perst, ki jo trosiš med gnoj?“ poprime Jaka.

„Perst,“ nadaljuje Lipe „ta pa gnoju še bolje ugaja, kakor voda. Moj gospodar na Hrovaškem Veljanič je skušal to in mene tako učil: Le take tvarine imajo rastlinam gnojilno moč, katere se raztopiti dajo v vodi. V zemlji pa je veliko tvarin, katerih vlaga ne more posrebiti v takem stanu, v kakoršnem so; zatoraj čisto nič ne koristijo. Če pridejo pa v dotiko z amonijakom ali smerdljivcem in kiselcem, katera se izcimita v kupu gnoja, potlej postanejo raztopljive. Ne ostanejo več perst, ampak zadobé lastnost tistih tvarin, katere so že raztopljene v gnoji: same tedaj postanejo pravi gnoj in ga tako pomnože in imajo ravno tako moč, kakor bi bile šle skozi živinsko telo. Res je, da gnoj se blizo enako ponaša tudi proti persti na polji, ker pa tamkej na drobno raztrošen ne more tako согreti se, nima tako vspešne moči do persti. Zategadelj je napačna terditev, da gnoju primešana perst se spet kot perst vzeti na polje.“

„Jaz že ne verjamem!“ pravi Jaka majaje z glavo in gugaje se z životom.

„Jaz pa ne rečem, ker poskušali še nismo! Lehko, da je res,“ meni eden delalcev.

V prihodni čas potem je Vrednjakov Lipe vsem Podgričanom skoraj edini predmet pogovarjanja. Jemljó ga v misel zavlejo porušenega „kervavega znamenja,“ pa tudi zaradi novih naprav, o katerih so čuli po delalcih in bližnjih sosedih. Nekateri iz radovednosti prihajajo ogledovat k Vrednjaku, in Lipe jim z veseljem rad razlaga pomen in korist svojega novega početja. Dergaje se za ušesom ga poslušajo, dajejo mu tudi prav; ali nobeden ne misli poprej ravnati po njegovem nasvèti in izgledu, predno ne bode videl dobrega vspeha Lipetovih poskušanj.

Lipe nobenega ne sili k ničemur, ampak tiho sam zase dela naprej po svojem dobrem prepričanji. Po ajdovi žetvi, ko pride oranje za ozimino, ima že spet pri rokah drugo, Podgričanom novo orodje: švicarski plug namreč. Ta se vpreza brez kólec spredaj, zato je pa tudi laglje voditi ga, zlasti veliko laglje ogibati se ž njim med štorovi ali iz tal molečim skalovjem, laže ga vlačí živina, in sploh vspešneje obdeluje zemljo, kakor naš navadni plug s kolci.

Lipe razlaga to tistim, kateri se brigajo za take reči, toda nič kaj jim ne more v glavo, da bi ta neokretni plug brez kolec bil za kaj.

„E kaj boš spakoval se s to nerodno rogoviljo, ko ti stari plug dobro in lepo teče,“ méni Jaka in se posmehuje. Hlapcev si sicer noben ne upa naravnost grajati, vendar v slabem zaupanji pravijo, da bile radi videli, kako bode kaj oralo to novo orodje.

Kmalu pride čas in ugodno vreme za oranje. Lipe napreže svoj novi švicarski plug ter ga pelje na njivo. Vsi domači hité gledat, tudi nekaj bližnjih sosedov prižene radovednost. Lipe prime plug in prva brazda se reže ravno in lično, obrača veliko boljše, ko z navadnim plugom, in konjema se kar vidi, kako lahko vlečeta. Zdaj zasmehovalci in neverjetni Tomaži molčé stojé in debelo gledajo, a pri drugi brazdi pa že več ne morejo tajiti izverstnega dela. Zdaj tudi vsak hoče poskusiti orati; pa ker so navajeni le pritiskati na ročnika in tudi pri tem drevesi tako delajo, ponaša se jim, kakor je že dobro vajen konj, če ga zajaše neroden jezdec. Plug se jim izdira ali pa premetava voditelje, teliko da jih ne meče od sebe. In zdaj začnó nedolžni plug iz nova grajati. Eden terdi, da plug brez kolec ne velja; eden, da mora dva ročnika imeti, če se hoče, da dobro teče, itd. Lipe jih pusti oporekati pa spet sam prime za drevo in delo mu spet izverstno lepo gre od rok. Potlej še le jim razloži, kako ima voditi se ta novi plug: da celo ni treba ga pritiskati ga k tlam, ampak da mora le v ravnovažji deržati se, da ne zahaja na strani in ne reže neenakih razorov. Počasi jim ta poduk gre v glavo, in polagoma se spoprijaznijo z novim orodjem. In vidéč njegovo veliko prednost pred drugimi navadnimi plugi verjemó, da prebrisani ljudje po sveti še zmerom iznajšujejo kaj novega, kar bolje velja in pelja, kakor staro: tudi orodje za polje. In nekateri pri ti priči sklenejo tudi tak švicarski plug naročiti si pri kmetijski družbi v Ljubljani.

Toda Lipe ves vnet za zboljšek in napredek svojega gospodarstva se ne zadovolji še samo s temi novimi gospodarstvenimi napravami.

Za denar, katerega si je bil prihranil na Hrovaškem, kupi si tudi mašino slamoreznico. Res je precej draga, zato pa tudi nareže v eni uri, kolikor najbolji delalec v enem dnevi, po čemer Lipe preračuni, da bo v malo letih desetkrat izplačala se mu. Berž ko je ajda suha, kupi si tudi še mašino za mlat, in v enem dnevu zmlati šestnajst kozelčevih skladov

ajdovice, v tem, ko je njegov sosed le petnajst skladov tolče in tolče pol drugi teden v vednem strahu, da bi ne prišlo spet mokro vreme, ne napojilo mu snopja v kozelci, ker bi potlej začelo zernje kaliti in kvariti se.

8. Pokora za grehe.

Z novim življenjem in umnim gospodarstvom, katera je Lipe pričel na svojem domu, pridobival si je čedalje več spoštovanja pri sosesčanih. Po tem namreč, da je domačo hišo bogatil z mnogoverstnimi, koristnimi napravami, da je skerbno stregel starišem, in zlasti, da le enkrat več ni zagazil v svojo nekedanjo strast pijančevanja in razgrajanja, jeli so Podgričanje spoznavati, da je Lipe v resnici poboljšan vrnil se s popotovanja. Po njegovi odkritoserčni prijaznosti in ponižni priljudnosti proti vsakemu tudi sodijo, da sum ubojstva je pač po krivem zvrčal se na njega. Vera v to vterjuje se jim dan na dan toliko bolj, ker na Lipetu ne zapazijo najmanjih znamenj, ki bi kazala, da kako hudodelstvo njemu teži vest, kar je nasproti čedalje očitneje videti pri njegovem bratu Jaku, ki vedno pohaja kar tiho potuhnjen in le malokedaj trezen. Marsikdo toraj, ki je iz perva terdo ogibal se Lipeta, išče posehmal občevati in prijazniti se ž njim. Razume se, da po tako spremenjenih okoliščinah zdi se tudi njemu čedalje ugodneje biti in živeti v domači vasi.

Veliko večo srečo še nahaja pa Lipe v tem, da ne oče in ne mati mu nikoli najmanj ne očitata njegovega preteklega življenja, ampak da sta pozabila in odpustila mu vse, kar žalega in hudega jima je bil kedaj prizadel. Tako stariši ljubijo svoje otroke, če se poboljšajo!

Kako popolnem da mu stariša zaupata, to spozna Lipe najbolje neke poznojesenske nedelje o poldne pri obedu. Beseda je ravno nanesla na Jaka in njegov slabi zakon. Oče pravi:

„Midva sva mu branila, da naj ne jemlje take ženske, o kateri ni bilo nikoli nič dobrega slišati; pa on je po svoji termi hotel jo imeti: zato je zdaj tako — vse narobe! Mesti zakonske ljubezni, zastopnosti in poterpežljivosti je le sovrastvo, kreg in prepir med njima! In kaj še bode iz tega? Blagoslov božji pehata od hiše — bojim se, da vse spravita na nič, če se kako ne predrugači.“

„Res,“ pristavi mati, „vsega imata dosti: lahko bi jima dobro bilo, pa imata vedno gorje v hiši — sama po svoji krivdi! Meni je najhuje to, da moj otrok ni zadovoljen in srečen!“

„Tudi jaz bi desetkrat raje imel, da bi mojemu bratu godilo se dobro, po volji,“ reče Lipe.

„Zato,“ pravi mati po kratkem premolku, „zato pa Lipe, vsaj ti glej da, kedar se ženiš, poiščeš si prave ženske.“

„O tisto bode še lahko; ne bo še tako berž!“ méni Lipe.

„I, Bog vé, kako še pride? Midva sva že priletna. Dolgo več ne bodeva mogla pomagati pri gospodarstvu. Zlasti jaz sem zeló že opešala. Ali ti bode tuja ženska kmalu mogla gospodiniti, ali pa“ — dosleduje mati.

„Jaz bi nikoli ne hotel, da bi vidva za stara bila v hiši,“ pravi Lipe z določnim naglasom, po čemer stariša z radostjo posnemata, kako blago zdaj misli njih sin, in kako dobro serce ima.

„Žalibog pač,“ méni mati, „da dandenašnji mladi res skoraj navadno gerdo, surovo ravnajo s starimi; toda hvala Bogu! so tudi še izjemki. Tam pri Vehovci le mlada dva starima strežeta, da jima je dosti ugodneje in bolje, kakor poprej, ko sta še sama gospodarila. Zatoraj se tudi jaz ne bojim snaha kake dobre, temveč bi še le vesela je bila. In zategadelj ti pravim, da si poiščeš dobre neveste. Ali še nikoli nisi mislil na nobeno?“ praša mati.

Lipe nekoliko pomolči, potem pravi:

„Da vam povem resnico: za terdno nikoli še ne; vendar, ako bi se zgodilo, mislil sem, da v svojem časi bi prašal za županovo Nežiko.“

„Za njo? za Nežiko županovo?“ ponavlja mati vidno zadovoljena, ter méni: „No Lipe, to spoznam, da Bog ti je še ohranil pravi um in pamet. Lej, bolje ti ni izvolje od te! Nežika je pravo, pošteno kerščansko dekle, pa bode tudi žena taka! Pri božjih službah vidim jo zmerom spredaj v cerkvi pobožno moliti. Poznam, da je bogaboječa in vestna. Zato vem, da ona bi lepo ravnala z menoj in z nama obema. Velikrat jo vidim in gledam, kako modro se vede to dekle, in vsegdar čujem praviti, kako pridna in skerbna za delo je ona doma. Zato sodim, če se ti res posreči, da dobiš njo, potem bom jaz imela najmilejo snaho in ti najzvestejo ženo in gospodinjo najboljo!“

„To je pa res. Jaz poznam te ljudi. To so dobri, ki radi in pridno delajo in znajo dobro gospodariti. Ta Neža

ti je izverstna za vsako reč. Tudi doto bo imela prilično za-te. Zatoraj, Lipe, bi jaz dejal: če tudi ona hoče, da k nam pride za mlado, ni ti treba bogvé doklej odlašati z ženitvo,“ prigovarja tudi oče, ki je le bolj molčal dozdej.

„Gotovo ne — da bi čakal do najine smerti!“ pristavi mati nekaj bridko.

Lipe se skoraj kesa, da je razodel svojo skrivnost. Sodi namreč, da odzdaj, ko je povedal svojo misel na Nežiko, utegnila bi stariša res verjeti, da morda že težko čaka ali celo želi njihove smerti. Po drugi strani pa je vesel, ker zdaj je izvedel, koliko zaupanja njegova stariša zdaj stavita v njega, in vzlasti še zato, ker je spoznal, da tudi starišem je kar najbolje všeč to dekle, katera njemu samemu gre tako k sercu! Kako z lahko vestjo ji bo toraj razodel resno namero svojega nagnenja do nje!

Edina misel, ki pri tem zelo teži Lipeta, je ta, da ne vé, kako bode ona sprejela njegovo snubitev. Večkrat namreč je že skušal približati se ji ter nagovoriti jo, pa vselej je očevidno ogibala se ga. Tolaži se nekoliko le s tem, da po svojem zdanjem vrejenem življenji je morda tudi v njenih očeh pridobil si kaj več zaupanja vredne veljave, ter da mu ne bo vsaj po polnem odbila besede, ako ji razodene, da hoče jo vzeti.

Lipe dalje časa ne dobi prilike, da bi Nežiki naznanil svoje misli. K nji iti na dom si še ne upa prav, drugod se pa tudi ne posreči mu, da bi sešel se z njo. Ali če se kedaj vendar zgodi, da bi ravno imel jo srečati, ogne se mu vselej ona s pota.

Necega zimskega večera gre Lipe v sosedno vas po opravki, ko nenadoma zagleda Nežiko prihajati proti njemu. Zdaj ne bode mogla ubežati mu, to vidi Lipe; a njemu samo glasno bije serce, tako je v zadregi, ko se ji bliža.

„Kje si pa bila, Nežika?“ nagovori jo s prijaznim, skoraj trepetajočim glasom.

„Tam gori-le,“ odverne ona merzlo in hoče hitro dalje. Lipe ji zapre pot.

„Nežika! Povej vendar, zakaj se ti tako terdo ogibaš mene?“ praša on sočutno.

„Kaj imam s tabo jaz!“ zaverne dekle in hoče naprej.

„O vem, vem, da nič. A ravno to je meni tako težko, tako hudo! Ti si meni zmerom na mislih Nežika.“

„Pusti me ti na miru, da grem. Meni se mudi!“ pravi dekle in skuša uiti izpred njega.

„Ne, ne, Nežika! Jaz sem tako želel, da vsaj enkrat govorim s teboj. Zdaj ti povem, kar mi tako leži na serci.“

„Jaz ne maram. Pusti me svojo pot, da grem,“ reče ona in določno sili naprej. Lipe stopa pred njo ter loveč jo za roko skuša zadržavati jo.

„O saj vem, zakaj me tako merziš! Zato, ko sem tako neroden bil poprej ko sem pijančeval, ponočeval, gerdo ravnal s stariši in hodil po sveti.“

„Kaj meni mari tvoji grehi!“ méni ona z roko braneč se njegovega govorjenja in spremljevanja.

„Jaz bi tebi rad izpovedal se vsega, ker se kesam, ker iz serca obžalujem, da sem bil tak kedaj. Zdaj imam terdni sklep, da bodem bolji. Bog mi je priča!“

„Saj prav. Spovej se njemu. Jaz nimam odveze za-te!“ pravi ona in skuša hiteti dalje.

„O, a jaz bi ravno tako iz serca rad, da bi tudi ti pozabila in odpustila mi vse moje prejšne napake in nerodnosti, in da bi tudi nekoliko rada imela mene.“

Nežika molčé in nevoljno trene z roko proti njemu, češ da noče poslušati ga. Ali Lipe ne da motiti se, marveč terdo tik poleg nje stopa ž njo in pripoveduje:

„Da, ljuba Nežika, verjemi mi: tako te ljubim, da nobenega človeka na sveti ne tako! In živeti ne morem, da bi tudi ti vsaj nekoliko serca ne imela za-me. Povedal sem to tudi svojim starišem: bilo jima je zeló všeč, in moja mati so na ravnost rekli, kako te tudi čislajo, in da ti si jim mila, kakor bi jim bila lastna hči. Rekli so kar, kako radi bi videli, ko bi hotela ti — ko hotela priti k nam za —“

Nežika se ozre proti njemu, kakor bi bilo je strah slišati besedo, ki je Lipetu ostala na jeziku.

„Za mlado! —“ izgovori Lipe in pristavi: „O kako bi jaz vesel bil in srečen, ko bi hotela ti biti moja žena!“

„Nikoli!“ vsklikne Nežika grozeč se in trepetaje na vseh udih.

„Zakaj ne? Jaz in mati in oče — vsi bi tolikanj radi imeli te. In hiša naša je pač tudi dosti premožna za-te. Nobene reči ne bi pogrešala pri nas!“

„Nikoli! na veke nikoli, ti pravim! Raje ne vem kaj!“ zagotovlja dekle vsa žareča v lica.

„Nežika, Nežika! O nikar se tako ne zagovarjaj! Jaz pa mislim, da: ker si drugač kar misliti ne morem!“

„Kaj — jaz žena tvoja? Sam večni Bog me varuj tega — tacega moža! Raje sem koj mertva!“

„Zakaj? Le-to mi povej!“

Nežika molči, a vidi se ji, kako se bori z neko mislijo.

„Povej, povej mi, zakaj me imaš za tako strašno neznanega človeka? To mi moraš povedati, drugač ti ne dam miru,“ sili tudi Lipe ves goreč po obrazu.

„Zato — povem ti — ker si kervavo znamenje lomil, ker ti si —“

„A, to je — to! O moj Bog!“ vzdihne Lipe in se z obema rokama prime za glavo.

„Jaz sem ubijalec — misliš ti!“ pravi Lipe bridko, ko spet zajame sape.

„Kdor je lomil križ, tisti je tudi ubil ranjega Jernejca. In ti že sam veš, da si polomil „kervavo znamenje!“

„Jaz? Živi Bog mi je priča, da jaz nikoli in nikedar nisem lomil tistega „kervavega znamenja,“ pa tudi ne ubijal ranjega Jernejca!“

„Sam boš odgovarjal pred Bogom! Mene pusti pri miru!“ reče dekle na to in Lipeta popusti za sabo. Lipe še enkrat hitreje postopi za njo in slovesno reče:

„Ne, ne, jaz, hvala Bogu! imam čisto, lahko vest zaradi ranjega Jernejca smerti. A tisti, ki je tako strašno po krivem obdolžil mene — tisti naj bode gledal, kako bo izhajal pred Bogom in tudi — pred ljudmi! Nežika, povej ga mi, imenuj ga!“

Nežika ne vbogaje ga molčé hiti dalje. Lipe se še enkrat požuri za njo in kliče:

„Stoj, stoj Nežika! Obrekovalčevo ime mi moraš razodeti: da morem opravičiti se!“

„Kaj hočeš ti, kaj nadleguješ to Nežiko?!“ osorno zagolči znan vaški fant, katerega Lipe v svoji gorečnosti ni bil opazil približavati se.

„Kaj?“ poprime Lipe nekoliko prizadet, in reče: „Jaz imam nekaj posebnega izvedeti od nje.“

„Nič, čisto nič nimaš ti poizvedati od mojega dekleta!“ zaverne oni.

„Kdo mi brani? Imam!“ odverne tudi Lipe terdo.

„Jaz, jaz! če hočeš vedeti!“ povdarja oni.

„Jaz ne umem, kaj neki hočeš ti, kaj se vtikaš va-me?“ pravi Lipe in nevoljno meri nasprotnika, in kakor je zdaj čul iz njegovih ust, tudi tekmeča svojega.

„Pa jaz vem, kaj ti hočeš! Postopaš za Nežiko! toda varuj se!“

„Kaj to kateremu mari? kaj tebi?“ méni Lipe zaničljivo.

„Kaj? — Ti pojdi križe lomiti in ljudi pobijati, veš! nikar zalezavat dekleta!“ oponaša mu oni.

„Kaj ti praviš meni?“ poprime Lipe ostro hipoma spoznavši, kaj mu očita nasprotnik.

„Kaj misliš,“ odverne oni rezno, „kaj misliš da nisem slišal tvojega krehanja in videl te?“

„Kaj si videl ti?“

„Ko si lomil „kervavo znamenje“ in zbiral kose. Le nikar se ne potuhuj! Stal sem zraven tebe!“

Zdaj se Lipetu zasveti v glavi. Le-ta človek je tedaj na noč njegove povernitve v vas pač videl ga stati na mestu porušenega znamenja in brez dvoma je on tisti, po katerem je ravno kar tako popraševal Nežiko.

„To ti si mene tako obrekel pred tem dekletom?“ pravi Lipe na pol jezno in na pol bridko.

„Kaj? obrekel? Kar sem rekel, to ti to uro, ali kedar češ, spričam pred gosposko!“ žuga nasprotnik odhajaje za Nežiko.

„Dobro, dobro! Le zapomni si, kaj si govoril! Tožim te precej jutri! Ne terpim, da bi tako hudodelstvo le količkaj časa še po krivem zvrčalo se na-me!“ kliče Lipe za odhajajočim, potem pa tudi ide svojo pot.

Ko se Lipetu glava nekoliko ohladi, začne še-le vvaževati, kar je zdaj tako nenadoma izvedel, in kaj mu je začeti na vse to. Deloma se mu dobro zdi, da zdaj vsaj vé, zakaj pač Nežika tolikanj merzi njega. Opravičiti se mora tedaj in nedolžnega skazati v njenih očeh in pred svetom, potlej, tako sodi, utegne jo pridobiti za-se. Ali kako če opravičiti se? Pri tem vprašanju na enkrat spozna, v kaki zadregi je, kako huda borba ga čaka! Ta Plažnikov Matijec, ki bo kot tožnik stal mu nasproti, je malo prida in malo vesten človek, ki utegne toliko nevarneji mu biti, ker je tudi Nežiki udan, in bo toraj brez dvoma skušal na vsaki način pokopati svojega izpodrivalca. Kako naj bo toraj izgovarjal se, da skaže svojo nedolžnost in poleg tega ne izda krivega brata svojega? Po takem premišljevanju Lipe spozna, da je treba prav bati se mu prihodnih reči. Edino, kar mu je pri tem na veliko tolažbo, to je njegova dobra vest. Zaupa toraj v Boga, da bode on rešil ga iz stiske, če ne bode mogel se sam. V ta namen tudi pobožno moli dolgo v noč.

Drugi dan je vsem Podgričanom znana skrivnost, po kateri so dozdej popraševali s toliko radovednostjo in strahom. Matijec namreč vsakemu vaščanu pripoveduje, kako je bil

on zalezal Vrednjakovega Lipeta, ko je ravno razdevaval „kervavo znamenje.“ Ta novica strašno zavre po vasi. Lipe je ubijalec! terdijo vseskozi; nihče si le ne zmisli več, da bi on bil po krivem obdolžen. Ta splošna kriva sodba strašno muči Lipeta, da komaj še sam sebe tolaži in svoja, pomilovanja vredna stariša, ki vsa kar obupana pričakujeta Lipe-tove osode.

Matijec toži še tisti dan in prihodnega jutra je Lipe že pred gosposko na preiskavi. Sodnik mu naznani uzrok tožbe, potem ga praša, kaj on odgovarja na to. Lipe reče:

„Jaz nisem polomil križa.“

Na te njegove besede stopi Matijec pred njega in na sodnikovo povelje sporoča, rekoč:

„Tisto noč, ko si ti vernil se bil s Hrovaškega, prihajal sem jaz z nekega opravka pozno domu. Gredoč proti „debelemu orehu“ naenkrat zaslišim neko čudno mahanje in krehanje tam pod drevesom. Radoveden, kaj je to, grem na tihoma tje in vidim tebe ravno tam na prostoru „kervavega znamenja“ stati in zlomljen kos pobitega križa še deržati v roci. Dobro sem te bil spoznal že v mraku, pa potem tudi skrivaj spremil te še na dom. Reci, če nisi bil? Prisežem na resnico vsake besede.“

Matijec se pozove na prisego. Pred bridkim razpetjem božjim priseže, da je resnična vsaka beseda, katero je zdaj tu govoril.

„In kaj ti rečeš na to?“ praša sodnik Lipeta.

„Ne tajim,“ odgovori Lipe, „da blizo vse to, kar je ta Matijec govoril in poterdil s prisego, je gola resnica! In vendar nisem jaz krehal križa.“

„Govori, kako spričaš to!“

„Vernivši se tisto noč domu sem nekoliko časa počival tam pod tistim „debelim orehom“ in še prav čudil se, ko sem bil nenadoma zagledal križ pred seboj pa ne vedel, kaj pomenja. V tistem, ko premišljuje to, pride neki človek s kolom proti znamenju in meni na velik strah s kacimi tremi mahljeji v tla potolče križ, razmeče razkrehane kose okrog sebe, potem pa hitro ubeži z mesta. Tedaj se jaz vzdignem s svojega počivališča, kjer me oni ni bil opazil, pa radoveden grem tjekaj ogledovat, kjer je stal križ. Na mestu tam na tleh ne najdem družega, nego tisti razbojni kol, katerega je bil razbojnik popustil, in poberem ga, pa en čas deržim v roci in ogledujem — sam ne vem, zakaj? V tistem trenutju pač je ta krivopričnik videl me, in potem sodi, da sem jaz lomil križ. — Da je tudi to natanko resnica, pravi Lipe

po kratkem premolku „poterdim tudi jaz rad s prisego, če je treba.“

Sodnik nekaj zmajuje z glavo, kakor da mu Lipetovo sporočevanje ne zdi se dovolj resnično, potem Lipeta praša: „Ali moreš reči, kdo je bil tisti, ki si ti videl ga krehati križ?“

Po kratkem premišljevanji odgovori Lipe v dosti očitni zadregi, rekoč:

„Noč je bila precej temna. Ni se dalo toliko razločiti, da bi mogel za gotovo reči: ta-le je bil!“

Pa vendar se ti morda zdi, koga si bil videl. Koga sodiš?“ praša sodnik.

„Sodil bi že,“ pravi Lipe, „pa si ne upam, ker bi utegnil po krivem obsoditi koga.“

Sodnik ugovori, da bode že sam izpričal se, kdor ni kriv, ter da Lipe je celo dolžen imenovati človeka, katerega sumi krivega tako pomenljivega početja, ker potem bode dolžen človek prejel kazen, on pa toliko laglje oprostil se suma in vseh naslednih neprijetnosti; pa Lipe le molči, ne imenuje nikogar.

„Ti tedaj ne veš, kdo je porušil križ?“ praša še enkrat sodnik.

„Jaz ga nisem, to vem, in Boga imam za pričo; za družega pa za nobenega nisem porok,“ odgovori tudi Lipe še enkrat s popolno določnostjo.

Po daljnem sodnikovem izpraševanji Lipe priznava, da je res večkrat pijančeval, prepiral in tudi pretepal se z ranjim Jernejcem, ter da prvi dan po njegovi smerti je odšel po sveti. Vsega tega izpove se Lipe na tanko po resnici, če tudi se mu zdi, da to otožuje ubojstva sum, ki toži na njega. Na konci preiskave sodba izreče: „Ker je po raznih okoliščinah opravičen sum, da je Lipe kriv ranjega Jernejca smerti, ima on obdržati se v zaporu dotlé, da natančneja preiskava do dobrega razkaže resnico.“

Z žalostjo in zelo potert sprejme to razzsodbo Lipe. Kaj če storiti? Gre mu za veliko, morda za srečo celega, njegovega prihodnega življenja! Če molči, kleli ga bodo kot ubijalca, stariša od gole žalosti bosta merlela doma, gospodarstvo, katero ga tolikanj veseli, pojde mu rakovo pot, njegova izvoljena Nežika vzela si bode družega ženina in po nedolžnem bo zapert terpel bogvé doklé v temni ječi! Če pa govori, na enkrat je njegova nedolžnost razkazana pred svetom, poverneno mu je dobro ime, sebe in zlasti stariša oprostí hudega terpljenja in neznanih bridkost, in lahko si vredi lepo

življenje, kakoršno si misli in želi le po serci! Ali moral bi izdati svojega brata!

Po hudem, dušnem bojevanji in dolgem vvaževanji, kaj bi? odloči se Lipe, da hoče molčati! Pomisli namreč, da tudi sam je veliko vdeleževal se nerodnega življenja, kakoršno je bilo krivo, da je njegov brat postal popijalec in ubijalec, ter da zdaj laglje terpi za stare grehe in pokori se v zaporu, kakor taki, ki ima ženo pa otroka. Zlasti pa ga k temu velikodušnemu nadomestovanju prenagne terdno zaupanje v Boga, češ, da Vsevedoči utegne vsaki čas, morda celo kmalu rešiti ga te prostovoljne pokore ter tako ali tako obrniti mu jo na dobro in blagor.

V tacih, blazih mislih gre Lipe v zapor.

9. Pot na vzdol.

V tem, ko Lipe sam po svoji prosti volji v zaporu zadostuje za nerodnosti svojega mladostnega življenja in zlasti za bratovo hudodelstvo, pa Jaka doma čedalje nagleje hiti v pogubo. Da bi namreč udušil hudo vest, katera ga zdaj tolikanj bolj peče zavoljo po krivem zapertega brata, udaja se vsaki dan bolj nesrečni strasti, ki je njemu in Lipetu prizadela že toliko bridkega gorjé, pijančevanju namreč.

Jakov izvoljeni pajdaš je namreč dalje časa že neki kerčmar, ki je pred nekoliko leti z Nemškega pribežal v ta kraj, in kateremu ljudje po njegovem slabo umljivem zatezujočem govorjenji rekajo sploh le „Kvakar.“ Ta možicelj je v kratkem toliko priučil se slovenske besede, da za svoj dobiček dobro zna v caker hoditi s tistimi, ki hoté ž njim imeti opravka. Vsak previden in pameten se ogiba njega, zlasti ker nihče ne vidi, da bi Kvakar hodil v cerkev, po čemer posnemajo, da je pač kak krivoverec, ali jud, ali celo kak brezverniki — gotovo pa malo prida človek! Le malo nove baže suhovestnikov je, ki radi zahajajo k njemu, da pri poliči in kvartah tratijo dragi čas, brijejo norce nad kerščansko vero in njenimi oznanovalci ter kakor svojega proka zvesto poslušajo Kvakarja, ko jim iz nemškega časnika prebira novopečene modrije, češ, kako je dandenašnji svet še neumen in priprost, da še verjame, kar pripovedujejo in pridigovajo duhovni, pa, da poprej ne bode dobro na sveti, da bodo ljudje prosti „tacih ljudi.“

Taka družčina je Jaku tem bolj po godi, ker v nji menj čuti svojega grizečega, vestnega červa. Da se pa še bolj

„zmoti“ in da mu velikrat večdnevna, zaporedna seja pri pijači ni dolgočasna, tudi kvarta. Sicer najbolj smukajo in skubejo njega, pa on bahato in ponosno prezira vsaki zgu-biček, češ: „E kaj, saj imamo grunt doma!“ Če se sem ter tje vendar zgodi, da on dobi, tačas daje vsem za pijačo, dokler ima kaj dobička. Zato mu njegovi lažiprijatelji prilizljivo pravijo, da on je „pravi mož,“ ki se ne boji za vsaki krajcar itd.

Zlasti pa se Jaka brati s kerčmarjem Kvakarjem, ker se mu zdi tako dober in postrežljiv, nič samopriden človek. Kvakar namreč nikoli ne terja Jaka, naj bi plačeval, kar je zapil in zavžil; ampak vsak račun mu kar sam po svojem zrajtilu zaznamuje v zapisnik. Jaku je s tem toliko bolj vstrezano, ker je velikrat v zadregi za denar. Ves zadovoljen in zelo ponosen za tako zaupanje se navadno niti ne briga, koliko ima plačati, marveč le Kvakarju na poštenje pušča, naj mu le sam pripisuje na dolg, kakor in kolikor hoče. Ali če tudi kedaj nagovori kerčmarja, da bi poravnal ž njim, kar mu je na dolg, tačas zviti Kvakar sam ne mara tega, marveč potešuje topega Jaka rekaje mu:

„E, kaj se pa mudi? Že plačaš, že! Saj se poznavam — saj mi ne odideš!“

In Jaka je prav, ker on ima od nekedaj tudi to slabo navado, da rad čaka in odlaša z vsako rečjo, če tudi je najbolj potrebna, da bi se hitro opravila.

Razumé se, da po tem takem ima Jaka vsaki dan menj skerbi za svoj dom in gospodarstvo, ter da zmerom malo-marneje pušča doma vse reči, naj le gredó svojo pot. In tako se res tudi godi. Posli mu vsak po svoji glavi gospodarijo, pohajajo okrog voglov, slabo obdeljujejo zemljišča in njegovo imenje raznašajo na vse strani, in zraven mu še priprosta žena trosi vedno skromneje pridelke in manje dohodke. Kedar pa Jaka pride domu in toraj vidi, da marsikaj gre navskriž in narobe, ter da nič ne kaže, da bi njemu kaj ostajalo za zapravljanje, tačas ošteva hlapce in dekle pa roji nad ženo, potem pa spet hiti v kerčmo v vinu in igri topit si jezo in černost.

Vsled tacega ravnanja začne Jakovo gospodarstvo naglo iti rakovo pot. Za denar pride v stisko, da ne more sam iz svojega opravljati najpotrebnejih plačevanj za posle in davek. V tacih zadregah se obrača do kvakarja, ki mu rad pomaga in posojevane zneske pripisuje kar staremu dolgu. Za tako postrežljivost skazuje se Jaka hvaležnega s tem, da

čisto v nemar pusti svoj dolg rasti pri upniku in da mu zdaj pa zdaj še raznoverstnih svojih pridelkov daje na dar.

Ali Kvakar, ko Jaka podpira z denarji, nema blazega namena, češ, da bi pomagal mu iz ljubezni do bližnega, marveč le, da bi po polnem dobil ga v svojo oblast in potem do dobrega ožel ga v pravem časi. Tak mu zdi se o priložnosti, ko čuti, da Jaka spet nema nič denarja. Tačas ga potegne na stran ter mu sporoči, da zdaj sam zeló potrebuje veliko svoto novcev za važne opravke. Jaka, to se ve, ne more poverniti dolga in toraj prosi, naj bi hotel nekoliko še poterpeti.

„No, če ni drugač,“ méni zviti Kvakar na videz omehčen, „ker sva stara prijatelja, pa tebe počakam še nekaj časa; pa si potrebnih novcev oskerbim po drugi poti. Toda ker mi ta druga pot prizadeva precejšnih stroškov, in ker ni nepravično, da ima upnik svoja posojila zagotovljena, spodobi se pač, da mi za odškodovanje in za obresti pripišeš še sto goldinarjev na dolg, in poterdiš to s svojo roko.“

Jaku se nekaj kisló nabere obraz, ko zasliši tako terjatev. Na enkrat se mu zasveti v glavi, in méni, da zdaj prav razvidi tega možiceljna samopašne namere. Toda lahko-mišljen, kakor je, in sramovaje se, da bi kdo izvedel za njegov dolg, noče po postavni poti vravnati se ž njim, ampak stori kakor Kvakar hoče. Na nemško pisano listino, ktere sam niti brati ne zna, podpiše svoje ime za poterdilo, da je zadovoljen s tem, kar je zaznamovanega.

Ne dolgo potem zviti Kvakar pokaže svoje klešče. Ne zmeneč se za mož-besedo, da če prikrivati Jakov dolg, pravi necega dne:

„Veš Jaka! jaz ti vendar ne morem kar tako na negotovo upati. Ako bi se nakretilo, da se ti zgodi kaj, utegnil bi zgubiti svoj denar. Ne boš toraj zameril, če se ti intambuliram na grunt. Saj nisi nič slabši zato!“

Jaka na tihem razdražen méni, da raje plača tisto malenkost. Tega se ne brani Kvakar, vendar pravi, da ne verjame, da bi Jaka kar z lehka mogel poplačati, kar je v dveh letih dolga naredil pri njem.

„Koliko pa vendar, no koliko?“ praša Jaka osorno.

„Danes sem zračunil. Kar imaš na pijači in jedilih: tega je ravno pet sto goldinarjev,“ pové Kvakar.

Jaka se zakrohota na glas, meneč, da kerčmar se norčuje. Ali le debelo pa gleda in zija, ko Kvakar resno na dalje pravi:

„In poleg teh pet sto tudi še tistih posojenih tri sto, in tisteh štiri sto goldinarjev, katere si bil pripisal mi za odškodnino in obresti.“

„Kakih štiri sto? Saj le sto sem jih podpisal, glej ga!“ zavrača Jaka.

„Štiri, štiri! ti pravim. Kako moreš motiti se? Pa saj se lahko prepričaš,“ rekoč mu listino prinese na ogled.

Jaka ves zavzet stermi, ko vidi, da v listini res stoji štiri sto goldinarjev. Ali zdaj hipoma spozna, kako ta razloček? Goljufjivi Kvakar je namreč, samo s številkami zaznamovano svoto 100, z enim malim potezljajem spremenil v 400.

„To je pomota, ali pa goljufija!“ kriči Jaka ter listino ježno porine od sebe.

„Nikar ne pravi tega. Za kolikor sva bila pogodila se, na tanko toliko stoji zapisanega. Ne krajcarja več!“ terdi Kvakar. In na Jakovo ugovarjanje, češ, da dobro vé, da sta bila samo za sto goldinarjev pogodila se, ter da Kvakar niti zahteval ni več pravi ta:

„Ti si pozabil, ali si pa malo vinjen bil tačas.“

To očitanje razdraži Jaka, da ves razkačen poraste. Hud prepir se vname med njima, da eden družega imenujeta goljufa, in si žugata s tožbo. Jaka togoten in preklinjaje odide iz kerčme. Potoma, ko se mu nekoliko chladi glava, stoperv do dobrega spregleda, kakemu goljufu je v krempljih. Kvakar dvanajst sto terja od njega, pa najmenj polovico po krivem, to spoznava, naj računi, kakor hoče. Zdaj tuhta in vgiba, kako bi rešil se tega sleparja, pa ne najde nobene rešilne poti. Zdaj se mu odpro oči, da ta prekanjeni vertoglavc je od nekedaj že meril le na goljufijo, da pa proti njemu zdaj nič ne more, ker sam nima nobene priče za svoj pravi dolg, on, kerčmar pa ima njegov podpis s črnim na belem. Plačati bode moral in terpeti veliko škodo zaradi svoje priproste zaupljivosti, to vidi, in pervikrat se ga polasti huda skerb, kaj bo v prihodnje?

Pervikrat, ko Jaka potem spet obišče kerčmarja, pride mu ta nenavadno prijazen in sladek na proti. Pravi mu prilizljivo podpihovaje ga, da ta mali dolgek pa tacega, kakor njega, vendar menda še ne vžene v kozji rog. Poleg mu obeta, da za intabulirani dolg hoče ga čakati, dokler mu le drago, ter še na dalje posojevati mu, kedar utegne še potrebovati kaj. Da bi pa še bolje omamil Jaka ter spet voljnega si naredil za svojo skubitev, ponudi mu za dober kup loterijskih žrebcev, in pripoveduje mu, kako lahko v kratkem

obogati, da bo kupoval gradove. In Jaka, premalo še izbrihtan, verjame mu iz nova, pa zlasti na svojih tovarišev prigovarjanje res kupi žrebov. Na to mu tudi ne očita več zaradi goljufije, ne ugovarja zoper intabuliranje in sploh se na videz po polnem vda mu na voljo. Toda v serci nosi čmernost in tlečo žerjavico za sovražnega Kvakarja, in na tihem si priseza, da o priložnosti tudi on hoče njemu zagosti eno.

Povod za to se Jaku kmalu ponudi. Tisti dan namreč, ko ima izvedeti osodo svojih loterijskih žrebov, pije in kvarta z vsim ognjem že na upanje srečne pogoditve in svojega obogatjenja čes, že pred durmi — pa zapored strašno zgublja, da je groza. Na večer, ko je že ves vertoglav od nepreslednega zgubljanja in preobilne pijače, tudi izvê, da ni pogodil ničesar. Jaku se kisló obesi obraz, ker tudi zdaj pri igranji nima nobene sreče več. Njegovi tovariši pa, ki dobro izhajajo zraven njega, začnó norčevati se ž njim, krohotati se mu in tako pa tako prigovarjati mu, češ naj se le potolaži! Jaka molči, pa na tihem mu naglo raste nevolja, in jeza mu čedalje huje vre v serci. Tedaj ko spet na enkrat zgubi nekaj goldinarjev pa nima, da bi plačal, in mu Kvakar pravi: „Ej Jaka, nič se ne méni, saj smo še mi, pa tudi žrebov še imamo na prodaj,“ tedaj Jaku poide poterpežljivost. Tléč na obrazi in plamečih oči skoči po konci, pograbi kvarte ter jih Kvakarju trešči v lice, kričaje:

„Ti, kaj boš ti, prokleti goljuf!“

Vsi osupnejo spoznavši da Jaku je resnoba. Kvakarju pa tudi hipoma zavre kri in serdito mereč Jaka praša: „Kdo je goljuf!“

„Ti ti,“ ponavlja Jaka, „ti, ki si v dveh letih goljufal me za šest sto!“

Kvakar sileč se na smeh méni: „Da, da plačaj mi plačaj, kar si dolžan!“

„Nikoli!“ zavpije Jaka togoten, zgrabi steklenico zraven sebe, verže v Kvakarja in vikne:

„To imaš plačilo!“

Kvakar skoči vá-nj. Hud boj se vname. Po velikem trudi morejo tovariši spraviti ju vsaksebi in Jaka iz hiše pahniti čez prag.

Grozno preklinjaje, škrutaje zobmi in zmekovaje s celim životom, kakor bi božjast vila ga, zaletuje se Jaka naprej.

Spomin na kervavo hudodelstvo, katero ima na vesti, je vsaki dan že huje in huje nadlegoval ga. Po noči je sanjaje velikrat vpil kakor besen, in po dnevi, kakor je tudi

skušal igraje in pijančevaje v tovaršiji zadušiti strašni spomin: ni ga mogel! Kakor žugajoča prikazen spremljava ga po vseh potih, pa moti in tare mu dušo, da niti eno minuto nikoli več ni vesel, da je neprenehoma nevoljen na samega sebe in na celi svet, in da velikrat bega in divja, kakor obnored. In po takem življenji ni čuda, da ga sem ter tje napada obup, in da zlasti v tem trenutku, ko vse vre in žge po njem, začne mu res mešati se in blesti.

Ko se en čas zamolklo godernjaje opoteka, potem na enkrat obstoji, začne se biti po čeli in lase puliti si iz glave. Ob enem rjove in razsaja, da se kmalu več ljudi iz bližnega sosedstva zbere okrog njega.

„Ha, proketo! Jaz sem ga vbil, da, jaz sem ga vbil!“ vskrika brez prenehanja in neznano verti oči, da je grozno pogledati ga.

„Koga si vbil ti, koga?“ vpraša ga eden izmed pričujočih.

„Jernejca, Jernejca! — jaz sem ga ubil — jaz, jaz! kaj se bojim katerega?“ vpije vedno huje in zaganja se proti okoli stoječim in stermečim, ki ne vedó, ali je Jaka res znored, ali je huda vest ga prignala, da se krivega izdaja hudodelstva, zavoljo katerega je bil že na sumi in preiskavi. V tem, ko pričujoči še radovedno vgibajo to zastavico, zažene se Jaka naprej in hitro dalje dere še in še ponavlja, da je Jernejca ubil. Vedno številneje pribirajoča se tropa ljudi mu hodi na strani, in nekateri odličnejši možje že izražujejo voljo, peljat ga k sodniji na preiskavo, češ, da se vendar izvé in pokaže, kako je temu človeku? Toda Jaka jim prihrani ta trud; brez ovinkov sam hiti na ravnost k gospodski. Prišedši tjekaj se z mirnejimi besedami obtožuje hudodelstva, katerega prikrivati in prenašati več ne more njegova pekoča vest.

„Jaz sem ubil ranjega Jernejca — storite z mano, kar hočete,“ pravi večkrat zapored, da poslušatelji čudom stermé. Zdaj celo verujejo, da Jaka govori, kar je storil v resnici. Tudi preiskovalni sodnik, ki je njega o svojem časi imel že v preiskavi zaradi tičečega se hudodelstva, je teh misel, vendar méní, da mogoče je pa tudi preobilno zavžita pijača Jaku razborila in zmešala pamet, po čemer se ne mara po nevedoma in po krivem obtožuje hudodelstva, zavoljo katerega je že mnogo terpel in prihajal v zadrege. Vsakako pak se mu zdi pripetljaj dovolj važen, da Jaka priderži v zaporu in za prihodni dan, ko bode bolj strezeval se, odloži nadaljno preiskavo.

Prepaden na licih in ves potert na duši pride družega jutra v preiskovalno sobo. Na prvi pogled se mu vidi, da ne tolikanj pijančevanje, kakor marveč strašno na vesti ležeče mu hudodelstvo je tako naglo pa tako hudo prevzelo in spremenilo ga. Ko bi zdaj tudi hotel tajiti, kar je včeraj izdal bil v pijanosti, nihče pričujočih bi mu ne verjel. Ali nekatere poklicane priče včerajšnega prizora le stermé, ko Jaka sam ob sebi, in predno ga sodnik še povpraša kaj, začne nekako vničen pripovedovati, kako je prišlo, da je postal ubojnik. Sporočivši namreč, zakaj je piko imel na ranjega, pravi, da je bil za „debeli oreh“ šel čakati Jernejca, z namenom, samo preteptsi ga, pa ker je zeló vinjen hil in toraj ni imel prave pameti, je s težkim kolom premočno udaril po njem in zadel ga v mraku ravno na senec, da je na prvi mah obležal ubit. Na konci njegove izpovedi niti sodnik niti nihče drug ne dvomi, da Jaka, ki je tako na tanko pripovedoval vse okolnosti kervavega dejanja, je pač zdaj treznega duha govoril pravo resnico. V ti misli jih še boljje poterdi to, da Jaka sklepa je svoje obtoževanje vidno skesan pristavi:

„Mene je že davno tiščalo, da bi razodel to, a posehmal nisem mogel dalje prenašati hude vesti. Naj me zadene kazen, kolikoršna hoče.“

„Lipe, tvoj brat, je nedolžen toraj, po krivem zapert?“ praša sodnik.

„Nedolžen, po polnem nedolžen! Jaz sem zgolj sam kriv prelite kervi,“ poterdi hudodelnik.

Po tem zaslišanji pripeljejo Lipeta iz blizo že poldrugoletnega zapora. Temu se milo stori, ko čuje, kaj je dogodilo in zvedelo se, in zlasti, ko si misli, kolika kazen pač čaka njegovega nesrečnega brata. Ali po vsem tem pa tudi posname, da bi nespametno, celo napačno pa tudi brezvspešno bilo, ako bi še dalje na sebi puščal sum hudodelstva, katerega je zdaj sam obtožil se pravi krivičnik. Toliko je dovolj pokore terpel za bratov greh! Ko ga toraj sodnik vpraša, če on morda ni vedel ali vsaj sumil, da ubojnik je Jaka, poterdi to Lipe, pa tudi pové, pri kateri priliki je svojega brata spoznal krivega ubojstva. Na sodnikovo daljno vprašanje, zakaj je zamolčal to tako važno reč, razkrije tudi razloge, kateri so vodili ga, da ni izdal Jaka, ampak mesti njega šel zadostovat v zapor.

Lipe je tedaj brez odloga izpuščen, a Jaka gledé že poldrugoletnega bratovega nadomestovanja in še nekaterih drugih olajšujočih okolišnosti obsojen na devet let zapora.

10. Novo življenje.

V tem, ko devetletne temnice vrata zagernejo Jaka puščaje mu za tovarišico le s kervavim hudodelstvom obloženo, noč in dan pekočo vest in poleg le slabo, slabo upanje, da še kedaj zagleda belega dne ter sope prostega zraka, katerega je on okuževal s svojim pohujšljivim življenjem — v tem se Lipetu razgerne prostor za novo življenje in delovanje. To, da je sam iz svoje proste volje hotel toliko terpeti za hudobije svojega brata, to velikodušno požertvovanje ga zdaj očiščuje vseh zadolžkov, s katerimi je bil poprej omadeževal svojo osebo. Podgriški vaščanje in bližni okoličanje ne morejo nikoli dosti načuditi se mu, in kdor le sliši njegovo zgodbo, vsak terdi, da tacega, tako blagodušnega človeka, ki bi za tuje nerodnosti hotel kaj enacega terpeti, kakor Lipe za Jaka, — da tacega ni na vsem sveti! Kakor pa Lipeta veseli, da je tako spet dobro ime si pridobil pred ljudmi, toliko srečnejega ga dela misel, da je poleg tega tudi pokoro storil za svoje mladostne napake ter s tem olajšal si svojo vest tudi pred Bogom. S toliko večim zaupanjem in pogumom hoče se toraj lotiti priljubljenega gospodarstva.

Predno vendar sam za-se prične kaj, skerbi, kako bi poravnal zmešnjave, katere je brat Jaka zapustil pri svojem gospodarstvu. Sprevidi namreč, da zdaj, ko hiša nima nobenega pravega voditelja, bi zlasti naglo spélo vse narazen, in da Jaka, ako po desetih letih spet pride iz zapora, ne našel bi morda niti svojega prenočišča več, ko bi se puščalo, da bi priprosta Jakova žena gospodinila po svoji glavi, in pijavka Kvakar še bolje vjedal se v narušeno že premoženje. Če tudi namreč tu ne gre za njegovo last, vendar se mu hudo zdi, da bi njegov nesrečni brat terpel še to škodo in bi domača hiša tujemu sleparju zapadala v pest. O ti reči se sporazumi z Jakom, ki mu rad in hvaležno zaupa vse, češ, da že potlej, če pride iz zapora, poravnata, kar bode Lipe njemu storil na dobro. Tedaj gre h Kvakarju in sklene ž njim pogodbo, da v treh letih mu poplača ves Jakov dolg. Ker je gosposka za čas Jakovega zapora očeta izvolila sinovemu posestvu za začasnega oskerbnika, in oče prosijo Lipeta, naj hoče on mesti njih opravljati ta posel, prevzame on tudi to z veseljem, češ, da bode toliko več priložnosti imel za svoje nadaljno gospodarstveno delovanje. Tako Lipe postane voditelj dvema gruntoma, dasi nobenemu ni še pravi gospodar. Žena Jakova je čisto zadovoljna s tem, ker tako je precej veliko najtežjih skerbi jej odvzetih z glave in ima poleg še tudi to

pomirujočo zavest, da poleg tacega nadziralca, kakoršnega pozna Lipeta, bode gotovo lahko in dobro izhajala. In on ji res gorko priporoči le štiroletnega sinka Matevžeka, naj njega skerbno varuje in dobro odgojuje, in najmenj pak se ne vtika v njeno notranje gospodinjstvo.

Posebno radost zdaj Lipeta obdaja tudi še zato, ko vidi, da njegova izvoljena dekle, županova Nežika, ni še omožena. Kakor izve po stariših, je ona po polnem odpovedala se svojemu poprejšnjemu ponujalcu, Matijcu Blažnikovemu; kakor je bilo slišati neki zato, ker njej njegovo pogostno povasovanje ni bilo všeč, Lipetu toraj spet poraste serce in upanje, da morda še vendar le on dobi njo. Saj, misli si, po zdaj ima berž ko ne tudi ona kaj boljšega zaupanja v njega. Tega se res prepriča pri prvi priložnosti, ko jo sreča. Spomnivši se, kako krivo je sodila ga zadnjič, kako ostro govorila ž njim in kako bridko pač žalila ga, prihaja v stisko in obliva jo vroča rudečica, ko ima iti mimo njega. Ali Lipe, ki je že davno odpustil ji njeno, po marsičem opravičeno očitaje, in ves srečen, da spet vidi njo, nagovori jo s kar najrahljejo besedo, pa prijazno in s sočutjem ji razodene svoje veselje nad njo, da jo namreč vidi še zdravo in v samskem stanu.

Nežika molči, in niti oči si ne upa povzdigniti k njemu, tako osramočeno, prizadeto in globoko ganeno se čuti po tako milem Lipetovem nagovoru, kakoršnega ni pričakovala in ni zaslužila — to spozna sama.

„Kaj me še zmerom sovražiš, Nežika?“ praša Lipe tudi užaljen po njenem stanovitnem molčanju.

„Sovražim?“ ponovi dekle prašujoč s terpkim naglasom, da se ji vidi, kako je zbudlo je to rahlo njegovo očitaje. Z očmi neprenehoma še proti tlam pristavi:

„Saj sovražila te nisem še nikedar ne; le krivo sem te sodila, kakor tudi drugi. Pa zdaj spoznam — nikar ne zameri! Odpusti, da sem te tako žalila tačas!“

Lipe v vsem svojem življenju ni čutil se srečnejšega, ko v tem trenutju, ko ga odpuščenja prosi to dekle.

„O Nežika!“ pravi jej „jaz vem, da sem sam bil zakrivil, da so ljudje huje sodili o meni, kakor sem zaslužil, in zategadelj nisem nobenemu zamerjal, da je grajal me, najmanj pa tebi! Tebi nemam ničesar odpuščati jaz, čisto ničesar. Da bi le ti hotela biti mi prijazna!“

Ker Nežika na to Lipetovo pomenljivo voščilo spet ne reče ničesar, tedaj pa Lipe čez en čas pravi:

„No, daj mi roko, da zdaj je sprava med nama in da za naprej ostaneva v prijaznosti!“

Ker Nežika tudi na to prošnjo kar mirno molči, pa jo on sam prime za roko in ona mu jo pusti. Veruje namreč, da tak človek, kakor on, ki je iz ljubezni do svojega hudobnega brata skazal se s tako plemenitim dejanjem pred svetom, da tak ne more imeti slabega serca, ter da jej ni treba bati se njegovega poštenega prijateljstva.

V nadaljnem razgovori jej Lipe pripoveduje samo, koliko mu je posehmal gospodarstva izročnega, pa kako bode tu pa tam skušal in delal, da bode več vspeha. Rad, zelo rad bi tudi vzel ji v misel, kar mu tako gorko leži pri serci; če namreč sme zanašati se na-njo, kot na nevesto, toda ne upa si tega. Boji se, da ne bi iz nova oplašil tega, tako nežnočutnega dekleta, ko bi tako na nagloma dal ji na znanje taka voščila. Za zdaj se toraj zadovolji s tem, da ve, da Nežika ima dobro misel o njem. Svoje serčne, stanovitne želje, misli si, hoče pak jej iz nova razodeti po tem, ko si bode s svojim obnašanjem pridobil še več njenega zaupanja.

Po tem se s toliko večo gorečnostjo loti priljubljenega gospodarstva, kateremu je tako silno nerad odvernen bil pol-druzege leta. Ker je ravno pomladanski čas, mu je pravo veselje gledati, kako še zdaj plodovito raste žito po njivah, katere je on po svoji vednosti zboljšaval že pred dvema letoma. To je tu toliko očitneje, ker berž poleg se kaže slaba in medla rast na zanemarjenem Jakovem polji. O prvem obdelovanji bode toraj treba temu pripomoči; zdaj pak je njegova skerb obernena drugam.

Vrednjakova grunta imata lepo ležeče travnike. Oče, ki so bili dosti umen gospodar, so od nekedaj že z gnojem potrebovali jih čez zimo, in spomladi spet potrebovali jih, po čemer so nakošavali veliko lepega in tečnega sena. Tudi Lipe hoče še za naprej tako ravnati na enem travniku, ne pa na drugih, poleg katerih teče priličen potok. Na le-te napelje vodo in pusti, da zlasti za pomladanskega deževanja rada kalna voda teče po njih. Da se bolje razdeli tok, razvodi ga po nakopanih jarkih. Verhi tega štupa tudi pepela in saj po njih. Vspeh je očeviden. Mah, ki je prej po pušnejših prostorih dušil travo, pogine, seno pa plodno raste, da kar hohola.

Ravno tako vspešno pride v okom drugi nemarnosti, ki mu kvari dobro mero. Po treh senožetih raste mu namreč vse terdo tistega škodljivega, zelo strupenega podleskovca, ki v sredi perja zgodi rožice s semenom, in po katerem tudi pogine goved, če ga veliko povžije. Lipe da to

zelenjad populiti v meseci maji, na kar ji pognije čebulasti koren, da več ne zeleni.

Tudi o košnji Lipe pokaže svojim sovaščanom, da imajo marsikaj učiti se od njega. Drugi kmetje imajo namreč navado, da seno kosé še le tačas, ko že dozori in je že na pol suho, češ, da tako se vspe in spet vseje. Da vsled tega kosé večidel le slamasto, netečno bilje, ter da po tem priraste veliko menj otave, tega ne pomislijo. Lipe takim priprostežem nasproti kosi seno v najlepšem cvetji, ker tačas se dobi ga največ in najtečnejšega.

Skoraj smešno je gledati, kako se v pričo teh Lipetovih skušenj vedó njegovi sosedje. Da je dobro in da donáša dobička, kar dela Lipe, to spoznava vsak, toda le malo jih je, ki bi hoteli posnemati ga. Nahajajo se nekateri, katerim se prav dobro zdi, da napeljana voda z Lipetovih senožet pritaka tudi na njih travnike, ali da bi pa tudi sami šli in grabnov nakopali po Lipetovim izgledu, to jim ne pade v glavo. Taki kmetje, ki sami ničesar ne storé za izboljšanje svojega zemljišča, zraven pa radi vživajo dobiček, katerega jim podaje kdo drug po svojih napravah, taki so zares podobni nekaterim afrikanskim opicam, katere, kedar najdejo kje kak zapuščen ogenj, grejejo se tako rade okrog žerjavice, vendar pa nobeni ne pride na misel, da bi kaj novega netila pridelala na pogorišče.

Kakor je pa Lipe sam sebi dober in umen gospodar, tako mu je tudi prid in napredek cele soseske na mari. To pokaže na jesen, ko se vaški možje zberó posvetovat se zaradi nekaterih soseskinih zadev. Med drugim Lipe omeni reči, ki mu že dalj časa kakor kamen tečko leži na serci. Podgričanje imajo namreč staro navado, da živino zaganjajo v hosto, da se pase vse križem po dobri, katera je poprej bila vzajemno dobro vseh vaščanov skupaj, katera je pa zdaj razdeljena na dele, vsakemu vaščanu na prilično last in porabo. Lipe jim prvi stavi pred oči, kolika neizmerna škoda se soseski godi po takem pasenji, ker živina leto za letom pojedava vse, kar se ozeleni, da nič mladega, najboljšega lesa ne odrastuje od tal. Lipe toraj predlaga, naj se za naprej opusti ta škodljiva navada, in meni, da temu se nobeden pameten ne bode branil, ker gre za prid cele soseske. Vsi resnično razumni Lipeta hvalijo za ta opomin in so koj pripravljeni ravnati po njegovem nasvetu; le bajtarji in nekateri menj premožni, ki bi potlej ne mogli s svojim kermi toliko živine, kolikor je zdaj redé na občinsko škodo, tistim ni kaj po godu Lipetova misel, ker jim je več za

svojo, kakor za občno, vzajemno korist. Tem zadnjim pridruži se zlasti tudi Plažnikov Matijec, nekaj iz nevednosti, posebno pa, ker še iz stare meržnje do Lipeta ne more terpeti, da bi njegova kaj veljala pri Podgričanih. Jezen stopi po konci in govori:

„To je že stara pravica, da vsak Podgričan, kdor le hoče, prosto pase po dobravi. Te pravice nobeden ne more niti ne sme nobenemu jemati, in tega tudi ne terjaja nihče drug, razun tak, ki gleda le na svoj žep. Zakaj, ko bi to zgodilo se, kar hoče ta Vrednjakov Lipe, imeli bi le bogatejši gruntarji korist in dobiček od tega, revnejši in bajtarji pa bi terpeli veliko škodo. Zato je krivično jemati jim ta stari poboljšek pri paši, in neumen bi bil vsak, kdor bi puščal to svojo staro pravico.“

Matijčevi priverženci ploskajo v roke, tako všeč jim je ta njegov ugovor in tako pošteno pa nesebično zdi se jim njegovo zahtevanje. Na to govori spet Lipe rekoč:

„Kakor so naši predniki imeli pravico, da so sklenili prosto pašo po dobravi, ker jim je to takrat pač zdelo se koristno; tako imamo danes ta dan mi pravico, da ustavimo to pasenje, ker spoznamo, da je zelo škodljivo. Po tem, to je res, soseska vsakemu odvzame pravico pasti po splošni dobravi, zato bi pa še vendar nobenemu ne delala krivice! — kakor neki terdi Matijec. Le pomislimo: Če mi sosed dovoli, da smem na njegov vodnjak hoditi zajemat, je to le meni na poboljšek, pravi: če pa še pravice nimam do zajemanja, nikakor ne morem reči, da se godi mi krivica, če mi on čez en čas zabrani hoditi po vode. Ravno tako je s to prosto pašo po dobravi. Če nas večina dobrovoljno sklene, da posehmal nočemo več pasti po dobravi, ne zgodi se krivica nikomur, ampak revnejim se odvzame le zdaj privoljen jim poboljšek, katerega bi jim jaz prav iz serca rad puščal še za naprej, ko bi celi soseski ne bil na veliko škodo. Poglavitno pri ti reči je namreč, da gledamo na občno dobro, na to, kar je celi soseski skupaj na korist ne pa poedinemu na poboljšek. Kjer se nasproti ravna, tam cele soseske gredo rakovo pot. Vendar,“ povdari Lipe s povzdignenim glasom „da ne bode zdelo se, da po ti pšenaredbi bi le premožnejši imeli dobiček, revnejši pa škodo, pripravljen sem jaz, in menim, da tudi vsi, ki so enacih misli z menoj, pripravljen sem sam iz svoje dobre volje plačati nekoliko odškodnine vsem tistim, ki menijo, da bi po odpravljeni prosti paši bili na slabšem. To je,“ pravi Lipe na konci svoje besede „da

vam na vso moč priporočam, da odobrite moj predlog zaradi paše.“

Po taki Lipetovi besedi so do malega vsi za njegov predlog. Nekoliko malo drugih, ki se še pomišljajejo, pridobi Lipe s prijaznim prigovorom, in s tem, da jim pové, da bi le sami terpeli stroške, ko bi opehovaje se prisilili na pravdo, ker zdaj so že postave take, ki govore po zmyslu teh njegovih željá. Tako dá Lipe povod, da Podgričanje odpravijo že vkoreninjeno in zastarano vaško napako, ki jim je če tudi skor po nevidoma vendar pa gotovo prevelike škode prizadevala že nad sto let.

Po vsem tem, kako spretno je Lipe potezal se tudi za soseskin prid, imajo Podgričanje še več čislanja in spoštovanja za njega. V drugič gre hvala njegova od ust do ust po vasi. Toda Lipe se ne prevzame zaradi tega. Da bi laglje vstrezal svojim sovaščanom, ki so dalje časa že hodili za svét o marsikaki reči popraševat njega, začne nakupovati si in prebirati raznoverstnih koristnih knjig ali bukev, ki v lahkoumevnem, slovenskem jeziku podučujejo kmeta, kaj mu hasni pri poljedelstvu, pri živinoreji, pri sadjereji, pri bučeloreji itd. Vseh teh knjig za malo ceno dobiva po bukvarnicah, ali pri kmetijski družbi v Ljubljani. V nedeljah in praznikih, ko nekateri njegovi sosedje posejajo in čas in denar tratijo pa prazno slamo mlatijo po kerčmah, kratkočasuje se on doma prebiraje svoje podučljive knjige. S početka mu branje počasi gre od rok, ker je še le v zadnjem zaporu učil in naučil se brati; ali to, da še zmerom nahaja kaj novega dobrega in koristnega za gospodarstvo, dela mu toliko veselja do branja, da kmalu postane najročneji bralec, in najveščéji človek v celi vasi.

Te Lipetove znanosti začnó si Podgričanje čedalje pogostejše obračati tudi na svoj prid. „No Lipe, kaj bomo pa zdaj kaj začeli?“ prašujejo ga srečevaje, in navajajo se dela opravljati toraj, ko Lipe. In zlasti, kedar komu izboli kaka žival, išče si vsak svéta in pomoči pri Vrednjakovem Lipetu pa tudi najde ga pri njem.

Ko se v tem približa obrok nove volitve župana, in se dozdanji zavoljo svoje postarnosti odpové tej časti, tedaj je čisto naravno, da slehern Podgričan misli le na Vrednjakovega Lipeta, katerega potem enoglasno tudi izvolijo za svojega župana.

V tacem stanji, spoštovan in čislan pri svojih sovaščanih in poleg tudi premožen gospodar, ima Lipe poguma, da z velikim zaupanjem iz nova popraša ljubljeno Nežiko, če hoče

biti njegova nevesta. Dekletu je zeló všeč prelepa Lipetova domačija, tudi on sam ji je po pokazanem, blagem serci in po čversti postavi prav po godi, vendar pa previdna, kakor je ona, noče se prenagliiti. Zmerom namreč se nekoliko še boji, da bi Lipe utegnel iz nova nazaj pasti v svoje nekdanje nerodnosti, da postane pijanec, kakor njegov brat. Kedar si zmisli na to, vselej jo obide velik strah pred takim možem in mine jo vse veselje do možitve. Zategadelj sicer rada sprejme njegovo snubitev, vendar mu nikakor precej ne obljubi se za gotovo, ampak da mu po nekaterih ovinkih spoznati, da on že sme zanašati se na njo, da bode njegova žena, če ji pokaže, da je zares volja ga, da kakor zdaj tudi za naprej vedno ostane stanoviten v dobrem. V ti poskušnji se poterdi Lipe, in tako ima veselje pa srečo, da po enem leti pozneje Nežiko kot svojo drago nevesto pelje k oltarju.

Kmalu, in posebno primeroma z Jakovo budalasto ženo, Lenko, pokaže se, kako pametno je ravnal Lipe, da je to dekle izvolil si za soprogo. Deržati se le domačega ognjišča in ročno pa natančno opravljati sleherno delo, kar tako dobro pristuje vsaki gospodinji, to zna Nežika ženka že po svoji materi. Poleg tega je ona tudi tako krotka in prijazna in zlasti tako ljubo streže starima dvema, da imata oba posebno veselje nad njo, in da se jima kar zdi kakor lastna hči ne pa snaha ali gospodinja pri hiši. Oblečena je vedno čisto, ob nedeljah in praznikih celo prav zalo, toda zmerom le po kmečki šegi, ker se ji abotno in njenemu stanu nepristojno zdi, da bi tudi ona pačila se z vsako novo zaplato meščansko. Posebna ličnost in snažnost se kaže po vsi zgornici, pa tudi po vsem pohištvu in sploh povsod, kamor seza njena roka in vidi njeno oko. Terpeti ne more najmanje nesnage nikjer, ne po človeških, ne po živalskih prostoriščih. Kljub temu, da povsod vzderžuje tako lep in prikupljiv red, vendar nikoli nihče ne sliši, da bi ponašala ali hvalila se s tim, kakor marsiktera žena, ki tolikrat hvali češ, svoje izverstno gospodinovanje, poleg pa tiho terpi, da njene dekle mažejo po vseh kotih, in da nečednost pa gerdoba kraljujeta po celem pohištvu.

Lenka, ki večkrat rada pride k svoji priljudni svakinji, in gleda njeno vestno snagoljubnost, pravi časi:

„Ej, kako si ti na tanka! Jaz pa ne morem biti taka. Če tudi se ocedim, saj sem spet precej omazana in posvalkana pri kmečkem delu.“

„He,“ méni Neža „snaga in čednost morata biti pri hiši. Kar človek omaže, tisto pa opere spet; saj je dosti vode! Če pomislim, kako imajo nekatere svinjsko gerdo po vežah, in skoraj zameriti ni njihovim možem, da raje posejajo po vsaj nekoliko očejenih kerčmah, kakor pa tako rekoč v gnoji doma.“

Lenka se pri teh besedah nekoliko namuzne, kakor bi čutila se nekoliko prizadeto, a Neža méni:

„To je, ker največ deklet zna le po zunanjem lepotičiti se, za snago in rednost pa nimajo nobenega čuta, ter se potlej kot žene tem raje potepajo.“

Zraven teh so še poglavitne Nežine lastnosti na tanka skerbnost za vse, kar je in kar se godi pri hiši, varčnost pri vsem, vendar ne taka, da bi družina pogrešala potrebne tečnega živeža, in njena prizanesljivost in poterpežljivost s takimi posli, ki marajo za lepo besedo, če je treba jim poduka. Zlasti ji mora vsak hlapec in vsaka dekla dobro kerščanskega duha biti, rad hoditi v cerkev. Le take jemlje v službo in jim raje plačuje nekoliko več letnine, v svesti si, da dobri, vestni ljudje pri hiši hranijo tudi blagoslov Božji, nerodni in pohujšljivi pa ga pehajo od hiše.

Gledé na vse to se lahko reče, da, kakor pravi slovenski pregovor, gospodinja Neža podpira tri vogle Vrednjakove hiše. In ker je tudi Lipe po vsem mož in gospodar, ki tudi dobro podpira četerti hišni vogel, začne pri vseh rečeh v gospodarstvu kmalu očitno kazati se blagoslov božji, blagostanje in hitro napredovanje na vse strani.

II. Konec zgodbe.

Jaka prestane svojo pokoro. Merkel in suh, da je komaj spoznati, pride po odločenem časi iz zavora. Zadostil je toraj posvetnim postavam, ali znebil se pa ni še grizečega, vestnega červa, ki mu od njegovega kervavega dejanja sem neprenehoma greni in tudi še zdaj zajeda kal življenja. Kaj mu pomaga, da Lipe, ki ima na njegovem gruntu že nad dve tisoči za poplačanje Kvakarjevega dolga in za drugo oskerbovanje izdajanih goldinarjev, da on v svoji bratovski ljubezni ne terja še nobenega povračevanja! Jaka ne more več sprijazniti se z rednim, poštenim življenjem, da bi ostal doma in delal, kakor se spodobi kmetu. Nekaj, da bi laglje zatopil svojo vest, zlasti pa, da bi služil strasti, katero je bil že poprej navzel se tako po polnem, da mu je postala že-

lezna srajca, katere ni slekel še po desetletnem zaporu ne, pelje ga kmalu spet v kerčmo med pijančujočo družino. Tudi najživeja Lipetova beseda proti temu več ne izdaja nič. Jaka je gluh za vsak opomin. Če tudi mu Lipe časi žuga, češ, da bode ga poprijel za dolg, če ne odjenja svojemu zdravju na največo kvar trositi denar po pivnicah — Jaka se ne meni nič. „Stori, kar češ,“ odgovarja mu „toliko mi bode že ostalo, da bodem pil do smerti.“ In Jaka od dne do dne postaja večji in gerši pijanec, pričevaje živo resnico prislovice, ki pravi: „kamor se obesi mlado drevo, tjekaj visi staro.“

Vsled nezmernega pijančevanja začne Jaka vidoma sahnati in slabeti tudi na telesi. K temu pa se mu kmalu pridruži še drugi nasledek njegove nekedanje lehkomišljenosti, nasledek, ki morilno pritiska na že pešajočega Jaka.

Njegov sin Matevž namreč je spolnil šestnajsto leto, ko je Jaka prišel iz zapora. Lenka, ki ni znala gospodiniti, tudi ni bila kos izpolnovati svojih materinskih dolžnost proti svojemu sinu: znala ni dobro odgojevati ga. Matevžek je kot otrok bil poln živega duha in muhastega pa termoglavastega ponašanja. Ko bi bila stariša koj iz početka skerbno jemala ga v strah in določno, po potrebi pa tudi ostro postopala proti njemu, bila bi lahko še dobrega človeka naredila iz njega. Ali ravno tega blazega nadziravanja in strahovanja je Matevžek od mladih nog zmerom po polnem pogrešal. Oče Jaka, ki za celo svoje gospodarstvo nikoli ni imel prave skerbi, je najmenj brigal se za otroka; mati Lenka pa, ki je skoraj vedno v zdražbi živela z možem, vezala je vso svojo pretirano ljubezen le na sinčka in tako vedno božaje ga le pospeševala njegova hitro budeča se huda nagnenja. Kar je on hotel, to mu je storila, malokaj je mogla mu odreči. To je storilo, da je deček postal silno prevzetan, da je navadil se vsako reč le terjati od matere, nobene pa prositi, češ kakor da je mati dolžna vsaki čas streči mu po volji. Če mu toraj časi ni izpolnila želje, je gerdo kljuboval ter bolj in bolj dražil mater, kolikor stareji je postajal. Lenka je morala čedalje več jeze prestajati zavoljo malega nagajivca. Pač mu je večkrat že žugala zaradi rezne nevbogljivosti, pa imela je to slabo lastnost, da kakor hitro je fantič jel spet sladkati se, prizanesla mu je vse, nikoli mu ni pela šiba. Potem je zgubil tudi ves strah pred njenim žganjem in kmalu ni zmenil se več ne za lepo ne za gerdo besede. Jel je pohajati in potepati se, časi po več dni ostajati iz doma. To pa je vzrok njegovega popolnega pohujšanja.

Začne igrati najpoprej za gumbе, katere reže od hlač, potem pa tudi za denar. Ker tega nima, začne doma izmikati zdaj to, zdaj to reč in prodajati za kake krajcarje. Kmalu se tako privadi krasti, da mu nobena tatvina ne dela najmanje vesti, da ima le skrito pred materjo, sicer pa laže in taji, kakor pes teče.

Šestnajst let star gre z nekaterimi takimi tovariši tudi že v kerčmo in pije vino pa puha tobak, češ, kakor velik. Bog ne zadeni, ko bi zdaj mati še rekla mu kaj. Ker zmerjal bi jo in nič mu ni treba štupati, da tudi ni že ruval se ž njo.

Tak je Matevž, ko njegov oče Jaka pride iz zapora in ž njim tudi slabi izgled za sina. Če pijó oče, zakaj bi jaz ne? misli si Matevž, in tudi drugi mu tako pravijo.

Vendar oče Jaka, ki sam ni kos premagati svoje zastarele strasti, da ne bi pijančeval, pa ravno te napake ne more terpeti na svojem sinu. Kedar vidi, da prihaja iz kerčme, vselej ga gerdo zmirja in mu žuga, ker se mu merzi, da bi tudi ta fantalin trosil za pijačo, ko komaj sam za svoje poliče dobiva še kak krajcar pri zadolženem gruntu. To se vé, da po tem takem kmalu zgine vsa prijaznost med pijancem očetom in sinom.

„Kaj vi pa smete popijati?“ ugovarja spačeni fante očetu, kedar se hudé nad njim.

„Jaz pa za svoje!“ odgovarja Jaka in pri tem tudi ostane.

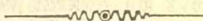
Néke nedelje večer pride Jaka pozno in precej pijan domu. Matevž še pozneji in še bolj vinjen. Jaka ves serdit kar molčé pograbi debelo poleno ter ga sinu trešči pod nogo, ko pride v hišo. Matevž na enkrat ves divjav popade očeta in ga suvaje rije proti vratom. Jaka se brani, pa sin je že močnejši, da kmalu zvrleče očeta čez prag v vežo in ga od tod pahne venkaj pod kap. Tu se še enkrat spopadeta in rujeta, dokler omahljivi oče sam na-se podere sina in si pod njegovo težo vlomi herbet. Zdaj je prerivanja konec, in Jaka, ki od tega dneva ni več zdrav, začne hitro hirati in vidoma zoriti za smert, ima na svoji bridki postelji premišljavati starega pregovora resnico, katera je izpolnila se tudi nad njim, pregovora namreč: „Ti očeta do praga, otroci tebe čez prag!“

Očetova nemila nezgoda vendar za trohico ne gane surovega sina, nikar da bi poboljšala ga. Prav po prislovcici, da „jabelko nikoli daleč ne pade od drevesa,“ postaja ves podoben svojemu očetu v mladosti. Kar je oče priklenjen na postelj, živi le toliko gerše po svoji razuzdanosti, in on

je edini, ki po zdaj, kar so podgriški fantje že davno privadili se lepšega vedenja, zlasti v praznikih razsaja in dervari pa nemir dela po vasi. Zavoljo veliko derznih silovitostij pride kmalu in čedalje večkrat tožen pred gosposko, katera ga pri novačenji nalašč za kazen, da bi iz vasi otrebila tacega rogovilježa, poterdi v vojake, če tudi bi bil sicer po postavah ostal doma. Ko se ravno tistega leta vname vojska s Prajsom, je tudi Matevž porinen va-njo in — ubit!

„Kdor ne vboga, tepe ga nadloga.“

Ne dolgo potem, ko Jaka izvé o sinovi smerti, preseli se tudi sam v večnost. Zdaj je udova Lenka gospodinja pri hiši, a pravi gospodar, ki oskerbuje vse in ki je nad polovico premoženja že njegovega, to je Lipe. Njemu je dobrotljivi Bog skazal to milost, da je po marsikateri bridki skušnji spet k dobremu, k lepemu vedenju in čednostnemu življenju navcdil ga s pogubne poti, na katero je tudi že zabredil bil v svoji mladosti. Lipe zdaj vživa najboljše ime in največe zaupanje pri svojih sovaščanih in prijazno srečo v svoji družini doma. In Lipetova stariša, ki sta tolikanj bridkega gorjé in hudih udarcev doživela po svoji lastni kervi, imata vendar v svoji previsoki starosti dokaj veselja nad tem sinom, nad življenjem obeh sinov pa živ izgled, da človek „kar seje, to žanje!“

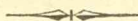
*Redelja Omeričič
T. C.*

Srečen!

(Obraz iz življenja med vojaki.)

Spisal

Andrejčekov Jože.

Slovenski.

Sem zmeraj verno ljubil vas,
Če tud' ni bilo znati,
Za vas je serce vsaki čas
Gorelo, dragi brati!

Krasni požunski gaj, kako rad se te še spominjam, kako si mi še sedaj živo pred očmi v svoji krasoti! In kaj bi se te ne? saj si bil ti moje edino pribežališče o tužnih urah, v tebi so se glasili ptički, bila mi je najslajša godba, ki mi je budila sladka čutila v sercu, tvoje hladne sapice so mi preganjale meglé otožnosti ter mi hladile mračno čelo. V tvojemosenčji smo se zbirali mladenčiči — navdušeni za sveto reč slovensko, za blagor svojega, v ptuji jarem okovane- nega naroda. Po tvojih drevoredih smo se svobodno spre- hajali, svobodno mislili in govorili, ti si nas blagovoljno sprejemal v svoje naročje, ti nam nisi kratil blazih čutil za milo domovino, katero bi bili naši nasprotniki tako radi za- terli v naših sercih.

Bilo je lepega poletnega večera.

Solnce je že zdavnej zašlo za goré, ki se potezajo ob desnem bregu Donave gori proti Hainburgu. Požunski grad je veličastno molil svoje sive na pol poderte štiri stolpe v jasno nebó, po mestnih ulicah so že berlele luči in blede mesec se je ravno pomikal izza šitskega otoka, kot bi bil iz tal lezel.

Hladan veter mi je pihal nasproti, ko sem stopal po ladjinem mostu, valovi široke Donave so prijetno šumljali, parobrodi ob kraji žvižgali, gori na severo-vzhodu pa je gledal kroglast grič izza družih hribov — Devinski grad.

Kako prijetno je vendar zvečer tukaj ob Donavi! Od obeh strani jo senčijo obraščeni hribje, da je videti, kakor temno gorsko jezero, v katerem se leskečejo zvezde. Nehoté se poloti človeka neka otožnost, ko zré v široko reko, po kateri se podi val za valom zginjevaje enako bežečim mislim v daljavi. — Tudi jaz se nisem mogel obraniti tisti večer tužebnim mislim, kajti bil je to zadnji večer po kratkem radostnem življenji med svojimi prijatelji. Ta večer je bil naš zadnji shod v prijaznem požunskem gaju — zadnji — morde za vselej.

Nališpane meščanke v veršečih dolzih krilih pometaje prah, in po najnovejšem okusu opravljeni gospodiči, starčki ob palici in stare mamke s košarami v rokah, srečevali so me zaporedoma vračevaje se domu, ko sem stopal ob Donavi doli proti našemu svetišču — gaju.

Kmaló so se pozgubili tudi poslednji šetalci prek Donave v mesto in v gaju je nastala tišina, blagodejna tišina hrupečega življenja navajenemu človeku. V germovji je sedaj veselo čverčal, sedaj milo tožil slavec s svojim srebernim glasom, lipove veje je lahko gibal veter, da so šepetale med seboj, kot bi si bile bog vedi kaj pripovedovale, po trati pa se je razširjala prijetna vonjava pisanih cvetlic, katere je pridni vertnar umetno razposadil po gredicah, da je bila vsa tratina podobna prekrasnej, umetno tkanej preprogi. —

Zdajci mi zadoni nasproti krasno petje, ki je veličastno odmevalo po širnej planjavi. O, kako milo, kako ginljivo je bilo poslušati krasne verstice:

Zaspival slaviček
V hájku zeleném,
Že my, moja mila
Svoji nebudem'.

Na klopeh pod lipami krog vodnjaka, sred katerega se dviga močni Neptun s svojim trizobom, sedeli so moji tovariši ravno odpevši zadnje verstice krasne pesmi.

„Na zdár!“ vsklikuili so vsi nakrat zagledavši me.

„Mislili smo že, da te ne bo“, pristavi Marian K. rojen Rus iz Odese.

„Šel sem k Macháčku po novine,“ odvernem jim, „danes še poslednjikrat.“

„Oh da, poslednjikrat še,“ pravi nekako zamišljen Sándor S., mlad izverstni slikar iz Krakowa. — „Škoda, da se tako kmalo ločimo!“ — Nekaj trenutkov je nastal občni molk, vsakdo je bil nekako potert, zamišljen va-se, kajti le še nekaj ur nam je bilo odločenih skupaj se zabavati. Slednjič preterga molk naš starosta, verli Čeh — Vaclav N. — „Tovariši!“ pravi, „pustimo tugo iz nimar. Verlim, krepkim mladenčem se ne spodobi žalovati, bodimo raji veseli, izpijmo še pred ločitvijo kozarec vina na zdravje naše družčine, na zdravje vsega slovanstva. — Hajdi pojdimó!“

„Tako je prav!“ priterdili smo mu vsi. „Bodimo še enkrat židane volje!“

In šli smo unokraj gaja v gostilnico na vert.

Kmaló so se prisvetili na mizo polni bokali rumenega požunskega vina. Prijeli smo kupe, terčili in pili na zdravje sreče slovanske. Rujno vino nam je oživilo poprej nekako pobita serca. Pesem za pesmijo se je verstila, v vseh slovanskih narečjih: Česke, polsko, ruske, slovaške, serbske, slovenske itd. — Osoda nas je združila tukaj v Požunu Slovane iz vseh krajev Evrope. Čehi, Rusi, Poljaci, Serbje, Slovaki in jaz edini Slovenec bili smo se sešli po naključji ter osnovali društvo z namenom izobraževati se v vseh slovanskih jezicih. Hvala verli Macháčkovi kavarni, ki nam je edina v Požunu preskerbljevala mnogo slovanskih časnikov, ki si jih nismo mogli sami omisliti. Bila nas je sicer le mala peščica: pet vojakov in deset dijakov, večidel Serbi in Slovaki na ondukajšni gimnaziji, a vendar smo si sami vzdrževali osem raznih slovanskih listov, večidel lepoznanškega obsega, politične pa nam je preskerbljevala že omenjena Macháčkova kavarna, kjer smo imeli tudi svoje zavetje v zimskih večerih, ko se je posebno nam vojakom mnogo nasprotovalo v tem oziru ter smo bili vedno na sumu kot „moskowitisch gesinnte.“ Da, marsiktero grenko smo morali požreti zaradi naše navdušenosti za slovanstvo, pa to nas ni ustrašilo niti odvernilo ne za pičico ne od našega delovanja.

Bili so to žalostni časi, ko so se vojaški poveljniki, se vé da ne vsi, časnika „Žižke“ bolj bali, nego hudič križa, in Bog varuj, ko bi ga bili kje dobili. — Žalostni časi, hvala Bogu, da so zopet prešli!

Hitro nam je potekal čas v veseli zabavi, le edini Sandor S. se ni z nami radoval. Glavo podpiraje sedel je konec mize ves pobit in večkrat so mu igrale solze v očeh.

„Pogum, Sandor,“ pravim stopivši k njemu, „pusti otožnost in bodi vesel z nami. Pij! vino ti prežene meglé. — Pij na zdravje, da bi se še kedaj srečno videla.“

Mladeneč prime podano mu kupo, terči z menoj in izprazni jo do dna, kakor bi hotel nakrat zadušiti vso otožnost ter pravi bolestno: „Dragi prijatelj, nikoli več se midva ne vidiva, — nikoli več!“ in zopet je pobesil glavo.

Nisem ga hotel motiti, poznal sem njegovo otožnost. Bil je nesrečen mladeneč.

Častiti čitatelji mi gotovo ne bodo zamerili, ako jim nekoliko bolj natančno popišem tega vedno dražega mi prijatelja. Pervikrat sva se seznanila v Komornu v vojaški šoli, od onega dné sva si bila najboljša prijatelja. Bil je on moj prvi učitelj v polščini, katero je izverstno govoril. Koliko

ur sva presedela v šolski sobi pri knjigah, ko so drugi tovariši pohajali po mestu in se potikali po malovrednih beznicah. Najraje je bil doma in le proti večeru sva hodila na sprehod, kjer se nama je večidel tudi pridružil Marian K. moj učitelj v ruščini, fant bistre glave in blazega serca. Naši edini pogovori so bili o slovanstvu in nič nas ni bolj veselilo, nego če smo dobili kako slovansko knjižico v roke, kar je bilo o Komornu se vé da redka reč, ako si jih nismo sami omislili. — Sandor je bil sicer Polak, ali prav nič ni imel onega neumnega egoizma, ki je lasten, žalibog! večidel Polakom, ki edino le sanjajo še vedno o polskem samostojnem kraljestvu ter ne morejo terpeti nobenega družih narodov, naj si bodo slovanski ali katerikoli. On je bil občeslovan v pravem pomenu, on je gorel sploh za slovansko reč, in mnogokrat mi je tožil o prokleti neslogi, ki nam je Slovanom tako pogubivna. — V zadnej poljski ustaji se je tudi on bojeval, še čisto mlad, za svoje domovino, — takrat je izgubil tudi svojo stariše: oče je padel v boji, mati je umerla žalosti. — Bil je potem na Avstrijskem vjet in zapert v Olomucu in Jožefovem blizo trinajst mesecev, slednjič pa so ga vzeli v vojake in tako je prišel po mnogih težavah in britkostih k drugemu artileričnemu polku v Komoren. — Svoje umetnosti, slikarstva, tudi pri vojakih ni opustil, akoravno mu je le malo časa ostajalo. Kakor je bil sam le malokdaj vesel, tako so bile tudi njegove podobe na platnu; na vsakem obrazu se je brala otožnost in nekaka serčna bol, kakor jo je čutil mojster sam. „Nevesta na grobu svojega padlega ženina“ bila je zadnja slika, ki jo je izgotovil v Komornu; kupil jo je neki gostilničar.

Toliko o blagem prijatelju Sandorju, ki sam nesrečen, je tudi nesrečo svojega bližnjega živo čutil.

Prenaglo se je približala ura ločitve. — Marian K. natoči kupo, dvigne jo kviško in jame s krepkim glasom: „Tovariši, zvesti sinovi slovanski, zadnjikrat še na zdravje naše skupščini! — Nihče naj ne zabi krasnih dni, ki smo jih preživeli tukaj pod mogočnimi Karpati, slovanskimi Karpati. Terpkim uram, ki smo jih užili, posamezni v našem poklicu, sledilo je tudi mnogo prijetnih v družbi, ko smo se prosti vseh skerbi skupaj zabavali pošteno, kakor se spodobi slovanskim sinovom, pozabivši vse nezgode, ki so nas zadele čez dan. Sedaj se razidemo na razne kraje, Bog vedi, če se kedaj vidimo, — vsi, kar nas je sedaj skupaj, gotovo ne. Pa to nas naj nikar ne moti, obljubimo si, prisezimo, da ostanemo tudi zanaprej verni sinovi matere Slave, in Bog

nam pomože, da nam posveti kedaj lepše solnce. Živila slovanska reč!“

„Živila! Živila!“ zagermelo je navdušeno po vertu in kozarci so se poredoma praznili. — Še enkrat smo se objeli bratovsko, še enkrat si podali rokó, potlej pa se je razšla družba — vojaki na odpust, — dijaki na počitnice.

Jaz in Vaclav N. ostala sva edina še v gaju. Konec je bilo našega društva, konec prijetnih ur.

Precej dolgo sva še sedela na klopici. Mesec je že zašel za gore, hladen veter je pihal po lipovih vejah in valovi po Donavi so prijetno šumljali.

„Jože, ali si bil že kedaj prav srečen na svetu?“ zastavi mi nakrat Vaclav nenadno vprašanje.

„O pač, v otročjih letih,“ odvernem mu.

„In potlej še ne? — Jaz tudi ne. Odkar sem zapustil domačo hišo, nisem bil več srečen, ni zadovoljen. O, ko bi se skoraj rešil vojaške butare!“

„Morda boš srečen, ko bodeš zopet prost?“

„Upam, ko pridem zopet na očetov dom. Pri plugu mišlim najti to, kar nisem našel niti pri knjigah niti pri orožju — zadovoljnost. In kar bo prostih ur, porabil jih bom v blagor svojega naroda, v prid svojih preveč zanemarjenih sosedov.“

„Krasna naloga, Vaclav! ako jo bodeš izvrševal, gotovo najdeš srečo in zadovoljnost.“ —

Pozno po noči je že bilo, ko sva zapustila z Vaclavem dobrovo ter se vernila v prijazno požunsko predmestje — „Cvetno dolino“ — v kasarno.

Bilo je leto pozneje meseca avgusta.

Jaz sem bil že zdavnej zapustil prijazni Požun ter se preselil v Berno.

Moj prijatelj Vaclav N. bil je že doma in kakor sem izvedel, oženjen na očetovem domu. Izpolnila se mu je vroča želja iskati sreče in zadovoljnosti pri plugu v krogu svojih domačih.

Nekega dne se me poloti želja obiskati svojega prijatelja Vaclava na njegovem domu, ker je živel blizu Berna. Izprosim si v ta namen osemindeset ur odpust, in v nedeljo zjutraj na vse zgodaj jo pobrišem iz mesta na deželo. Čeravno pelje železnica skoraj popolnoma do vasi, kjer je prebival moj prijatelj, sem vendar raji izvolil peš pot, po-

sebno, ker me je mikalo ondotno okolico nekoliko bolj natanjko ogledati.

Po naključbi sem bil izbral daljšo pot čez hribe, kakor sem se kmalu prepričal, pa tega mi nij bilo žal, kajti pot je peljala od začetka po lepi zeleni dolini vedno višje in višje v hribe, slednjič pa se je izgubila v ozko stezico, vijoč se po gostem smrečevju. — O, to je bilo radostno potovanje! Majhina vodica je šumljala kraj steze skoraj popolnoma skrita v visoki resnjak in praprot, tu pa tam je švigala kaka veverica z veje na vejo ter se zvedavo ozirala name, spodej potujočega, ki sem edini dramil s svojimi koraki gozdno tišino, po germovji pa so skakljali ptički veselo ščebetaje ter pozdravljali krasno jutro. — Solnčni žarki, ki so precej toplo greli, prerili so se le tu pa tam nekoliko skozi gosto vejevje, sicer pa je vladala povsod blagodejna hlad združena s prijetno gozdno vonjavo. Po bilkah in perji so visele rosne kaplje lesketaje se enako biserom, tu pa tam je izlezel iz svoje luknje podzemeljski rumenopasasti čmerl ter goder njaje zletel v resje iskaje si medu, pridne mravljice so lazile v dolgej procesiji preko steze prinašajoč hrano za zimo, po cvetkah pa so posedali pisani metulji nekako lenivo, kakor bi se jim še prezgodaj zdelo vstati in pričeti svoje vsakdanje življenje. Tu pa tam je prepregel kak pajek stezo z gosto prejo, ali pa se mi spustil na glavo iz višine po svojej tankej niti, kakor bi se bil hotel pobahati s svojo umetnostjo.

Radosti mi je serce vtripalo vživaje to krasno prirodo čisto sam, čisto prost vseh tužebnih misli; vsa dolina mi je bila velikanski, prekrasno ozaljšani božji hram, kjer kraljuje mir in sveta tišina.

Ravno je zvonilo k desetej maši, ko pridem na Vranov. Ob poti po klancu gori stojé hiše, prijazne, lepo pobeljene, kar se po Moravskem povsod nahaja, gori na verhu, na majhni ravnoti pa stoji cerkev z dvema zvonikoma čisto v goščavi. — Na Vranovem je velika božja pot matere božje, kamor prihaja obilo romarjev od vseh krajev. Do 1784. leta je bil tukaj tudi samostan Pavlancev. Pod cerkvijo je velika krasna rakev rodovine knezov Lichtensteinov.

„Hvaljen bodi Jezus Kristus! — Bog daj dobro jutro!“ pozdravljali so me od vseh strani ljudje v cerkev gredé. Zale dekleta v kratkih krilih in rudečih rutah na glavi švigale so memo mene ter se včasih skrivaj ozerle po meni — čudnej prikazni v tem kraji.

Po lepo nadelanej cesti med visokimi smrekami peljala me je pot dalje proti Adamovu. V dolini se je prosteralo pred manoj Berno in glasoviti „Spielberg“ se je mogočno dvigal kviško s svojim zidovjem na zahodnej strani mesta.

Kmalu sem bil zopet v dolini pri Adamovu. Ta dolina tja do Blanska sme se po pravici imenovati divje romantična, kajti strašanske stene se dvigajo navpik, spodej pa bobni Svitava. V velicih ridah se vije tod železnica med skalovjem in gre večkrat pod zemljo. Človek bi mislil, da v tem divjem kraji ni ljudskega življenja, ali motil bi se, kajti po tisoč in tisoč ljudi si služi tukaj vsakdanji kruh na plavžih, katerih se nahaja mnogo v Adamovu in krog Blanska. Ne daleč od Adamova v gozdu so podertine „Novy hrad“ in nekoliko dalje „Čertuw hrádek“ tudi v razvalinah.

Prenočivši v Blansku, romal sem drugo jutro zopet dalje v Petrovice, kamor sem prišel še pred poldnevom.

Poprašam prvega kmeta, ki ga srečam, kje je Vaclavov dom.

Pokaže mi lepo belo hišo, za katero se je širil velik sadnji vert.

Jaz jo nemudoma mahnem tjekaj. — Na pragu mi pride naproti stara žena in me nekako začudeno gleda.

„Dobro jutro, mati!“ pozdravim jo in koj poprašam, če je Vaclav doma.

„Nij doma,“ odverne mi ženica, „gori-le je v mlinu,“ ter mi pokaže na majhino višino, kjer je stal veterni mlin počasno verté svoje velike lesene repetalke. Krog hiše je bilo vse v najlepšem redu, dvorišče pomedeno, vert lepo očejen in ograjen, kraj verta pa je stala majhina kapelica matere božje lepó ovenčana s cveticami.

Tudi na polji, preko katerega me je peljala pot, videl se je velik napredek. Čeravno je že bilo sterneno žito spravljeno domu, je bilo vendar še na polji dosti sladkorne pese, detelje z grašico, koruna, graha, konopelj in velik zelnik s prekrasnim zeljem.

Na poti srečam starega možá, ki je ob palico se opiraje počasi stopal dalje. Prašam ga, čigavo je to polje.

„Vaclav N.-ovo!“ odverne mi mož zadovoljno se smehljaje. „Še eno leto nij gospodar, pa je tako vse vredil. Novo

hišo je sezidal, hleve popravil in sedaj misli tudi nov mlin postaviti. — Jaz sem njegov stric.“

Poslovim se pri starčeku in hitim dalje v grič, kjer je ropotal mlin. — Prišed tje, postojim nekoliko, — iz mlina se je čul prijeten glas harmonike. „To je Vaclav,“ dejal sem sam pri sebi, „še vedno ljubi godbo,“ potem stopim v mlin.

Kacih šestnajst let star fante mi pride naproti ter me prijazno praša, koga iščem.

„Kje je Vaclav?“ pravim.

„Doma je; koj tukaj-le notri!“ odpre mi majhine duri ter mi veli vstopiti.

V majhini sobici na vreči žita je sedel Vaclav čisto v mlinarske obleki, ves močnat. Ravno je odložil harmoniko ter čakal kedo pride slišavši zunaj sabljo ropotati.

„Dober dan, Vaclav! pridem te obiskat,“ pozdravim ga ter mu podam roko.

„O srečne oči, da te še enkrat vidijo, Jože!“ vsklikne ves vesel ter mi stiska rokó. „Povej, odkod pa vendar prideš?“

„Sedaj ne prebivam daleč odtod; v Bernu sem.“

„V Bernu? — a jaz sem dostikrat v Bernu, pa te nikoli ne vidim. — Pa sedaj odloži in vsedi se, da se kaj pomeniva.“

Soba je bila sicer majhina, pa čedna. Na mizi je ležalo mnogo českich knjig in časopisov, na steni so visele gosli, nekaj podob in tam v kotu „čamara.“

„Vidiš, to je sedaj moja rezidencija po zimi in večidel tudi po leti. Pri ropotanji mlinskega kolesa si kratim čas s čitanjem, pisanjem in godbo. „Nouze naučila Dalibora“ in tudi jaz sem se navadil igrati na gosli, samo da si po zimi krajšam čas, ko so dolge noči. — Po leti je večidel brat tukaj, ko moram jaz biti doma pri gospodarstvu, le včasih, kedar je veliko mletve, mu tudi jaz pomagam.“

„Sedaj si srečen?“ prašam ga na to.

„Da, Jože, sedaj sem srečen in zadovoljen, kakor še nikoli ne prej. Pri gospodarstvu sem našel to, kar nijsem mogel prej nikjer najti. Delo, vsakdanje obilo delo vedri mi serce in dan mi mine, da še ne vem ne kedaj. — So-sedje me imajo radi in marsikaj smo napravili sedaj v vasi, kar prej ni bilo. Letos smo osnovali bralno društvo, o ka-

terem prej ljudje niso hoteli nič vedeti, in zdaj so zadovoljni, ko so spoznali, koliko lepega se človek lahko nauči o prostih urah, katere bi sicer potratil, in vsi so mi hvaležni. Pri vsaki hiši beró časnike in druge knjige vse vprek, katere za majhen denar vsakdo lahko dobiva pri društvu. Jaz jih neprenehoma vnemam za slovanščino in jeli so se že precej zavedati, čeravno so bili od začetka nekateri strašno terdovratni. Naša vas je bila prej res zanemarjena, učitelj se ni pečal dosti za spodbujó prostih ljudi, drugi pa tudi nihče ne. Če Bog da, o nekaterih letih bo že vse drugače tukaj.“

Med pogovorom pride v sobo mlada, zala žena s košaro.

„Vidiš, to je moja soproga,“ pravi Vaclav zadovoljno. „Prinesla nama je južino, potlej greva pa nekoliko v vas pogledat.“

„In tako berž si se ženil?“ pravim mu jaz.

„I kaj pak. Kedó pa bi se tudi ne, ako mu pride takova ženica v roke, kot je moja Katrica.“

Med tem je razložila Katrica južino na mizo: verč pive in domačega kruha.

Pivo je bilo izverstno, posebno meni je neizrečeno dišalo, ker sem imel že strašno žejo.

„Bog vedi, kaj že kaj naši tovariši iz Požuna počno?“ pride mi med južino nakrat na misel ter prašam Vaclava: „Ti nihče nič ne piše?“

„O pač. Marian in Sandor sta mi pisala. — Marian je bolan v Warszawi, ogerska merzlica ga še vedno tlači.“

„Revež! — In Sandor?“

„Ta je nesrečen, kakor je bil. Po svetu je skušal najti miru in zadovoljnosti, pa je tudi ni mogel. Sedaj je v vzhodnji Indiji. Neka notranja skrita bol gloje na njegovem sercu, katere noče nikomur razodeti.“ —

Ubogi Sandor, pomilovanja vreden človek, tedaj ti še sedaj ni posijalo solnce sreče, in zadovoljnosti. Te še vedno mori ona strašna otožnost, ki ti je že nekedaj težila sercé. Zastonj romaš po svetu, zastonj iščeš pokoja — mir v tvoje blago, preobčutljivo sercé prinese le — smert.

Dolgo sva obadva molčé sedela, berž ko ne sva imela oba enake spomine, žale spomine na ubozega Sandorja. Tako ginljivo, tako vroče se je takrat v Požunu poslovil pri nama in dejal: „Jože, nič več se ne vidiva!“ —

Po južini je Vaclav svojo močnato, mlinarsko suktnjo zamenil s čamaro in odpravila sva se po hribu doli v vas. Vse sva ogledala, vse mi je razkazal, najraje svoje gospodarske reči, nad katerimi je imel največje veselje. — Le prekmalo nama je minul čas, nisva si mogla vsega povedati, kolikor sva si imela. — Ob dveh po polnoči me je še spremil na kolodvor, tukaj sva si zadnjikrat stisnila roki — ter se ločila; on se je vernil v svojo mirno hišo k blagi soprogi, mene pa je odpeljal vlak zopet nazaj v Berno!

„Blagor ti, verli tovariš, — našel si v življenji srečo!“

